

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA UYGUN
(4. 5. VE 7. SINIFLARA) DOĞAL AFETLER KONUSUNDA
ETKİNLİK ÖNERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökhan KISA

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA UYGUN
(4. 5. VE 7. SINIFLARA) DOĞAL AFETLER KONUSUNDA
ETKİNLİK ÖNERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökhan KISA

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÖNAL

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'nda 201612521005 numaralı Gökhan Kısa'mın hazırladığı "2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Uygun (4. 5. ve 7. Sınıflara) Doğal Afetler Konusunda Etkinlik Önerileri" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü eğitim-öğretim ve Sınav Yönetmeliğine uyarınca 26.08.2019 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÖNAL (Danışman)

İmza

Üye

Prof. Dr. Alkan KIZILÇAOĞLU

Üye

Prof. Dr. Emin ATASOY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım.

05/09/2019

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ
Müdür

ÖNSÖZ

Sosyal bilgiler, içeriğini sosyal bilimlerden almaktadır. Sosyal bilgilerin içerisinde yer alan bilgilerin bireylere aktarılmasıyla kültürel mirasını bilen, yaşadığı çevreyi ve etkileri hakkında bilgi sahibi olan iyi birer vatandaş yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu anlamda sosyal bilgiler önemli bir konuma sahiptir.

Öğrenme, bireyin yaşantıları sonucu davranışlarında meydana gelen değişimler olarak tanımlanmaktadır. Öğretim programları ile birlikte öğretmenlerden öğrencilere bilgilerin öğretilmesi aşamasında programa uygun öğrenme ortamları sunmaları istenmektedir. Öğretmenler tarafından öğretim programına uygun ders kitapları ve diğer materyallerin sunulduğu öğrenci ya da öğretmen merkezli, ders içi ve ders dışı etkinlikler ile öğrencilere farklı öğrenme yaşantıları sunulması bilgileri öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Bu kapsamda sosyal bilgiler dersinde öğretmenler, öğrencilerin bilgileri öğrenmesi amacıyla sıklıkla etkinliklere başvurmaktadır.

Doğal afetler günümüzde her coğrafyadan insanı etkilemektedir. Türkiye, bulunduğu konum itibarıyla doğal afetlerin çeşitlilik gösterdiği bir ülkedir. Türkiye’de yaşayan bireylerin doğal afetlerin zararlarından korunmak adına gerekli bilgi ve donanımına sahip olmaları gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersi, bireylere doğal afetlere karşı farkındalık oluşturulması aşamasında önemli bir konuma sahiptir. Öğrencilerin bilgilere ulaşması adına gerekli öğrenme ortamlarının sunulması ile birlikte öğrencilere bilgilerin doğru aktarılması gerekmektedir. 2018 yılında Türkiye genelinde uygulamaya koyulan sosyal bilgiler öğretim programı ve bu programa uygun hazırlanmış olan ders kitaplarında doğal afetler konusu incelenmiş ve bu incelemeler sonucunda edinilen bilgiler ışığında öğretmenlerin öğrenme süreçlerinde faydalanabileceği doğal afetler ile ilgili öğretim programına uygun olarak hazırlanan etkinlik önerileri sunulmuştur. Bu etkinliklerin öğretmenlere, doğal afetler konusunun öğretilmesi aşamasında alternatif bir kaynak oluşturabileceği ön görülmektedir. Ayrıca etkinlikler ile öğrencilerin derse katılımının artacağı, bilginin tek taraflı aktarılmasından ziyade öğrencilerin de sürece dâhil olduğu öğrenme ortamlarının oluşturulması düşünülmektedir.

Bu araştırmanın her safhasında bana rehberlik eden ve destek veren, tez danışmanım, değerli hocam Sayın Hakan nal'a, bu günlere ulaşmamda emeği olan anne ve babama; kardeşim Serkan Kısa ve sevgili amcam Remzi Kısa'ya, değerli katkıları bulunan mer zev'e ve Fahri Kalafat'a sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Gökhan KISA

ÖZET

2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA UYGUN (4. 5. ve 7. SINIFLARA) DOĞAL AFETLER KONUSUNDA ETKİNLİK ÖNERİLERİ

KISA, Gökhan

Yüksek Lisans, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÖNAL

2019, 117 Sayfa

Sosyal bilgiler eğitimi ülkelerin kendi kültürlerini aktarma, iyi vatandaşlar yetiştirme ve bireylerin çevresi ile olan etkileşiminin düzenlenmesi aşamasında önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de öğrencilere daha iyi bir eğitim öğretim ortamı sağlanabilmesi amacıyla 2005 yılında öğretim programlarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle birlikte öğrencilerin öğrenme süreçleri içerisinde aktif katılımının sağlanması hedeflenmiştir. Bu hedefler kapsamında öğrenme süreçlerini destekleyen en önemli kaynaklardan biri de öğrenme sürecinde yapılan etkinliklerdir.

Bu çalışmada 2017 yılında taslak halinde düzenlenen ve 2018 yılında tüm okullarda uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde yer alan doğal afetler konusunun içeriği ile birlikte doğal afetlerin öğretilmesi sürecinde programa uygun olarak hazırlanmış olan ders kitaplarındaki etkinliklerin neler olduğunun tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda yöntem olarak nitel araştırma yöntemi, verilerin toplanması ve yorumlanması aşamasında doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Çalışma sonunda edinilen bilgiler ışığında doğal afetler konusunda öğrenme süreçleri içerisinde faydalanılabilecek, öğrencilerin aktif katılımının sağlanabileceği etkinlik önerileri sunularak öğretmenlere alternatif kaynaklar oluşturulması hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın sonucuna göre öğrencilerin farkındalığının artırılması ile birlikte doğal afetler konusunda daha fazla beceri ve değer kazanmalarını sağlayacak şekilde mevcut program yeniden düzenlenmelidir. Ayrıca doğal afetler konusuna

öğrenme alanlarında daha fazla yer verilmelidir. Programa uygun olarak hazırlanmış olan ders kitaplarında doğal afetler konusu başlığı altında verilen bilgilerin ve sunulan etkinliklerin öğrencilerin öğrenme sürecinde derse ilgisini arttıracak, öğrenmesini kolaylaştıracak ve katılımını sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte öğrencilere çeşitli becerilerin kazandırılması amacıyla farklı öğrenme yaşantılarının sunulduğu etkinliklerin ders kitaplarında yer almasının öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştıracağı, öğrenme sürecine katılımını arttıracacağı ve yeni fikirlerin ortaya çıkması aşamasında fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretim Programı, Doğal Afet, Etkinlik.

ABSTRACT

ACTIVITY RECOMMENDATIONS ABOUT NATURAL DISASTERS MATCHING WITH 2018 SOCIAL STUDIES CURRICULUM

(4th, 5th and 7th GRADES)

KISA, Gökhan

MA, Department of Turkish Language and Social Studies Education,

Thesis Advisor: Dr. Lecturer Hakan ÖNAL

2019, 117 Pages

Social studies education has an important place in the process of transferring countries' own cultures, raising good citizens, and regulating the interaction of individuals with their environment. In order to provide a better educational environment for students in Turkey it has made significant changes in curriculum in 2005. With the amendments made, it is aimed to ensure the active participation of the students in the learning processes. One of the most important sources supporting learning processes within the scope of these objectives is the activities carried out in the learning process.

In this study, the content of natural disasters in the social studies curriculum which was implemented in 2017 in all schools in 2017, and in the process of teaching natural disasters in the course of teaching natural disasters, the activities in the textbooks prepared in accordance with the program were tried to be determined. In this context, the method of qualitative research, data collection and interpretation of document analysis technique was used. In the light of the information obtained at the end of the study, it is aimed to create alternative sources for the teachers by presenting the activity suggestions that the active participation of the students who can be utilized within the learning processes of natural disasters.

According to the results of this study, existing programs should be rearranged in order to increase students' awareness and to gain more skills and value in natural disasters. In addition, natural disasters should be more involved in learning areas. In

order to gain knowledge and skills given under the title of natural disasters in the textbooks prepared in accordance with the program, it is thought that the participation of the activities in which different learning experiences are presented in textbooks will facilitate the learning of the students, increase their participation in the learning process and benefit in the emergence of new ideas.

Keywords: Social Studies, Curriculum, Natural Disaster, Activity.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Varsayımlar.....	3
1.5. Sınırlılıklar	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN	5
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	5
2.1.1. Sosyal Bilimler	5
2.1.2. Sosyal Bilgiler.....	6
2.1.3. Sosyal Bilim ile Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki.....	8
2.1.4. Sosyal Bilgilerin Önemi.....	10
2.1.5. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Amacı.....	12
2.1.6. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi.....	14
2.1.6.1. Dünya’da Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi.....	15
2.1.6.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi.....	17
2.1.7. Sosyal Bilgiler Programı ve Özellikleri.....	20
2.1.7.1. Sosyal Bilgiler Programının Amaçları.....	21
2.1.7.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yer Alan Yaklaşımlar	22
2.1.7.2.1. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler	23
2.1.7.2.2. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler.....	23
2.1.7.2.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler	24
2.1.7.3. Sosyal Bilgiler Program Yapısı	25

2.1.7.3.1. Beceri.....	25
2.1.7.3.2. Kazanım.....	28
2.1.7.3.3. Değer	29
2.1.8. Etkinlik Kavramı.....	30
2.1.8.1.Eğitim ve Öğretimde Etkinliklerin Önemi.....	31
2.1.8.2. Etkinlik Hazırlama Aşamaları.....	34
2.1.8.3. Sosyal Bilgiler Programlarında Etkinliklerin Yeri	36
2.1.9. Afet Kavramı	39
2.1.9.1. Afetlerin Sınıflandırılması	40
2.9.1.1. Doğal Afet Kavramı	43
2.9.1.2. Doğal Afetlerin Sınıflandırılması.....	44
2.1.10. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Doğal Afetler.....	45
2.1.10.1. Deprem	45
2.1.10.2. Sel.....	49
2.1.10.3. Heyelan.....	51
2.1.10.4. Çığ	52
2.1.10.5. Fırtına	53
2.1.10.6. Orman Yangını	54
2.2. İlgili Çalışmalar	55
3. YÖNTEM.....	60
3.1. Araştırma Modeli.....	60
3.2. Bilgi Toplama Kaynakları	61
3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi.....	61
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	63
4.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Doğal Afetlerin Yeri.....	63
4.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Doğal Afetler İle İlgili Etkinlikler.....	66
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	74
5.1. Sonuç	74
5.2. Öneriler	76
KAYNAKÇA	93
EKLER.....	101

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1. EM-DAT Verileri Kullanılarak Hazırlanan Afetlerin Sınıflandırılması ..	42
Çizelge 2. Doğal Afetlerin Kaynağına Göre Sınıflandırılması	45
Çizelge 3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 4. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Doğal Afetler Konusu	64
Çizelge 4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Doğal Afetler Konusu	65
Çizelge 5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 7. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Doğal Afetler Konusu	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Küresel Sismik Tehlike Haritası.....	46
Şekil 2. Türkiye Deprem Tehlikesi Haritası	48
Şekil 3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği	67
Şekil 4. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Çığ Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği	67
Şekil 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği	68
Şekil 6. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği	69
Şekil 7. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği	69
Şekil 8. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Deprem Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği	70
Şekil 9. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği	71
Şekil 10. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Sel Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği	72
Şekil 11. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği	73

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
akt.	:Aktaran
cm	: Santimetre
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
EM-DAT	: Uluslararası Afet Veri Tabanı (<i>The International Disaster Database</i>)
km	: Kilometre
NEAC	: Amerikan Ulusal Eğitim Derneği Komisyonu
NCSS	: Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MYK	: Mesleki Yeterlilik Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TED	: Türk Eğitim Derneği
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
s	: Saat
SB	: Sosyal Bilgiler
SPDÖP	: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

1. GİRİŞ

Ekonomi, coğrafya, toplumsal konular, bireyler arası ilişki gibi sosyal bilimlerin incelediği çeşitli konuları içeren sosyal bilgiler ders programı, farklı birçok konuyu bünyesinde barındırmaktadır. Doğal afetler de bu konular içerisinde yer almaktadır.

Türkiye, bulunduğu konum itibarıyla doğal afetlerle ve doğal afetler sonucu ortaya çıkan olumsuzluklarla mücadele etmektedir. Deprem, sel, heyelan gibi doğal afetler Türkiye genelinde etkili olmakta, büyük can ve mal kayıplarına neden olmaktadır. İlköğretim sosyal bilgiler dersi ile öğrencilerin doğal afetler konusunda bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve bu programlara uygun hazırlanmış olan ders kitaplarında doğal afetler ve etkilerine yer verilmektedir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Öğrenme, karmaşık bir süreçler bütünüdür. Öğrenmenin gerçekleşmesinin temelinde bireyin belli bir yaşantı sürecinden geçmesi gerektiği bilinmektedir. Öğrenme süreci içerisinde farklı değişkenler bulunmaktadır: Öğrenci, öğretmen, ortam, kullanılan materyaller, konunun karmaşıklığı gibi birçok unsur bu değişkenler arasında yer alırlar. Öğrenci bu değişkenler arasında önemli bir yere sahiptir. Öğrenmenin gerçekleşmesi adına tüm plan ve programların öğrenci değişkenine göre düzenlendiği bilinmektedir. Bu kapsamda öğrencilerin hazırbulunuşlukları, konuya karşı ilgileri gibi birçok farklı özelliğin bir araya gelmesi ile öğrenciler öğrenme süreçleri içerisinde yer alırlar.

Açıkgöz (1998), öğrencilerin öğrenme süreçleri içerisinde en fazla yaşadıkları sorunun ilgi ve dikkat eksikliği olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden öğrencilerin belirlenen hedeflere ulaşması amacıyla bu süreçlerin doğru planlanmasının yanında öğrencilerin derse ya da konuya karşı ilgilerinin çekilmesinin öneminden de bahsedilmektedir (akt: Karataş, 2011).

Önal ve diğerleri (2017), öğretmenlerin öğretme becerilerinin öğrencilerin öğrenme becerilerini birleştirmenin yanında; öğrencilerin öğrenme süreçleri

içerisinde bilginin kalıcılığını, kolay öğrenmeyi, bilgilerin somutlaştırılmasını, derse karşı dikkat düzeyinin arttırılması gibi konularda etkinliklerin kullanılmasının faydalı olacağı ifade edilmektedir.

2005 yılından itibaren sosyal bilgiler öğretim programında yapılan değişiklikler ile birlikte öğrencilerin derse katılımının arttırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda öğretmenlerin ders içi ve ders dışında öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırıcı etkinlikleri hazırlamaları ve sunmaları istenmektedir. Ders kitapları bu süreçte öğretmenlere kılavuzluk etmektedir. Geçmiş yıllarda ders kitaplarında örnek etkinlikler verilerek öğretmenlerin bu etkinlikler ile birlikte öğrenme süreçlerinde farklı etkinlikleri de uygulamaları istenmekteydi.

Bu çalışma ile 2017 yılında taslak olarak hazırlanan ve 2018 yılında Türkiye genelinde uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programında (SBDÖP) doğal afetler konusuna ne düzeyde yer verildiğinin tespiti yapılmaya çalışılmaktadır. Alt problemler olarak:

- SBDÖP dikkate alınarak hazırlanmış olan ders kitaplarında hangi tür doğal afetlere yer verildiği,
- Doğal afetler konusunda ders kitaplarında ne tür etkinliklere yer verildiği incelenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Ülkemizde uygulanan sosyal bilgiler öğretim programlarında yıllar içerisinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler ile birlikte öğrenme süreçleri içerisinde öğrencilerin önemi artmış ve onların süreç içerisine katılması hedeflenmiştir. Öğretmenlerden öğrencileri bu süreçlerde etkin hale getirmeleri adına farklı etkinlikler oluşturarak öğrenme süreçlerine dâhil etmeleri istenmektedir. Öğretmenlere bu kapsamda ders kitapları ve öğretim programlarıyla örnek etkinlikler sunulmuş olsa da son yapılan değişikliklerle birlikte bu süreçten vazgeçilmiştir. Bu çalışma ile sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan doğal afetler konusuyla ilgili verilmiş olan etkinliklerin tespitini yaparak sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde yer alan değer, beceri ve kazanımlara uygun olarak öğretmenlere öğrenme süreçlerini tasarlarken kolaylık sağlayacak alternatif etkinlikler sunmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Etkinlikler öğrencilerin konuyu somutlaştırmasını, öğrenme sürecinin daha eğlenceli hale gelmesini, bilgilerin kalıcılığının arttırılmasını sağlamaktadır. Coğrafya dersi için 2006 yılında iklim ve bitki örtüsü konusu hakkında etkinlik örnekleri hazırlanmış ve bilimsel bir çalışma olarak sunulmuştur (Akyüz, 2006). Sosyal bilgiler dersi ve doğal afetler konusu için ise benzer bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışmanın önemi; Sosyal bilgiler dersi için yapılacak olan diğer konular hakkındaki çalışmalara örnek teşkil etmesi, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretim programına uygun olarak doğal afetler konusunu işlemelerinde kolaylıklar sağlaması, sunulan etkinliklerin doğal afetler konusunda öğretmenlere materyal anlamında alternatif oluşturması, sunulan etkinliklerin dersi öğrenci merkezli hale getirmesidir.

1.4. Varsayımlar

- Çalışmada yararlanılan ders kitaplarının ve diğer bilimsel çalışmaların sunduğu bilgilerin doğru olduğu kabul edilmekte,
- Çalışma kapsamında önerilen etkinliklerin İlköğretim 4, 5 ve 7. sınıfların tamamında uygulanabilir olduğu,
- Önerilen etkinliklerin SBDÖP’nda yer alan değer, kazanım ve becerileri kapsayacak şekilde düzenlendiği,
- 4, 5 ve 7. sınıf ders kitaplarına yapılan etkinlik önerilerinin öğretim programına ve öğrenci düzeylerine uygun hazırlandığı kabul edilmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

- Bu çalışmada yararlanılan kaynaklar 2018 yılından itibaren kullanılmaya başlanan ve Milli Eğitim bünyesinde bulunan ilköğretim 4, 5 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afetler konusunu barındıran öğrenme alanlarıyla,

- 2017 yılında taslak olarak hazırlanan ve 2018 yılında tüm okullarda uygulanmaya başlayan SBDÖP'nin içeriğini dikkate alarak,
- Etkinliklerin sosyal bilgiler dersi içerisinde bulunan doğal afetler konusunu kapsayacak şekilde bu çalışma sınırlandırılmaktadır.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırma ile ilgili kuramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmaktadır.

2.1.1. Sosyal Bilimler

İnsan, tarih boyunca öğrenme merakı içinde olmuştur. Bu merak sayesinde kendisinden başlayarak çevresini daha sonraki dönemlerde ise diğer evrenler hakkında var olan bilgi düzeyini arttırmak için çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Bu öğrenme birikimiyle birlikte bugün insanlık tarihinin en önemli mirası olarak sayılabilecek bilimler ve bu bilimler sayesinde ortaya çıkarılmış olan ürünler hayatın her alanında yer almaktadır. İnsan, ilk olarak ortaya koyduğu düşünme becerisi ve insanı tanıma, ona ait bilgi ve donanıma ulaşma konusunda çaba göstermiştir. Bununla birlikte ilerleyen bilim insanlığın gelişmesine de katkı sağlamıştır.

Sosyal bilim olarak bugün onlarca farklı bilim dalından bahsedilmektedir. Sosyal bilimler tanımlanmak istendiğinde, insanlar tarafından meydana getirilen ispat yöntemiyle devamlılığı sağlanan ve buna bağlı olarak ilerleme kaydedilen bilgi olarak ifade edilmektedir (Sönmez, 1998 akt: Taş, 2015). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere sosyal bilimlerin temel uğraşısı insandır. İnsan ve onun faaliyetleri sonucu ortaya çıkan ürünler sosyal bilimlerin tarafından ele alınabilmektedir. Sosyal bilimler ayrıca toplumu oluşturan bireylerin toplum içerisindeki hareket biçimlerini de incelemektedir. Sosyal bilimler inceledikleri konular bakımından; toplumların yaşayışı, bireysel yaşamlar, bireylerin birbirleri arasında kurdukları iletişim etkinlikleri, toplum içerisinde var olan kurumlar, bireylerin davranışlarında

değişimlere neden olan durumların tespiti ve sonuçlarının belirlenmesi ve bunların açıklığa kavuşturulmasıyla ilgili faaliyetlerde bulunmaktadır (Varış, 1973 akt: Taş, 2015). Bu faaliyetler sonucu bugün psikoloji, sosyoloji, antropoloji, felsefe gibi birçok bilim dalının kaynağı olan bilgiler ortaya çıkmıştır. Bu bilimler arasında bağlantı olduğu gibi fen, biyoloji, matematik gibi daha nesnel bilgilerin ortaya konmaya çalışıldığı bilimlerle de bağlantılar kurulmakta ve sosyal bilimlerin faaliyetleri sonucunda çeşitli bilgi kaynakları ortaya çıkmaktadır.

Sosyal bilimler; Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji gibi bilimlerin genel adı olarak ele alınmakta, tek bir bilim dalı olarak ifade edilememektedir. Sosyal bilimler, birden fazla bilimi kapsadığından ortak bir yöntem ve teorisi yoktur (Bilgili, 2008). Bu kapsamda sosyal bilimler çatısı altında bulunan tüm bilimler kendine has yöntem ve teorilerini ortaya koymuşlardır. Bunun sonucu olarak bilimler arasında, bağlantı kurulabilmesi için bilimlararası bir ilişki ağı ortaya konmuştur. Tarih ile Coğrafya arasındaki kurulan bağlantılar gibi Sosyoloji ile Psikoloji arasında ve diğer sosyal bilimler arasında bağlantılar kurulmuştur (Bilgili, 2008).

Bu bağlantıların kurulduğu diğer bir bilimsel alan ise sosyal bilgilerdir. Genel olarak ağırlığı Coğrafya, Tarih gibi alanlar olsa da sosyal bilgiler öğretim programının içeriği oluşturulurken birden fazla sosyal bilim alanından faydalanılmaktadır.

2.1.2. Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler, içeriğini oluşturan sosyal bilimler sayesinde önemli bir konuma sahiptir. Sosyal bilimler; bireylerin diğer bireylerle var olan toplum ile bağlarını inceleyen disiplinlerin bir araya geldiği bir topluluğu ifade etmektedir (Önal ve Kaya, 2007). Sosyal bilgiler ise sosyal bilimler tarafından ortaya konulan bilgileri toplumun ihtiyaçlarına göre yeniden düzenleyerek sunmaktadır.

Sosyal bilgiler yalnızca disiplinlerarası bir öge olarak görülmemektedir. Doğanay (2008)'a göre, bireylerin diğer canlı ve cansız unsurlarla olan bağlarının zamana ve mekana göre incelendiği ilköğretim dersi olarak ifade edilmektedir. İnan (2014) sosyal bilgileri; bireylerin özellikleri dikkate alınarak sosyal bilimlerce güncel toplum ile alakalı konuların içeriğini oluşturduğu bir ders olarak tanımlamaktadır.

Kaymakcı (2010)'a göre sosyal bilgiler; topluma demokrasi ve onun değerlerini benimsemiş iyi bireylerin, belli yaş aralıklarında olan ve topluma uyum sağlamaya çalışan çocukların bu süreçte hız kazanmalarını sağlayan, bulunduğu yerin canlı ve cansız öğelerini algılayarak daha büyük çevreleri ve üzerinde yaşadığı dünyayı kavramasını olanaklı hale getiren, dünya üzerinde yaşayan tüm bireylerin ortak sorunları haline gelmiş olan çevre sorunları gibi çözülmesi önem arz eden sorunlara çözüm önerileri sunma gibi anlamlı ve yararlı faaliyetlerin ortaya konmaya çalışıldığı bir derstir.

Sosyal bilgiler, vatandaşlık kavramıyla da bağlantı kurarak çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) sosyal bilgileri, bireylere vatandaşlıkla ilgili gereken becerileri kazandırmak adına sanat, edebiyat ve diğer sosyal bilimler arasında disiplinlerarası bir bağ kurularak oluşturulan çalışma alanı olduğu ifade edilmektedir (Alabaş, 2018). Öte yandan sosyal bilgiler, hayatın sosyal boyutlarını ele alan bilgilerin disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınarak birleştirilmesi ve sonucunda demokrasiyle uyum içinde olan aktif vatandaşların yetişmesi gayesi olan bir ders olarak da tanımlanmaktadır (Doğanay, 2002). Sosyal bilgiler bireylere, yaşadığı toplumun ve dünya üzerinde yaşayanlar tarafından kabul görmüş olan değerleri hayatına yansıtabilen, çeşitli bilimlerin ortaya koyduğu bilgiler ışığında geleceğine yön verebilen bireylerin kazandırılması adına, yeni gelişmeler açık kendini yenileyebilen bir çalışma sahası olarak ifade edilmektedir (Çatak, 2015).

Sosyal bilgiler bir program olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilgiler dünya üzerinde var olduğu ülkeye göre değişiklik gösteren, bilgiyi temel alarak var olan sorunlara çözüm önerilerinde bulunan aktif vatandaşların kazandırılması için sosyal bilimlerin kaynağını oluşturduğu yöntem ve bilgileri biraraya getirerek sunan öğretim programı olarak da ifade edilmektedir (Öztürk, 2006). Diğer bir tanımda ise Demircioğlu (2006) sosyal bilgileri; bir eğitim programı olarak açıklarken, sosyal bilimlerin kaynağını oluşturduğu bilgilerin öğrenciler tarafından canlı ve cansız dünyayı anlama ve anlamlandırma yolunda faydalı olduğundan bahsetmektedir. Öztürk ve Otluoğlu (2002) sosyal bilgileri, öğrencilerin var olan bilgi düzeylerine göre sosyal bilimlerin bilgilerini düzenleyen, yaşadıkları topluma uygun davranışları sergileme ve toplumun sorunlarına çözüm arama yolunda öğrencilere bilgi, beceri, tutum ve değerlerin benimsetilmesini hedefleyen bir vatandaşlık eğitim programı olduğunu belirtmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı 2005 yılında düzenlenen SBDÖP’da, “*Sosyal bilgiler; kişinin toplumda varlığını sürdürebilmesi için, Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset bilimi, ve Hukuk gibi sosyal bilim alanlarının oluşturduğu vatandaşlık ile ilgili bilgiler sunan, öğrenme sahalarının üniteler altında açıklanmaya çalışıldığı, beşeri ve doğal çevre ile olan iletişiminin dünü, bugünü ve yarınını tetkik eden bir arada eğitimin temel alındığı ders*” olarak ifade edilmiştir. 2017 yılında hazırlanan programda ise sosyal bilgiler; “*birarada eğitim düşüncesini temel alan sosyal bilimlerin eğitsel gayeler içerisinde sadeleştirildiği bir ders*” şeklinde tanımlanmaktadır (Sözen ve Ada, 2018).

Tüm bu tanımların içeriği göstermektedir ki sosyal bilgiler ile sosyal bilimler arasında kuvvetli bir ilişki mevcuttur.

2.1.3. Sosyal Bilim ile Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki

Sosyal bilgilerin içeriğini Sosyal Bilimlerin ele aldığı konular oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler bir ders olarak ele alınmakla birlikte, diğer sosyal bilimlerden ayrılmış bilimsel bir saha olarak değerlendirilmemektedir. Başka bir bilimin bir alt dalı da değildir. Bilimler tarafından etkin bir şekilde incelenen ve hakkında araştırmalar yapılan durumların, gelecek nesillere aktarılması için okutulan bir ders olduğu ifade edilmektedir (Subaşı, 2014). Sosyal bilimler ile sosyal bilgiler arasındaki ayrımı net olarak ortaya koymak mümkün değildir. Sosyal bilgiler ilköğretim kademesindeki öğrencilere okutulan bir ders olmakla birlikte içeriğini oluşturan bilgilerin temelini sosyal bilimler tarafından ortaya koyulması, sosyal bilgilerin tek başına bir alan olarak değerlendirilmesini güç hale getirmektedir.

Sosyal bilimlerin insanı temel alan ve onun faaliyetlerini bilimsel metotlar kullanarak incelemesi; sosyal bilgilerin de bu bilgiler ışığında iyi vatandaşlar yetiştirmek amacıyla kullanılması, Goodman ve Adler (1985) tarafından sosyal bilgilerin *büyük bağlantı* olarak ifade edilmesine, bunun sonucu olarak da sosyal bilgilerin, bilimler arasında bir *kavşak* işlevi olarak görülmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. NCSS tarafından sosyal bilgiler, diğer bilimlerin yöneticisi konumundadır. Bunu da *orquestra metaforunda* ifade ettiği görülmektedir (akt: Hayırsever, 2010). Bu bilgiler ışığında sosyal bilgiler; içeriğini oluşturan ve sosyal

bilimler tarafından ortaya konulmuş olan bilgileri kullanarak uluslar tarafından etkin birer vatandaş yetiştirilmesi adına bir eğitim programı haline getirilmektedir. Böylelikle sosyal bilgiler, bireylerin başta kendi ulusal değerleri olmak üzere yaşadığı çevre ve diğer unsurları tanınmasına ve onlarla bağ kurulmasına yardımcı olmaktadır.

Duran (2011)'a göre sosyal bilgiler, yaşamın her safhasında bireysel deneyimler sonucu elde edilmiş bilgileri içermektedir. Sosyal bilgiler bireyleri; bireylerin aile ortamında elde ettiği bilgiler, topluluklar ile etkileşimi ve doğal çevreyi gözlemlemesi sonucu elde ettiği bilgiler gibi birçok sosyal bilim dalının alanı içine giren bilgi türlerini bünyesinde bulundurmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilgilerin içeriğini oluşturan bilgiler her bireyin ulaşabileceği saf bilgiler olarak ifade edilmektedir.

Sosyal bilimler ile sosyal bilgilerin içerik yönünden ele alındığında belli başlı özelliklerine göre farklılıklarının ortaya çıktığı görülmektedir. Barth ve Demirtaş (1997) sosyal bilgilerin okullarda öğrencilere okutulan bir ders olarak görüldüğünde sosyal bilimler ile aralarında meydana gelen farklılıkları şöyle açıklamıştır:

- Sosyal bilgilerin amacı topluma yararlı vatandaşlar kazandırmaktır. Bu amaçla bilgi kaynağı sosyal bilimler olabileceği gibi; din, ahlak, gelenek ve görenekler gibi alanlardan da faydalanılabilmektedir. Sosyal bilimler içerisinde yer alan bilim insanların görevi ise yeni fikir ve bilgileri ortaya çıkarmaktır.
- Sosyal bilgiler, öğretim faaliyetleri sırasında sosyal bilimlerden yararlanmaktadır. Bunun yanında sosyal bilimler farklı bilim alanlarından meydana gelmektedir.
- Sosyal bilgiler ilköğretim ve ortaokul seviyesindeki öğrencilere okutulurken, sosyal bilimler lise ve üniversite düzeyindeki öğrencilere okutulmaktadır (akt: Yalçın, 2016).

Singh (2008) ise sosyal bilgiler ile sosyal bilimler arasındaki farkları şöyle açıklamaktadır:

- Sosyal bilimlerin araştırma sahası sosyal bilgilere göre çok daha büyüktür. Bilimler daha çok yaşça büyük insanlara hitap etmektedir. Sosyal bilgiler ise ilköğretim düzeyindeki yaşça daha küçük bireylerin algılayabileceği bir alandır.

- İnsanı anlamak ve anlamlandırmak olan sosyal bilimler teoriler ile bulgularını desteklemektedir. Sosyal bilgiler öğrenilmiş olan bilgilerin yaşama uyarlanmasını hedeflemektedir.
- Sosyal bilgiler öğrenci becerilerini iyi hale getirerek topluma iyi bireyler kazandırmayı amaçlarken, sosyal bilimler farklı bilim alanlarının özgün olan faaliyetlerini daha tutarlı hale getirmek adına çeşitli bilgi ve teorilerden faydalanmaktadır.
- Sosyal bilimlerden elde edilen bilgiler genellikle soyuttur. Sosyal bilgiler ise bu bilgileri yaşama uyarlamaya çalışmaktadır.
- Sosyal bilimler, toplumları araştırma konusu haline getirirken içinde buldukları toplum sorunlarına da çözüm aramaktadır. Sosyal bilgiler ise, sosyal bilimler ve diğer bilgi kaynaklarını bir araya getirerek kullanışlı bir hale getirmeyi amaçlamaktadır.
- Sosyal bilimler var olan bilgi düzeyini daha da derine inerek incelemektedir. Sosyal bilgiler ise öğrencilerin tümünü ilgilendirmekle birlikte amacı iyi yurttaşlar yetiştirmektir.
- Sosyal bilimlerin daha güç olan kompleks bir çalışma sahası vardır. Sosyal bilgiler ise sosyal bilimlerden farklı olarak daha açık ve anlaşılır bir alana sahiptir (akt: Yalçın, 2016).

Sosyal bilim ile sosyal bilgiler arasındaki ilişkinin tam anlamıyla kesin hatlarla çizilemeyeceği açıkça görülmekle birlikte, iyi bir vatandaş ve çevresini bilen bireylerin yetiştirilmesini amaçlayan sosyal bilgiler ile insan ve onun faaliyetleri sonrası ortaya çıkan durumları inceleyen temelinde insan olan sosyal bilimlerin farklı farklı alanlardan bir araya geldiği ve bu alanlar arasında çeşitli farklılıkların olduğu görülmektedir. Bununla birlikte sosyal bilimlerin ortaya koymuş olduğu bilgileri öğrencilerin düzeylerine uygun hale getirerek öğretmeyi amaçlayan sosyal bilgiler arasında, bilginin sunulması ve araştırılması anlamında farkların olduğu söylenebilir.

2.1.4. Sosyal Bilgilerin Önemi

İlköğretim düzeyinde bulunan öğrencilerin toplumsal, kültürel alanlarda gelişimi sosyal bilgileri önemli bir konuma getirmektedir. Devletler, temel

unsurlarından biri olan bireyin eğitiminden sorumlu tutulmaktadır. Devletlerin kendi kültürel özellikleri başta olmak üzere çağın gerektirdiği bilgi ve donanımın bireylere kazandırılması adına farklı düzeylerde eğitimleri bireylere sunma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Sosyal bilgiler devletlerin tarih, coğrafya, sosyal ve kültürel özelliklerinin yanında ekonomi gibi birçok alanda öğrencilerin belli bir bilgi birikimine ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Sosyal bilgilerin de bireylerin yaşadığı çevreden başlayarak dünyanın ve üzerinde bulunan diğer maddi ve manevi unsurların öğrenilmesi aşamasında önemli bir konuma sahip olduğu söylenebilir.

TED (1987), sosyal bilgilerin önemi konusunda bilim ve insan haklarına dayalı; özgürlüğü, laikliği ve demokratik ilkeleri gözeterek, milli eğitim ve öğretimin uygulanmasında önemli bir konumda olduğunu ifade etmektedir. Sosyal bilgiler, öğrencilere azami düzeyde toplumsal sorunların içine girmesini ve bu sorunların çözülmesi aşamasında fikir beyanında bulunmaları konusunda önemli bir yere sahiptir. Ayrıca ulusal ekonomi ve bireyin içinde bulunduğu toplumun kültürünün zenginleşmesi boyutunda katkıda bulunması için ortam sağlayan sosyal bilgilerin hayati olduğu vurgulanmaktadır (akt: Kamber, 2007).

Şirin (2012) sosyal bilgiler dersinin, öğrencilerin çevresinde olup bitenlerden haberdar olmanın yanında kültürel, sosyo-ekonomik, ulusal ve uluslararası çevrenin tanınması aşamasında önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanında sosyal bilgilerin bireyin bulunduğu toplumun öğelerini içinde barındırması ve bu öğelerin çeşitli bilim alanlarının süzgecinden geçirildikten sonra bir araya getirilen bilgilerin bir bütün olarak öğrencilere ilk kademe eğitim alanında sunulduğunu ifade etmektedir. Bu sayede öğrenciler, kendileri için gerekli olan ve sahip oldukları bilişsel düzeye uygun bilgilere kolayca ulaşabilmektedir.

Binbaşoğlu (1999), sosyal bilgilerin öğrencinin yaşadığı toplumun öğelerini içinde barındırdığından bahsetmektedir. Bu sebeple var olduğu toplumun geçmiş, şimdi ve yarını hakkındaki önemli bilgilerine bu ders ile birlikte ulaşılabileceğini vurgulamıştır. Benzer görüşleri olan Taşcı (2012) ise, sosyal bilgilerin yaşadığı toplum hakkında bireylere fikir sahibi olma imkanı sağlayacağından, bireylerin yaşadığı toplumun değer yargılarından haberdar edileceğinden, toplumda görev ve sorumluluklarının bilincinde olan bireylerin yetiştirilmesi konusunda fayda sağlayacağından ve milli öğelerin bireylere kazandırılması hususunda önemli bir yeri olduğundan bahsetmektedir.

Sosyal bilgilerin öğrencinin topluma uyum sağlaması adına önemli bir konumda olduğu görülmektedir. Bireyin toplumun beklentilerinden haberdar olması ve toplumda bulunan sorunları bilmesinin yanında bu sorunlara çözümler üretmesi aşamasında sosyal bilgilerin önemi büyüktür. Bunun yanında bireyin yaşadığı coğrafyayı tanıması ve bu coğrafyanın bireyi şekillendirmesi aşamasında bazı önlemler alması sosyal bilgileri önemli bir konuma getirmektedir. Sosyal bilgiler eğitimi içerisinde yer alan coğrafya konuları bireyin doğal çevreyle olan ilişkilerini düzenleme aşamasında kilit bir role sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bireysel gelişimin devam ettiği ilköğretim düzeyinde, öğrenciler tarafından bulunduğu çevrenin özelliklerinin bilinmesi, öğrencilere yaşanan çevresel sorunların farkındalığının erken yaşlarda kazandırılması ve ilerleyen eğitim süreçlerine bilgi anlamında zemin hazırlanması sürecinde sosyal bilgiler önemli bir yere sahiptir.

2.1.5. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Amacı

Sosyal bilgilerin, bireylerin iyi bir vatandaş olması, kendini ve varlığını sürdürdüğü toplumun sorunlarını bilmesi ve bunlara çözüm önerileri sunabilmesi, yaşadığı çevre ve etkileri konusunda bilgi sahibi olan bireylerin yetiştirilmesi gibi çeşitli amaçları bulunmaktadır.

M. Güneş (2008)'e göre, toplumun ihtiyaçlarını karşılayan bireylerin ortaya çıkmasını sağlamak, sosyal bilgilerin öğretim amaçları arasında yer almaktadır. Toplumların ihtiyacı olan uygun yurttaşları yetiştirme görevi sosyal bilgiler ile sağlanmaktadır. Sosyal bilgiler, bireylerin belli becerileri kazanmasını ve bunun sonucu olarak bulunduğu topluma ayak uydurmasını amaç edinmiştir. Böylece toplumlara iyi fertler kazandırılması açısından sosyal bilgilerin ilköğretim düzeyindeki yeri önemlidir.

Moffat (1957), dünya üzerinde gelişen kültür etkileşimiyle birlikte farklı toplumsal özelliklere sahip olarak bireylerin kamunun faydasına olan bilgiyi kullanarak doğru davranışları sergilemesi amacıyla bireylere bu tür davranışların kazandırılmasına yönelik faaliyetlerin sosyal bilgilerin amaçları arasında yer aldığını ifade etmektedir. Ayrıca bireylerin aile, çevre ve devletine karşı olan sorumluluklarının yanında kendisine karşı olan sorumluluklarının da farkında

olmasını sağlamak yine sosyal bilgilerin amaçları arasında yer almaktadır (akt: Gökdemir, 2013). NCSS, 1994 yılında demokrasinin egemen olduğu bir ülkede sosyal bilgilerin temel amacının; bireylerin asli görevi olan vatandaşlık görevlerini yapabilmeleri adına bilgi ve becerilerini arttırmaya yönelik çalışmalarda bulunarak bireylerin aktif birer yurttaş olmalarını sağlamak olduğunu ifade etmektedir (akt: Koyuncu, 2015).

Öztürk ve Otluoğlu (2003), sosyal bilgilerin temel amaçlarının aktif yurttaşlar kazanmak olduğunu ifade etmişlerdir. Yurttaşların aktif olması tüm eğitim sisteminin amaçları arasında yer almaktadır. Ancak sosyal bilgiler dersi bu görevi eğitim programı adı altında gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Yurttaşlık, devlet ile birey arasında kurulan bağı ifade etmektedir. Bu bağ sonucu hak ve sorumluluk kavramı ortaya çıkmaktadır. Sosyal bilgiler, temelinde bu iki kavramın bireylere aktarılması ile birlikte etkin birer vatandaş olmalarının sağlanması hedefine ulaşmada önemli bir eğitim programıdır.

Duman ve İkiel (2002)'e göre sosyal bilgilerin amaçları şöyle sıralanmaktadır:

- Yurttaşlığın gerektirdiği görev ve sorumlulukların kazandırılması,
- Toplumunu oluşturan bireyler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi,
- Bireyin çevresini, ülkesini ve dünyayı tanımaya yönelik becerilerinin arttırılması,
- Bireysel kabiliyetlerin gelişmesi ile birlikte ekonomik olarak yaşam standartlarını belirlemesi gibi katkıları bulunmaktadır.

Bilgili (2010) sosyal bilgilerin amaçlarını;

- Buldukları toplumların özellikleri ile birlikte kültür ve diğer özelliklerinin öğrenciler tarafından öğrenilmesini,
- Bireylere ait olduğu toplumun kültürel öğeleri ve değerleri ile birlikte evrensel değerlerinin öğretilmesi; bunların yanında sosyal kurumlar ile alakalı bilgiler ışığında beceri, değer ve tutumların öğrencilere öğretilmesi,
- Toplumsal sorunların farkında olma ve bunlara çözüm önerilerinde bulunan öğrencilerin yetiştirilmesi olarak sıralamaktadır.

Sözer (1981)'e göre sosyal bilgilerin amaçları dört davranış biçimine dönüştürülebilecek şekilde ifade edilebilmektedir. Bunlar:

- Öğrencinin yaratıcı, eleştirel ve yapıcı düşünme becerileri kazandırılabilir. Bu sayede sorunlara karşı çözüm önerilerinde üretebilir.
- Öğrencinin diğer bireylerle olan etkileşimi arttırılabilir. Böylece öğrenci sorumluluklarını bilerek büyür.
- Öğrenci, sosyal bilgiler dersi ile vatandaşlık hak ve sorumluluklarının farkına varır. Bu sayede mevcut anayasa ve kanunlara karşı sorumluluğunun bilincinde olur.
- Öğrenci bu ders ile birlikte ekonomiklik kavramının içeriğini kavrar. Böylece ihtiyaçlarının tespitini doğru şekilde yaparak gerekli olan adımları atar ve bunu alışkanlık haline getirir (akt: Taşcı, 2012).

Sosyal bilgiler, belirlenmiş olan amaçlara ulaşılacak için sosyal bilimler tarafından oluşturulan bilgileri günün şartlarına ve ihtiyaçlara uygun olarak yeniden düzenlemekte ve sunmaktadır. Daha eski yıllarda ortaya çıkan sosyal bilimlerin yanında sosyal bilgilerin günümüze yakın bir tarihte ortaya çıktığı bilinmektedir.

2.1.6. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler, içeriğini oluşturan tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, arkeoloji gibi eski ve yeni birçok sosyal bilimi içerisinde bulundurması bunlar arasında bir ilişki kurarak öğrencilerin bulunduğu çevre ile ve diğer çevrelerle olan etkileşiminin düzenlenmesi yönünden önemli bir konuma sahiptir. Bu bağlamda 20. yüzyılın başından itibaren kabul gören *sosyal bilgiler* kavramı yıllar içerisinde önemli değişimler ve gelişimler yaşamıştır. 1921, 1960 ve 1990 yılları dünya üzerinde sosyal bilgiler eğitiminin dönüm noktalarını yansıtmaktadır.

Osmanlı devletinin son dönemlerinde eğitim alanında yapılan yenilikler sonrasında sosyal bilgiler eğitiminin karşılığı sayılabilecek bazı derslerin eğitim kurumlarında verildiği görülmektedir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte eğitim alanında yapılan reformlar sosyal bilgiler eğitimi açısından bazı önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. 1968 yılında yapılan değişim Türkiye'deki eğitim kurumlarında sosyal bilgiler eğitimi adına dönüm noktası olmuştur. 1968

sonrası dünya üzerinde yaşanan gelişmelere ayak uydurmak adına sosyal bilgiler eğitiminde gelişim ve değişimlere sıklıkla yer verilmektedir. 2005 yılı itibariyle yapılan değişim sonrasında farklı bir bakış açısı kazanan sosyal bilgiler eğitimi günümüzde Türkiye Cumhuriyeti okullarında ilkokul ve ortaokul düzeyindeki öğrencilere okutulmaktadır.

2.1.6.1. Dünya’da Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgilerin tam olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir. Sosyal bilgilerin içeriğinde yer alan konuların çok eski zamanlardan bu yana okutulduğu ifade edilmektedir. Sözer (1998) sosyal bilgiler, içerisinde yer alan toplumla alakalı bazı bilgi ve davranışların; Mısır, Pers gibi medeniyetlerin vatandaşlarına öğretilmeye çalışıldığından bahsetmektedir. Roma imparatorluğu zamanında bazı eğitim kurumlarında geometri, tarih, coğrafya, felsefe, hukuk gibi derslerin okutulduğu ifade edilmektedir. Sosyal bilgiler olmasa da yakın bir dersin ilk ve orta düzey eğitim kurumlarında yer alması gerektiğini Fransız bilim insanı Condorcet yakın tarihlerde öne sürmektedir (Kaymakçı, 2010).

Sosyal bilgiler, ders olarak ilk Amerika Birleşik Devletleri’nde okutulmaya başlanmıştır. Sosyal bilgilerin ABD’de ortaya çıkmasının bazı sebepleri bulunmaktadır. Sosyal bilgilerin ortaya çıkmasının sebepleri arasında: Amerikan toplumunun sosyal, ekonomik, kültürel sahalarında yaşanan değişimler ile birlikte yaşanan göçler sonucu oluşan kentleşme, sanayinin gelişimi, ırk ayrımlarının ön plana çıkarılması ile birlikte asayiş ve vatandaşlık gibi problemleri çözmek amacıyla milli bir toplum oluşturma düşüncesinden yola çıkılarak ortaya konulan hedeflerin birbirlerini etkilemesi sonucu sosyal bilgiler, ders olarak okullarda okutulmaya başlanılmıştır (Kaymakçı ve Ata, 2012).

Öztürk ve Otluoğlu (2005)’e göre sosyal bilgiler teriminin ilk ortaya çıkması 1900’lü yıllara rastlamaktadır. 1916 yılında Amerikan Ulusal Eğitim Derneği Komisyonu (NEAC) tarafından toplumsal mevzuların ele alındığı eğitim ve öğretim konularının karşılığı olarak *Sosyal Bilgiler* kavramı kabul görmüştür. Bu kavramın kabulünden sonratarih, coğrafya, vatandaşlık bilgilerini içeren konular Amerika’da çeşitli kişilerce lüzumsuz olarak kabul görmüş, tarih konularının programda gerekli

ölçüde yer verilmediğinden şikayetçi olunmuş, öğretmenler arasında ikilikler ortaya çıkmıştır. Tarih konularını aktarmaya devam eden öğretmenlerin yanı sıra yeni programı benimseyerek eğitim ve öğretime yeni program ışığında devam eden öğretmenler de olmuştur (Öztürk ve Dilek, 2002).

1921 yılına gelindiğinde Amerika'da bulunan sosyal bilgiler öğretmenleri toplanarak Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi'ni (NCSS) oluşturmuşlardır. Bu konsey daha sonra Amerikan Ekonomik Kurumu'nun bir parçası haline gelerek önemli görülen konuları farklı komisyonlar oluşturarak görüşüldüğünü ifade etmektedir (Aslan, 2016).

İkinci Dünya Savaşı'na kadar sosyal bilgiler eğitim alanında fazla bir değişim gözlenmemiştir. Alabaş (2018) sosyal bilgilerin, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde barışı korumak ve farklı kültürlerin bir arada olması görüşü ile birlikte farklı kültür özelliklerinin de programa dahil edildiğini aktarmaktadır. 1950'lere gelindiğinde bazı konular üzerinde farklı görüşlerin olması ile birlikte toplumsal sorunların çözümüne yönelik görüşten farklı olarak daha bilimsel konuların ele alındığı derslerin işlenmesi görüşü hakim olmaya başlamıştır.

1950 yılı sonrası Amerika'da tutucu bir politika benimsemiş olan kişilerin müdahaleleri sonucu sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık konularından uzaklaşılarak tarih, coğrafya, sosyoloji, ekonomi ve siyasal bilimleri daha fazla ele alıp uygulayan bir sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır (Öztürk ve Dilek, 2002).

Sosyal bilgilerin tarihsel dönüm noktalarından biri de 1960'lı yıllar olarak ifade edilmektedir. Bu yıllarda sosyal bilgilerden *yeni sosyal bilgiler* olarak bahsedilmektedir. Bruner tarafından ortaya atılmış olan buluş yoluyla öğrenme; *yeni sosyal bilgiler hareketi*'nin doğmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte sosyal bilgilerde önemli değişimler gözlemlenmiştir. Tarih ve coğrafya gibi derslerin sosyal bilgiler içerisindeki payı azalma göstermiş; sosyoloji, ekonomi, antropoloji, sosyal psikoloji, siyaset gibi bilimlerin program içerisindeki önemi artmıştır (Öztürk ve Dilek, 2002).

1960'lı yıllarda etkili olan yeni sosyal bilgiler hareketinin 1970'lerin sonuna doğru popülerliğini yitirmeye başladığı görülmüştür. 1990'ların ilk seneleri ile birlikte NCSS, sosyal bilgiler üzerinde bazı değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişiklikler ile birlikte sosyal bilgilerin amaç ve içeriğinde 10 ana konu belirlenerek

bu konuların işlendiği bir ders olarak günümüze kadar değişikliğe uğramadan ulaştığı ifade edilmektedir (Kaymakçı, 2010).

Günümüzde sosyal bilgilerin ülkelerin eğitim sistemlerine göre farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Tek başına sosyal bilgiler dersi; Finlandiya, İsveç, Norveç, Kanada (Alberta), Mısır, Yeni Zelanda, ABD ve Jamaika’da okutulurken; Türkiye, Pakistan, Japonya, Kanada (Ontario), Almanya ve İran’da tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi dersler ayrı bir ders olarak okutulmakla birlikte ayrıca sosyal bilgiler dersine de yer verilmektedir. Sosyal bilgiler dersinin hiç okutulmadığı ülkeler arasında Çekya, İrlanda, İngiltere bulunmaktadır. Bu ülkelerin Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Kişilik, Sağlık, Sosyallik eğitimi gibi farklı alanlara ait bilgilerin öğretildiği dersleri öğrencilere okuttuğu ifade edilmiştir (Öztürk ve Deveci, 2011).

Sosyal bilimler kadar eski bir tarihi olmayan sosyal bilgilerin, ders olarak okutulmaya başlanması daha yakın tarihlere rastlamaktadır. Sosyal bilgiler eğitimi Türkiye’de Amerika ile eş zamanlı olmasa da Türkiye’de sosyal bilgilerin içeriğini yansıtan konuların yer aldığı dersler okutulmuş ve dünyada var olan gelişmeler takip edilmiştir. Bu gelişmeler ışığında Türkiye’de, sosyal bilgiler programı üzerinde değişiklikler yapılmaya ve çağının gerektirdiği düzeye ulaşılmaya çalışılmaktadır.

2.1.6.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler, Türk eğitim sisteminde çok eski tarihlere dayanmayan bir geçmişe sahiptir. Sosyal bilgiler dersi içerisinde bulunan konular, Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce Osmanlı Devleti’nin son yıllarında yapılan yenilikler ile birlikte çeşitli dersler aracılığı ile öğrencilere aktarıldığı bilinmektedir.

1913 yılında yapılan bir düzenlemeyle birlikte Tarih ve Coğrafya derslerinin, Osmanlı tarihi ve coğrafyasının öğretimi ile birlikte bireylere Osmanlı vatandaşlığının benimsetilmesi amacıyla eğitimler vermeye başlanmıştır (Öztürk ve Deveci, 2011).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türk eğitim sisteminde değişiklikler yapılarak çağdaşlarının seviyesine ulaşmak üzere çalışmalar başlatılmıştır. 1924, 1926, 1936, 1948, 1962 yıllarında ilköğretim programlarında yapılan değişimler ile birlikte sosyal

bilgiler dahilindeki konulara rastlanılmaktadır. 1924 yılındaki programda sosyal bilgiler dâhilinde olan Tarih, Coğrafya, Sağlık, Ahlak ve Vatandaşlık bilgisi ile ilgili konularda eğitim verilmiştir (Alabaş, 2018).

1926 yılındaki programda *ilk mektebin başlıca maksadı genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaş yetiştirmektir* ifadesini kullanmışlardır. Ayrıca bu tarihte sosyal bilgilerin içeriğini oluşturan Tarih, Coğrafya ve Yurt bilgisi konularında dersler okutulmuştur (Önal ve Kaya, 2007).

1936 yılına gelindiğinde ilköğretim programının merkezini vatandaşlık eğitimi almış, bu programla birlikte bireylere eğitimle milliliğin kazandırılması, mevcut coğrafyanın tanıtılması, Türklüğün öneminin belirtilmesi ve dönemin siyasi gücünün öğretimle ilgili belirlediği kriterlerin ortaya konularak açıklanması gibi başlıklar ön planda tutulmuştur (Üstel, 2014).

1938 yılında ortaokul programında bazı değişiklikler yapılmıştır. Coğrafya dersi *Umumi Coğrafya Dersi ve Kıtalar Coğrafyası* konularından ibaret olmuştur. Kıtalar Coğrafyasının içeriğinde dünya üzerindeki kıtaların, coğrafi özellikleri anlatıldığı görülmektedir. Genel Coğrafya dersi içeriğinde ise farklı gereçlerin kullanılması konusuna değinilmektedir (Keskin, 2002). 1948 yılına hazırlanan ilköğretim programı, en uzun süre kullanılan program olmuştur. 20 yıl kadar kullanımda kalan program içerisinde Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık bilgisi gibi dersleri barındırmaktadır (Alabaş, 2018).

1952 yılında Beşinci Milli Eğitim Şurasında alınan kararlarla birlikte sosyal bilgiler dersinin ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulmasına karar verilmesine rağmen bu kararın uygulanabilmesi ancak 1962 yılını bulsa da tam olarak uygulanamamıştır. Sınırlı bir şekilde taslak programda *Toplum ve Ülke İncelemeleri* ismiyle sosyal bilgiler dersinin yer aldığı görülmektedir (Önal ve Kaya, 2007).

1962 yılında taslak programda yer alan *Toplum ve Ülke İncelemeleri* dersinin yerine, 1968 yılında yapılan değişikliklerle birlikte *Sosyal Bilgiler* isminde yeni bir ders eklenmiştir. Bu ders 1968-1969 yıllarında uygulanacak olan ilköğretim eğitim programlarında tüm okulları kapsayacak şekilde uygulamaya konulmuştur (Dönmez, 2003). 1968 yılında uygulama konulan sosyal bilgiler dersi ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerine beşer saatten oluşacak şekilde öğretilmeye başlanmıştır (Sözer, 1998).

1968 yılında sosyal bilgiler olarak ilköğretimde okutulmaya başlatılan ders 1970-1971 eğitim öğretim yılında ortaokul programına alınarak bu kademedeki

öğrencilere de okutulmuştur (Keskin, 2008). 1973-1974 eğitim öğretim yılından sonra ise tüm ortaokullarda uygulanmaya başlanmıştır. Böylece 1973-1974 öğretim yılından itibaren ortaokulların 1. ve 2. sınıflarda haftada beşer; 3. sınıflarda ise dört saat sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır (Koçak, 2002).

1985-1986 öğretim yılından itibaren ortaokullarda okutulmakta olan sosyal bilgiler dersi kaldırılarak yerine *Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi* dersleri konulmuştur (Akpınar ve Kaymakçı, 2012).

1990 yılında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin yaptığı çeşitli düzenlemeler ile birlikte sosyal bilgiler dersi; 4. ve 5. sınıfta öğrenim gören öğrencilere haftalık üçer saat olarak okutulmaya devam edilmiştir (Turan, 2016). 1992 yılına gelindiğinde vatandaşlık bilgileri dersi öğrencilere vermeye başlanmıştır (Bilgili, 2010). 1993 yılına gelindiğinde tarih ve vatandaşlık bilgisi derslerinin içeriğinde bazı değişiklikler meydana getirilmiştir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012).

1997 yılı ile birlikte ortaokul programında yeniden sosyal bilgiler dersine yer verilmiştir. 1997-1998 eğitim öğretim yılı ile birlikte ortaokullar, ilköğretim kademesi ile birleştirilerek bir bütün haline getirilmiştir. Bu tarihten itibaren ortaokullarda okutulan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri, sosyal bilgiler adı altında tek bir ders olarak ilköğretim 4. sınıftan başlayarak 8. sınıfa kadar okutulmaya başlanmıştır (Binbaşıoğlu, 2005). Bununla birlikte 1998 yılında ilköğretim kademesinde yer alan sosyal bilgiler dersinin içeriğinde; tarih, coğrafya, ekonomi, vatandaşlık, psikoloji, antropoloji, sosyoloji, hukuk ve eğitim ile alakalı konuların ele alınmasının gerekliliği ortaya konmuş ise de sosyal bilgiler programının içeriğini tarih ve coğrafya konularına azami boyutta yer verildiği tespit edilmiştir (Turan, 2016).

2000'li yıllarla birlikte sosyal bilgiler programında önemli gelişmelerin meydana geldiği görülmektedir. 2004-2005 eğitim öğretim yılında belirlenen il ve okullarda pilot olarak uygulanan yeni sosyal bilgiler programı, 2005-2006 yılı eğitim öğretim yılı ile birlikte tüm Türkiye illerinde ilköğretim ilk derece öğrencilerine okutulmaya başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda ise Türkiye genelinde aşamalı olarak ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine okutulmaya başlanmıştır (Alabaş ve Kamer, 2007).

2.1.7. Sosyal Bilgiler Programı ve Özellikleri

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı 2000’li yıllardan sonra çeşitli değişikliklere uğramıştır. Önemli değişimlerden biri 2005 yılında olmuştur. Bu programda sosyal bilgiler dersi toplamda 108 saat olmakla birlikte her kademedeki haftalık toplamda 3 saat olarak uygulanmıştır. Programda sosyal bilgiler dersinin ana hatlarını; beceri, kavram, değer ve amaçlar oluşturmaktadır (Taşcı, 2012). Program ile birlikte öğrencilerin etkinlikler yaparak değer ve becerileri kazanması hedeflenmiştir. Bununla birlikte aynı düzeyde eğitim verilen diğer derslerde öğrencilere öğretilmesi hedeflenen 8 beceri ile birlikte sosyal bilgilere mahsus bazı becerilerinde yine öğrencilere aktarılması hedeflenmiştir (Özkaral, 2015).

2005 yılındaki sosyal bilgiler programında eski programlardan farklı olarak bazı değişiklikler meydana getirilmiştir. Bu program temel olarak etkinlikleri merkeze alan, sarmal bir yapıya sahip yapılandırmacı yaklaşımla desteklenmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencinin kişisel özelliklerine göre eğitimin planlanmasını hedefleyen, diğer ortamlarla bağ kurmasına imkan sağlayan bir program olmuştur (Taşcı, 2012).

2017 yılında yapılan düzenlemeler ile birlikte Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP) hazırlanmıştır. Bu program son halini aldıktan sonra 2018-2019 eğitim öğretim yılında okullarda programa uygun sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır. Bu program ile birlikte MEB, teknolojik ilerleme, toplumu oluşturan bireylerin gereksinimlerinde meydana gelen değişimler, öğretim yaklaşım ve teorilerinde yaşanan değişimler bireylerin hareket biçimlerine de yansımıştır. Bu değişimler; bilgiyi yorumlayan, yeniden oluşturan, var olan problemler üzerinden çözümler üretebilen, kararlı, karşısındaki bireyi anlayan ve anladığını ifade edebilen bireylerin varlığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda sarmal bir yapıya sahip, yaşamla bağlantı kurabilen, aktüel bir yapıya sahip, mutlak bilginin öğretiminden uzak kişisel özelliklerin dikkate alındığı, belirlenmiş olan değer ve kazanımların bireylere öğretilmesini hedefleyen, gerçek hayatla ve farklı bilim alanlarıyla değer, beceri ve kazanımlar yönünden bağlantı kurulabilen, yalın bir program hazırlanmıştır (MEB, 2018).

2017 yılında hazırlanan SBDÖP, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde yer alan *Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları* ve *Türk Milli Eğitiminin*

Tekel İlkeleri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda kişisel özelliklerini bilen ve ahlaki değerlere sahip, kendine güvenen ve sınırlarını bilen bu sayede oto kontrolünü sağlayan, günlük yaşamda karşılaşılabileceği problemlerin çözümünde sayısal, sözel, bilimsel akıl yürütme yollarını kullanabilen, sosyal beceri ve estetik hassaslığa erişmiş olmakla birlikte tüm bu özellikleri gerçek yaşama aktaran ve kişisel yaşamını yönlendiren bireylerin ilkokuldan tüm bu becerileri kazanmış,ana dilinde iletişim,yabancı dillerde iletişim, matematiksel ve bilim/teknolojik yetkinlik, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlik, insiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade gibi yetkinlikleri kazanmış halde bir sonraki programa geçmeleri hedeflenmektedir (MEB, 2018).

2.1.7.1. Sosyal Bilgiler Programının Amaçları

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan *Türk Milli Eğitim'inin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine Uygun* ibaresi dikkate alınarak olarak sosyal bilgiler programı ile öğrenciler (MEB, 2018):

- Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı olan görev ve sorumluluklarının ve milli benliğinin farkında olarak vatanını ve milletini sevmesi,
- Atatürk ilke ve inkılâplarını benimseyip bunların yaşatılmasını sağlamak, Atatürk ilke ve inkılâplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, ekonomik ve kültürel ilerlemesindeki konumunun bilincinde olması,
- Hukuk kurallarının tüm bireyleri kapsayan uyulması zorunlu kurallar bütünü olduğunu kavraması ve tüm bireylerin kanunlar önünde eşit olduğunu bilmesi,
- Türk kültürünün kökenini bilmesi ve Türklük benliğinin oluşması adına kültürel değerlere sahip çıkarak bu değerlerin gelişmesi gerektiği fikrini benimsemesi,
- İçinde bulunduğu çevreden başlayarak dünyanın genel coğrafya bilgisine sahip olmalı ve bu bilgiler ışığında birey ile çevre arasındaki bağı fark ederek mekânı algılama becerisini ilerletmesi,

- Bazı doğal kaynakların tükenebilir olduğunun bilincinde olarak doğal kaynakların dengeli kullanılması ve buna bağlı olarak sürdürülebilir bir çevre bilincinin olması,
- Doğru bilgiye ulaşma yollarının farkında olarak eleştirel düşünebilmesi,
- Ekonomi ile alakalı genel geçer bilgilere sahip olmakla birlikte milli ekonominin uluslararası düzeydeki konumunu anlamlandırması,
- Çalışma hayatının değerinin farkında olarak tüm mesleklerin özel ve lüzumlu olduğunu bilmesi,
- Çeşitli tarihsel zamanlarda ve yerlerde geçmiş topluluklara ait buluntular hakkında sorgulayıcı bir tavırda olarak insan, nesne, olay ve olgular arasındaki benzer olan ya da olmayan durumları anlama, değişim ve sürekliliğin farkında olması,
- Dijital dünyanın gelişimin ve toplum üzerindeki tesirinden haberdar olarak teknolojik unsurları bilinçli bir şekilde kullanması,
- Bilgiye ulaşırken bilimsel metotlardan yararlanarak bilimsel bilgiyi ortaya çıkarmada ve kullanmada ahlaki değerlere göre hareket etmesi,
- Toplumdaki bireyler ile olan ilişkilerini sağlıklı yürütmek, yaşanan problemlere çözüm bulabilmek adına belli başlı iletişim becerileri ve sosyal bilimlere ait kavram ve yöntemlerden faydalanabilmesi,
- Bulduğu ortamda söz söyleyebilmesi, fikir beyan edebilmesi, toplum ile alakalı problemlere çözüm önerileri sunması,
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet gibi kavramların oluşum süreci ile birlikte Türkiye’de bu kavramların oluşturduğu etkileri bilerek hayatını demokrasinin gerekliliklerine göre tasarlaması,
- Türkiye’de ve diğer coğrafyalarda olup biten olaylardan haberdar olması,
- Özgür bir birey olarak duygusal ve fiziksel yönlerini tanıması, beklenti ve yeteneklerinin bilincinde olması amaçlanmaktadır.

2.1.7.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yer Alan Yaklaşımlar

Barr, Barth ve Shermis tarafından sosyal bilgiler ile ilgili üç yaklaşım ortaya konulmuştur (Bozkurt, 2018). Bu yaklaşımlar: sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler,

vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgilerdir.

2.1.7.2.1. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler, etkin vatandaşlar yetiştirmek adına beceri ve kazanımların yani sosyal bilgilere özgü içeriğin verilmesi savunulmaktadır. Böylece öğrenciler sosyal bilgilerin öngördüğü aşamalardan geçerek bilgiye ulaşacaklardır.

Demir (2010) sosyal bilgilerin, etkin vatandaşlar yetiştirmek adına sosyal bilimlerin öngördüğü bilgi, beceri ve değerlerin bireylere aktarılması bu yaklaşımın temelinde yer aldığına işaret etmektedir. Konu alanı merkezli öğretim programlarında daha çok bu yaklaşıma rastlanmaktadır. Öğretmen, bu yaklaşımda öğrencilere sosyal bilgiler programı ile toplumda iç içe geçmiş sorunların çözümü aşamasında sosyal bilimcilerin bakış açısını kazandırmayı amaçlayan bir bilim insanı olarak görülmektedir. Böylece öğrencilere kazandırılması hedeflenen sosyal bilimlerin beceri ve teknikleri ile mevcut sorunların üstesinden kolayca gelinebileceği vurgulanmaktadır.

2.1.7.2.2. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler

İkinci yaklaşım ise vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgilerdir. Sosyal bilgilerin temel amaçları arasında etkin vatandaşlar yetiştirmek bulunmaktadır. Bu bağlamda yaklaşım ile amaç arasında bir bağlantı kurulabilmektedir.

Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgilerin, sosyal bilgiler öğretiminde diğer yaklaşımlara göre daha eski olduğundan bahsedilmektedir (Özkaral, 2015). Bu yaklaşım geleneksel çizgide devam etmekle birlikte kültürün devamlılığını dikkate almaktadır. Bu kapsamda bilgi, beceri ve değerlerin aktarılmasını öngörmektedir. Kültür mirasını korumak ve onu yüceltmek adına sorumluluk bilinci içinde olmak, belirlenen davranışların ortaya konması ve mevcut güce karşı gerekli saygı ve sadakatin gösterilmesi bu yaklaşımın temelinde yer almaktadır.

Barth ve Demirtaş (1997)'a göre bu yaklaşımda etkin vatandaşların kazanılması temel amaç olarak ifade edilmektedir. Bunu sağlamak adına yaklaşımda mevcut toplumun devamlılığının sağlanması adına toplumsal olarak benimsenmiş ve kabul görmüş olan kurallar bütününe sahip çıkılması gerekmektedir (akt: Bozkurt, 2018).

Doğanay (2002), vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler yaklaşımında bireyler kendilerine verilen haklardan haberdar olmakla birlikte bu haklarını kullanma amacı içinde olduklarını belirtmektedir. Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, gençlerin hangi bilgiyi bilmeleri gerektiği konusunda yetişkinlerin söz sahibi olduğunu ileri sürmektedir. Bu kapsamda yetişkinler tarafından önceden belirlenmiş olan ve geçerliliği kabul edilmiş bilgilerin gençlere aktarılması gerektiği düşünülen ve değer verilen tutumlardan biri olmaktadır. Geçmişini bilip ona sahip çıkmak, sorumluluk bilinci içinde olmak ve bunu davranışlarla göstermek, mevcut otorite karşısında gerekli saygı ve bağlılığı göstermek bu programın temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu yaklaşımda bilgi aktarımına önem verilmektedir. Yaklaşımda ideal olan vatandaşın özellikleri belirtilerek tüm bireylerin, belirtilen özellikleri değişikliğe uğratmadan aynen uymaları gerektiği görüşü hâkimdir (Demir, 2010).

2.1.7.2.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgilerin son yaklaşımı ise yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgilerdir. Erden (1998) sosyal bilgileri, öğrencinin kişisel ve toplum ile alakalı var olan sorunları tespit etme ve bu sorunlar üzerinde gerekli çözümlerin üretilmesi adına yapılacak olan süreçlerin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Yansıtıcı düşünme yaklaşımı bu süreçler sonucu gerekli becerilerin gelişmesini hedeflemektedir. Yaklaşım temelinde John Dewey'in fikirleri vardır. Öğrencilerden var olan sorunların tespitini yaparak bu sorunların çözüme ulaşmaları için gerekli becerileri kazanıp yaşantıya dönüştürmeleri beklenmektedir. Öğrencilerin kişisel ve topluma ait sorunların farkına varmalarını sağlayacak eğitim ortamlarının sağlanmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Böylece öğrencilerden mevcut sorunlar üzerinde fikir yürüterek sorunların çözümüne yönelik öneriler sunmaları amaçlanmaktadır (akt: Demir, 2010).

Yansıtıcı düşünce yaklaşımında; öğrenci amaçlarına uygun olmayan ve kitaplarda yer alan sınırları belirlenmiş amaçlar bu yaklaşımın içeriğini oluşturmamaktadır (Shermis, 1992). Bu yaklaşımda amaç öğrencilerin var olan sorunlar hakkındaki bilgileri yansıtabilme gerekliliğidir. Bu anlamda yaklaşımın içeriğini var olan problemle ilgili bilgilerin geliştirilmesi oluşturmaktadır. Barr, Barth ve Shermis (1978), öğrencilerin bireysel değerlerini ön plana çıkarmaları gerektiğini savunmuşlardır. Değerlendirme süreci içerisinde de bilmenin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu yaklaşımda bilginin işlenmesinin amacı; var olan sorunların çözümüne ulaşmak için gerekli faaliyetlerde bulunulmasıdır (Uygun ve Çetin, 2014).

2.1.7.3. Sosyal Bilgiler Program Yapısı

Sosyal Bilgiler Öğretim programında ilgili kanunlar ile belirlenmiş olan ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceri, kazanım ve değerler bulunmaktadır.

2.1.7.3.1. Beceri

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde beceri, *kişinin yatkınlık ve öğrenimine bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amacına uygun olarak sonuçlandırma yeteneği, maharet* olarak ifade edilmiştir. Türkiye Yeterlilik Kurumu tarafından yayımlanan Türkiye Yeterlilik Çerçevesine göre beceri, *bir çalışma veya öğrenme alanında edinilen mantıksal, sezgisel ve yaratıcı düşünme ile el becerisi, yöntem, materyal, araç ve gereçleri kullanabilmeyi gerektiren bilgiyi kullanma ve problem çözme* şeklinde açıklanmaktadır (Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2019).

Ata (2006) beceriyi, öğrencinin öğrenme faaliyetini gerçekleştirdiği süre boyunca benimsemesi, geliştirmesi, yeniden oluşturması ve hayata transfer edilmesi gerekli olan konu veya işi gerçekleştirebilme düzeyine olan yatkınlığı şeklinde ifade etmiştir.

SBDÖP'na göre beceri, öğrenci düzeyine uygun öğrenme sahalarında düşüncelerini davranışa dönüştürmek suretiyle bir işi tamamlaması olarak ifade edilmektedir (Yazıcı ve Koca, 2008).

Güneş (2016)'ya göre beceri üç aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamaların ilki *bilme* olarak ifade edilmektedir. Bilme, becerinin yaşama aktarılabilmesi adına ona ait özelliklerin bilinmesi olarak belirtilmektedir. İkinci aşama *harekete geçme*, bilgi ve zihin kaynaklarının uygulanacak olan faaliyetin gerçekleştirilmesi amacıyla harekete geçirilmesi durumunu ifade etmektedir. Üçüncü aşama ise *işi yapma* olarak belirtilmektedir. Bu aşamada kişi, bir eylemi gerçekleştirebilmek için zihinsel ve fiziksel unsurlarını kullanarak o işin tamamlanmasını sağlamaktadır.

Mutluer (2013), eğitim ve öğretimde yapılan uygulamalarda becerilerin önem kazandığını vurgulamaktadır. Hayatın zaman içerisinde karmaşık bir hal alması, eğitim kurumlarından mezun olan kişi sayısının artması ile birlikte becerilerini aktif kullanabilen insan gücüne talebi arttırmıştır. İletişim sistemlerinin giderek yaygın hale gelmesi, bunun sonucu olarak da bilgiyi üreten kaynakların çeşitlenmesi bilgiyi doğru kullanabilen bireylere ihtiyaç olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bunun yanında demokratik ülkelerin bireylerinin demokrasinin gerektirdiği kurallar bütününe uygun davranması ve bu kuralları yaşamlarına aktarmaları ile birlikte demokrasinin devamlılığını sağlamak adına eleştirel düşünme ve yaratıcılık gibi becerilerin önemi giderek artmıştır. Modern eğitim sistemlerinin var olduğu toplumlar eğitim ve öğretim programlarına becerileri eklemiştir. Benzer düşünceleri savunan Özpolat (2009) bireyin; toplum, devlet, kültür, bilgi ve teknoloji ile daha karmaşık ve üst düzeyde bir etkileşiminin olduğunu vurgulamaktadır.

Güneş (2016), eğitim kurumlarında beceri öğretimine önem verilmesi gerektiğini, öğrencilere becerilerin uygulanması aşamasında zihin ve beden kaynaklarını sonuna kadar kullanabilecekleri eğitim ortamlarının sunulması gerekliliğini savunmaktadır. 2005-2006 yılı eğitim öğretim sürecinde öğrencilere gerçek yaşamda kullanılması gereken bazı becerilerin öğretilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca 2005 sosyal bilgiler programında bu becerilerinin önemine vurgu yapılmıştır (Aladağ, 2015). 2005 yılında eğitim öğretim programına dahil olan beceriler ile birlikte sosyal bilgiler dersine ait özgün beceriler de programa eklenmiştir (Filoğlu, 2018).

SBDÖP'ında sosyal bilgilerde var olan ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen Türkiye Yeterlilik Çerçevesine uygun olarak belirlenmiş beceriler şunlardır (MEB, 2018):

- 1- Araştırma,

- 2- Çevre okuryazarlığı,
- 3- Değişim ve sürekliliği algılama,
- 4- Dijital okuryazarlık,
- 5- Eleştirel düşünme,
- 6- Empati,
- 7- Finansal okuryazarlık,
- 8- Girişimcilik,
- 9- Gözlem,
- 10- Harita okuryazarlığı,
- 11- Hukuk okuryazarlığı,
- 12- İletişim,
- 13- İş Birliği,
- 14- Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme,
- 15- Kanıt kullanma,
- 16- Karar verme,
- 17- Konum analiz,
- 18- Medya okuryazarlığı,
- 19- Mekanı algılama,
- 20- Öz denetimi,
- 21- Politik okuryazarlık,
- 22- Problem çözme,
- 23- Sosyal Katılım,
- 24- Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama,
- 25- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma,
- 26- Yenilikçe düşünme,
- 27- Zaman ve kronolojiyi algılama,

Belirlenen becerilerin öğretmenler tarafından ders içi ve ders dışında kullanılacak olan yöntemler ve materyaller ile birlikte öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir.

2.1.7.3.2. Kazanım

MEB (2004)'e göre kazanım, öğrencilerin öğrenme yaşantıları içerisinde daha önceden belirlenen etkinlikler ile bilgi, beceri, tutum ve değerleri öğrenerek yaşamlarına aktarması olarak ifade edilmektedir (Aydemir, 2011).

Koca (2014) kazanımı, geleneksel öğretim yaklaşımlarında var olan bilgi, beceri, tutum ve değerlerin yeni programdaki adı olduğunu ifade etmektedir. Hallaç (2011) kazanımı, öğrencilere planlı olarak kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri ve değerler şeklinde tanımlamaktadır. Taşçı (2012), kazanımların öğrenme alanlarına ait bilgilerin kalıcı hale getirilmesinde bilgi, beceri, tutum ve değerleri karşıladığını ifade etmektedir.

Samsa (2018), SBDÖP'nin öğrenme ve öğretme aşaması olduğu kabul edildiğinde öğrenme alanlarında var olan kazanımların öğrencilere sunulan etkinlikler olduğunu ifade etmiştir. Bu anlamda kazanımlar öğrencilere gerçek hayatla bağlantılar kurularak sunulmalıdır.

MEB (2005), eğitim programında sosyal bilgiler dersinde yer alan kazanımları öğrenme alanlarına ve öğrenci sınıf düzeylerine göre belirlemiştir. Bu kapsamda sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere; 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda, birey ve toplum öğrenme alanında toplamında 23, kültür ve miras öğrenme alanında 29, insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında 25, üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında 27, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında 22, gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler öğrenme alanı 10, güç yönetim ve toplum öğrenme alanı 19, küresel bağlantılar öğrenme alanı 20 olmak üzere toplamda 175 kazanım sunulmuştur (Aydemir, 2015).

MEB'in 2018 yılında uygulanmaya başlanan SBDÖP'nda, birey ve toplum öğrenme alanında 18, kültür ve miras öğrenme alanında 19, insanlar ve çevreler öğrenme alanında 19, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında 18, üretim dağıtım ve tüketim öğrenme alanında 22, etkin vatandaşlık öğrenme alanında 18, küresel bağlantılar öğrenme alanında 16 olmak üzere toplamda 130 kazanım yer almaktadır.

2.1.7.3.3. Değer

Değer, toplumun tümünü ilgilendiren, geçmiş tecrübelerin bir uzantısı olarak bugünü ve yarını şekillendiren unsurlardır.

Değer, bir topluluğun varlığını sürdürebilmesi amacıyla topluluğu oluşturan bireylerin genelinin doğruluğunu kabul ettiği ortak fikir, gaye, ahlaki ilke ve inançları ifade etmektedir (Demir, 2010). Hallaç (2011), değerlerin özelliklerini şöyle sıralar:

- Değer, toplum ve bireylerin ortak kabul ettiği ve bir arada yaşamayı kolaylaştıran içselleştirilmiş öğelerdir.
- Toplumda öngörülen sosyal gerekliliklerin giderilmesine, bireyin faydasına olan kriterlerdir.
- Duygu içeren olguları da içinde barındırmaktadır.
- Kişilerin hafızasında mevcut olup bu düşünceleri eyleme dökmelerini sağlamaktadır.
- Değerler herkesi ilgilendiren soyut kavramlardır.
- Değerler uyulması gereken birtakım kuralları içerisinde bulundurlar.

Akbaş (2008), değer öğretiminin iki gayesinin olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki bireylerin özellikle genç bireylerin yaşamlarını daha kaliteli ve kişiliklerine uygun bir şekilde sürdürmelerini gaye edinmektedir. İkinci ise toplumsal fayda ve iyiye katkıda bulunmaktır. Bu sayede bireylerin kendi yaşamlarında buldukları doğrular ile birlikte buldukları toplumun gelişimi ve devamlılığı sorunsuz şekilde sağlanacaktır.

Değerler, öğretim programlarının bir bütünü olarak vurgulanmıştır. Bunun yanında değerlerin mevcut sorunların çözüm kaynağı olduğu ifade edilmektedir. Değer öğretiminin toplumların devamlılığını sağlayan en önemli unsur olduğundan bahsedilmektedir. Bu kapsamda geçmiş yaşantıların bir ürünü olan değerleri bilen bireylerin yetiştirilmesinin önemine değinilmektedir. Bu kapsamda değerlerin tek bir başlık altında incelenmesinden ziyade tüm eğitim öğretim programının bütününe yayılması gerektiğinden bahsedilmektedir. Eğitim programlarının ortak değerleri olarak; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olduğu ifade edilmektedir (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler öğretim programında genel değerler ile birlikte sosyal bilgilere özgü değerlere de yer verilmektedir. Bu değerler (MEB, 2018):

- 1- Adalet,
- 2- Aile birliğine önem verme,
- 3- Bağımsızlık,
- 4- Barış,
- 5- Bilimsellik,
- 6- Çalışkanlık,
- 7- Dayanışma,
- 8- Duyarlılık,
- 9- Dürüstlük,
- 10- Estetik,
- 11- Eşitlik,
- 12- Özgürlük,
- 13- Saygı,
- 14- Sevgi,
- 15- Sorumluluk,
- 16- Tasarruf,
- 17- Vatanseverlik,
- 18- Yardımseverlik,

Sosyal bilgiler programında yer alan beceri, kazanım ve değerlerin öğrencilere aktarılması amaçlanmaktadır. Bu amaçları gerçekleştirmek için öğretmenlerin ders içinde ve ders dışında öğrencilere farkı yaşantılar sunan ve sonucunda belirlenmiş amaçlara ulaşmalarını sağlayacak olan etkinlikler kullanılmaktadır.

2.1.8. Etkinlik Kavramı

Sosyal Bilgiler öğretim programında uzun bir süre boyunca öğretmen merkezli programların yerine; bilgiye ulaşması istenen öğrenci merkezli programlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda öğrencinin bilgiye ulaşabilmesi adına belli

yaşantılar sunulmaktadır. İşte bu yaşantıların sunulmasında kullanılan en önemli unsur etkinliklerdir.

Özür (2010) etkinliği, belli bir içeriğin öğrenilmesi amacıyla, öğretmen tarafından ya da öğrencilerin de katılım sağlayarak aktif öğrenmede belirlenmiş olan kurallara uygun tasarlanan, özünde çeşitli yöntem ve tekniklerin bulunduğu, bireylerin normalden daha fazla çaba sarf edeceği ve uygun becerilerini kullanabileceği, belli bir zaman diliminde ve konu ile sınırları belirlenmiş, sınıf, okul ya da bunların dışında kalan mekanlarda uygulanan öğrenme aktiviteleri olarak ifade etmiştir.

Küçükahmet (1994) etkinlikleri, *sınıfta yapılması planlanan hazırlama, sunum, uygulama ve değerlendirme aşamaları bulunan* öğrenci ya da öğretmenler tarafından yapılan eğitsel çalışmalar şeklinde açıklamaktadır. McCarthy ve Anderson (2000) etkinliği, öğrenciye bilginin ezberletilmesinden farklı olarak öğrencilerin birbirlerine yardım ederek ortaya koydukları kısa ya da uzun süreli eğitsel çalışmalar olduğunu vurgulamaktadır (akt: Özür, 2010).

Etkinlik, çeşitli yöntem ve tekniklerin uygulandığı belirli bir taslağı ve amacı olan projelerdir. Bu projelerin hayata geçirilmesinde öğretmen, öğrenci ya da her ikisinin de bir arada bulunduğu faaliyetleri ifade etmektedir (Yavuz, 2005).

Öncül (2000) etkinlik, öğrencinin gelişimine katkı sağlayacak olan bununla birlikte öğrencinin ilgisi doğrultusunda belirlenen amaçlara ulaşmasını sağlayan faaliyetler olarak tanımlanmıştır (akt: Özür, 2010).

2.1.8.1.Eğitim ve Öğretimde Etkinliklerin Önemi

Eğitim, kısaca belli bir program dâhilinde bireylerin davranışlarında olumlu davranış değişikliklerini meydana getirebilecek etkinlikler bütünü ifade etmektedir. Bu davranış değişikliklerinin olması adına öğretim programları içerisinde birtakım faaliyetler düzenlenmektedir. Bu faaliyetlerin başında etkinlikler gelmektedir. Etkinlikler bireylere kazandırılması hedeflenen beceri, kazanım ve değerlerin öğretilmesi aşamasında önemli bir konuma sahiptir.

Ata (2002), öğretmenlerin ders anlatımı sırasında ezbere dayalı bir süreç izlemesi yerine; harita, oyun, grafiklerden yararlanmaları gerektiğini ifade

etmektedir. Ayrıca öğrencilerin etkileşim kurabileceği yazılı kaynak, resim, fotoğraf gibi materyalleri kullanmaları gerektiğini vurgulamıştır. Özur (2010) etkinliklerin, programda belirlenmiş olan becerileri öğrencilere benimsetmekte önemli bir yerinin olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin etkinlik sürecinde birbirleriyle etkileşim halinde olmaları gerektiğinden bahsetmektedir. Bu durum bilginin ezberlenmesinden ziyade bilgiye ulaşma konusunda öğrencileri etkin hale getirmektedir. Öğrencilere; gerçek yaşamla ilgili, sözlü, yazılı, görsel kaynakların sunulması öğrencilerin aktif olarak öğrenme sürecine katılmasına yardımcı olmaktadır. Olkun ve Toluk (2003), çeşitli etkinliklerin öğrencelere uygulanmasının öğrencilerin kendi yaşantısı yoluyla öğrenmesine ve bilginin kalıcı hale getirilmesine yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Demirel (2002), ders içi ve dışında yapılan etkinliklerin işlenen konuları öğrencilere daha cazibeli hale getirdiği, derslerde etkin olmayan öğrencilerin de derse katılımını sağlayabileceğini ifade etmektedir. Durmaz (2014), etkinliklerin uygulanması ile birlikte öğrencilerin geleneksel anlatım tarzlarındaki pasif durumunun değişeceğini, öncesinden farklı olarak derslere karşı ilgilerinin artacağını vurgulamıştır.

Bayrakci (2007), etkinliklerin öğrencilerin derslerde işlenen konulara egemen olmasının yanında; bireysel olarak hayal gücüne dayalı düşünme yeteneğini geliştirici, alet kullanımını kolaylaştırıcı, yeni bir şey üretme duygusunu açığa çıkarıcı etkileri olduğunu belirtmektedir.

2005 yılında eğitim programlarında bazı değişiklikler meydana getirilmiştir. Bu değişiklikler ile birlikte öğrencileri aktif hale getirmeyi amaçlayan yapılandırmacı yaklaşım programa dahil edilmiştir. Tarman, Ergür ve Eryıldız (2012), yapılandırmacı yaklaşım ile birlikte öğrenciler; ezberci, derste dinleyen olmaktan çıkarılarak derse katılan, daha aktif olan bireyler hâlini aldığını ifade etmişlerdir. Bunun yanında öğrencilerin bireysel özelliklerinin de dikkate alınarak öğrenme sürecine dahil edilmesi ile birlikte öğrenciler, bilgiyi araştıran, bulan ve yorumlayan kişiler haline gelmişlerdir. Yalın (2004), öğrencilerin gereksinimlerine cevap verilmesi, derse odaklanmaları, bilginin kalıcılığını arttırması, bilgiyi daha nesnel hale getirmesi, konunun özetlenerek verilmesi adına materyal kullanımının önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamda yapılandırmacı yaklaşımın, öğrencileri süreç içerisine dâhil etmesiyle birlikte öğretmen ya da öğrenciler tarafından tasarlanacak olan

materyaller ve bunların eğitim öğretim süreçleri içerisinde kullanılması, tüm bu süreçlerin tamamının etkinlik adı altında toplanmasını mümkün kılmaktadır.

Eğitim öğretim sürecinde etkinliklerin yapılmasının yararlarını sıralamak gerekirse Tural (2005);

- Etkinliklerin kullanılması öğrenme sürecinde öğrenciyi etkin kılar.
- Etkinlikler öğrencilerin fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal yönlerinin gelişmesine katkıda bulunur.
- Öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun etkinliklerin sunulması onların bu dönemleri daha rahat atlattıklarını sağlamaktadır.

Küpcü (2008), etkinliklerin eğitim öğretim süreci içerisinde kullanılmasının faydalarını şöyle sıralamaktadır:

- Etkinlikler, öğrencilerin derse karşı olan alakalarını arttırabilir.
- Etkinlikler ile öğrencilerin bilgilerinin kalıcı olması sağlanabilir.
- Etkinliklerde kullanılan materyallerin görsel ve sesli içeriklerden oluşması öğrencilerin ilgisini çekebilir.
- Etkinliklerin derse katılan tüm öğrencilerin sayısına göre planlanması yapıldığından, tüm öğrencilerin sınıf içerisinde derse katılımı sağlanmış olacaktır. Bu sayede öğretmenin sınıf içi düzen sağlaması sorunu ortadan kalkabilir. Böylece öğretmen sınıf düzenini sağlamak adına ayıracağı süreyi öğrencilerin öğrenimi için kullanabilir.
- Öğrencilerin derse katılımının sağlanması ile birlikte eğitim seviyelerinde de artış sağlanabilir.

Sosyal bilgiler dersi başta olmak üzere öğrencilerin tüm derslerde bilginin öğrenilmesi aşamasını eğlenceli hale getiren böylece öğrencilerin öğrenme süreçlerini kolaylaştıran etkinlikler öğretmen için önemli bir eğitim aracı olarak görülmektedir. Bu bağlamda etkinlikler tasarlanırken bazı kriterleri göz önünde bulundurarak planlama yapılması etkinliklerin amacına ulaşması aşamasında önemlidir.

2.1.8.2. Etkinlik Hazırlama Aşamaları

Etkinlik kavramı, ders içi ve dışında öğrenci ve öğretmenler tarafından dersin amaçlarına uygun halde belli bir plan çerçevesinde hazırlanan öğrenme süreçleri olarak tanımlanabilmektedir. Bu kapsamda etkinlikler tasarlanmadan konunun içeriği, kazandırılacak beceri, değer, kazanım, uygulama süresi, uygulanacak öğrenci düzeyi, uygulanacak ortam özellikleri gibi belli başlı kriterlere göre planlanması etkinliklerin amacına ulaşması konusunda önemlidir.

Hallaç (2011) etkinliklerin, öğrencilerin bilgi düzeylerine uygun, dikkatlerini çekebilecek tarzda hazırlanmasının önemli olduğu bununla birlikte tüm öğrencilerin katılım sağlayacağı bilgi düzeylerine göre düzenlenmiş topluluklar oluşturularak etkinliklerin uygulanmasının öğrencilere bilgiyi öğrenme aşamasında kolaylıklar sağlayacağını ifade etmektedir.

Hayırsever (2010), etkinliklerin gerçek yaşamla paralellik göstermesi gerektiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte öğrencilerin geçmiş yaşantılarını ve bilgilerini kullanacakları yeni bilgilerin kazanılmasını sağlayacak etkinliklerin düzenlenmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Öğrencilerin yaratıcı düşünme yeteneğinin yanında var olan sorunların çözümü aşamasında da katkı sağlayacağı ortamların hazırlanmasının öğrencilerin gelişimi açısından önemli olduğu ifade edilmiştir.

MEB (2007), etkinlikler oluşturulurken, dersin amacına, ünitelerin kazanımlarına, öğrencilerin hazırbulunuşluklarına uygun olmasına dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Öğretmenlerin bilgiyi sunan değil, öğrencilere bilgiye ulaşmaları aşamasında anlamlı bağlar kurmalarına rehberlik eden bir rolü olmalıdır. Bununla birlikte öğretmenler, öğrencilere akıl yürütmelerini sağlayacak açık uçlu sorular yönelterek öğrencilerin bilgiye ulaşmaları için düşünmelerini sağlamanın gerekliliği ifade edilmiştir (Şeker, 2010).

Develi ve Orbay (2003), etkinlikler hazırlanırken bazı kriterlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu kriterler beş başlık altında incelenmiştir:

a. Etkinliğin Amacı Nedir?

- Etkinlik ile kazandırılması hedeflenen davranış, yetkinlik nedir?
- Etkinlik için gerekli olan hazırbulunuşluk seviyesi nedir?
- Etkinliğin amaçlarını ifade edecek uygun başlık nedir?

b. Etkinlik Hangi Hazırlıkları Gerektiriyor?

- Etkinliğin uygulanacağı birey sayısı kaçtır? Bireylere mi yoksa gruplara mı uygulanacak? Grupta kaç kişi olacak?
- Etkinliğin uygulanma süreci ne kadar sürmektedir? (Öğretmen daha önceden test ederek tespit etmelidir.)
- Etkinliğin hazırlanmasında kullanılacak materyaller nelerdir? Nasıl temin edilir?

c. Etkinlik Nasıl Gerçekleştirilecek?

- Etkinliğin uygulanması nasıl olacaktır?
- Etkinliğin uygulanması sırasında öğrencilerin takip edeceği aşamalar nelerdir?
- Öğrenciler etkinlik yaparken öğretmenin rolü nedir? (Denetleme, rehberlik, farklı sonuçları kayıt etme vb.)

d. Etkinlik Nasıl Değerlendirilecek?

- Birey ya da grupların düşünceleri nasıl tespit edilecektir? (Sözlü, Yazılı, Uygulamalı)
- Eleştirilecek ya da üzerinde fikir yürütülecek konular nelerdir?(Farklı sonuçlar çıkması durumunda)
- Öğrenciye kazandırılması hedeflenen amaçlara ulaşıldı mı? Etkinlik yinelenmeli mi? Aynı ya da farklı etkinlikler yapılmalı mı?

e. Etkinlikte yapılması gereken değişiklikler var mı? Etkinlik yeterli oldu mu? Geliştirilmeli mi?

- Etkinlik geliştirilmeli mi? Niçin? Nasıl?
- Etkinlik farklı problemler ile desteklenebilir mi? (Uygulama, transfer)
- Örnek çalışmaların sergilenmesi yapılacak mı?
- Öğrencilerin yapması için ödev etkinlik uygulanabilir mi?

Etkinliğin belli bir plan dahilinde yapılması sonucunda belirlenen amaçlara ulaşmada fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda etkinliği hazırlayacak

olan öğretmen ya da öğrencilerin yukarıda belirtilen aşamalara uyması ile istenilen sonuçlara ulaşmasının kolaylaşacağı ifade edilmektedir.

2.1.8.3. Sosyal Bilgiler Programlarında Etkinliklerin Yeri

Etkinlikler, öğrenme sürecinde soyut bilginin somutlaştırılması açısından önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda sosyal bilgiler eğitimi bireylerin iyi birer vatandaş olmasının yanında farklı değer ve becerilerin öğrencilere kazandırılmasını hedeflemektedir. Etkinlikler ile birlikte sosyal bilgilerin hedeflerine ulaşması konusunda başta öğretmenler olmak üzere öğrencilere farklı öğrenme yaşantıları sunulmasını ve konuların somutlaştırılmasını kolaylaştırmaktadır.

Demircioğlu (2005), öğrencilere bilginin aktarılmasının yanında öğrencilerin bilgiyi keşfeden bireyler hal getirilmesine vurgu yapmaktadır. Durmaz (2014), öğrencilerin bilgiyi keşfeden olması, bilgiyi kullanarak yeni bilgilere ulaşmasının öğrencinin derse olan ilgisini arttıracaklarını ifade etmektedir. Bununla birlikte; öğrencilerin öğrenme süreçlerinde etkin olması, öğretmenlerin dersi daha etkili işlemesi, derste düzenin kolayca sağlanması, öğrencilerin daha kolay bilgiye ulaşması, öğrenciler arası etkileşimin artmasıyla birlikte öğrencilerin sosyalleşmesi ve öz güvenlerinin kazanılmasına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Eğitim programlarında etkinlik kavramının geçmiş yıllarda da kullanıldığı görülmektedir. 1937 tarihli genelgede *öğrenci etkinlikleri* kavramı yer almaktadır (Ambarlı, 2010). 1948 yılında uygulamada olan ilköğretim programında öğrencilerin de derse katılımının sağlanması adına bazı uygulamaların yapılması gerektiğinden bahsedilmektedir (Yalçın, 2016). Bunun yanında programda öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Öğrencilerin akıl yürüterek verilmiş olan problemlere çözüm araması ve bunu yaparken de problem ile ilgili drama yöntemine benzer yöntemlerden yararlandığı ifade edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin ders dışı etkinlikler ile de öğrenmelerinin sağlanmaya çalışıldığı belirtilmektedir. 1949 Ortaokul programında da benzer uygulamaların yapıldığı, öğrencilerin öğrenme süreçlerine katılmalarını amaçlayan etkinliklere yer verildiği tespit edilmiştir.

MEB tarafından 1968 yılında okullarda uygulanan programda *öğrenci konuyu daha iyi anlaması açısından ders dışı etkinlikler, yani gezi ve gözlem yöntemi kullanılarak konu, öğrencinin gözü önünde canlandırılmalıdır* ifadesinin yer alması göstermektedir ki bu yıllarda uygulanan programlarda da öğrencilerin öğrenme süreçlerine katılmasına yönelik çalışmalar yapılması istenmektedir. 1968 programı, öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamak adına belli bir problem üzerinde düşünmesi, sorgulaması ve sonucunda da çözümlere ulaşmasını istemektedir (akt: Yalçın, 2016). Böylece öğrencilerin derste bilgiyi ezberleyen, bilgiyi doğrudan alan olmaktan çıkararak bilgiye ulaşan, bilgiyi yorumlayan birey haline gelmesi istenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretim programlarının 2005 yılında yapılan değişiklikler sonucunda sınıf seviyelerine, öğrenme alanlarına uygun kazanım ve etkinliklerin verildiği ifade edilmektedir (Özkaral, 2015). Bununla birlikte program yapısının öğrencilerin bilgiyi yorumlayan ve bireysel ya da grupla yaptıkları çalışmalara ağırlık verildiği anlaşılmaktadır (Koyuncu, 2015).

2005 ve sonrası öğretim programları öğrenci ve etkinlik merkezli bir yaklaşıma sahiptir. Bununla birlikte sosyal bilgiler; bilgi ve beceriler arasında uyumu sağlayan, öğrencilerin hazırbulunuşluklarına uygun çevresiyle etkileşimini kolaylaştıran bir yapıya büründürmüştür (Yalçın, 2016).

Türkiye’de uygulanan sosyal bilgiler programının öğrenci ve etkinlik merkezli olduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda programda belirlenmiş olan beceri, değer ve kazanımlar öğrencilere etkinlikler ile benimsetilmeye çalışılmaktadır. Programda örnekler verilerek öğretmenlere yol gösterilmektedir. Bu kapsamda; örnek olayların incelenmesi, bulguların değerlendirilmesi, arka planda var olan düşüncelerin açığa çıkarılması, slogan, poster, afiş çalışmaları, şiir, hikaye yazma, bulmaca gibi öğretmenlere örnek teşkil edebilecek faaliyetlere yer verilmektedir (Çetin, 2018).

Kamber (2007), sosyal bilgiler öğretim programlarında öğrenme ve öğretme süreçlerinin düzenlendiği ve bu süreçlerin verimli olabilmesi adına programın örnek etkinliklerle zenginleştirildiğini ifade etmektedir. Program dahilinde verilen örnek etkinliklerin dersliğin fiziki koşulları, öğrencilerin hazırbulunuşluğu gibi faktörlerin göz önüne alınarak üzerinde ayrıca değişikliklerin yapılabilmesine olanak

sağladığından bahsetmektedir. Bu durum programın sunduğu etkinliklerin esnekliğine de vurgu yapmaktadır.

Ders kitapları öğrenme araçları arasında oldukça başvurulan kaynaklardan biridir. Geleneksel ya da modern (öğretmen ya da öğrenci merkezli) düzenlenmiş programların tamamında Hayırsever (2010), öğrenme öğretme süreçlerinde ders kitaplarının ana kaynaklardan birisi olduğunu ifade etmekte ve 2004 yılında yapılan program değişikliğinin ders kitaplarına da bir yansımalarının olduğunu belirtmektedir. Ders kitaplarının içeriğinin ve içerik gösteriminin değiştiği, öğrencilerin katılımının ve öğretmen değerlendirmesini sağlayacak yapılarda da değişiklikler olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca öğretmen kılavuz kitabı, öğrenci ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı şeklinde üç ana kaynağın ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bayrakci (2007), bu kapsamda yenilenen programla birlikte etkinliklerin, ders kitapları haricinde başka kaynaklara fazla gerek duyulmadan öğrencilerin öğrendikleri bilgileri pekiştirme ve hatırlama aracı olduğunu belirtmektedir. Taş (2015), öğretmen kılavuz kitaplarının içerisinde yer alan etkinliklerin hangi bölümlerde ne şekilde uygulanması gerektiğine yönelik öğretmenlere rehberlik ettiğini belirtmektedir. Bu kapsamda kılavuz kitaplar ile öğretmenlerin programın hedeflerine ulaşmak adına yapacağı etkinliklerin planlama ve uygulama aşamalarında fazla zaman harcamadan etkinlikleri oluşturmalarına olanak sağlamaktadır.

Sosyal bilgiler programları ve içinde yer alan etkinlikler ile alakalı birçok çalışma yapılmaktadır. Can (2017)'a göre, 2005 programı sonrası yapılan değişiklikler tam olarak kazanımlara, etkinliklerin çeşitliliğine ve ders kitaplarına yansıtılamamıştır. Hayırsever ve Yıldız, 2009 yılında gerçekleştirilen programda çalışma ve kılavuz kitaplarının öğrencilerin düşünme becerilerine katkı sağlayan etkinlikler sunmadığını ortaya koymaktadır. 2005 yılında yapılan programda örnek etkinliklerin yer aldığı ancak 2017 yılında yapılan program değişikliği ile birlikte öğretmenlere örnek etkinlikler verilmediğini ifade etmektedir (Çetin, 2018).

2.1.9. Afet Kavramı

Dünyamız 5 milyar yıldır güneş sisteminde varlığını sürdürmektedir. Bu süreçte dünyanın yapısında çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler dünyada yeryüzü şekilleri, iklim, canlı yaşamı gibi unsurlarda zamanla farklılıklar meydana gelmiştir. Bu unsurlar günümüzde halâ canlı yaşamı başta olmak üzere dünyayı değiştirmeye devam etmekte gelecekte de bu değişimin devam edeceği öngörülmektedir.

İnsan yeryüzünde hüküm sürmeye başladığı ilk günden itibaren doğanın etkilerine maruz kalmış ve zaman içerisinde bu etkileri azaltmak için çabalamıştır. İnsanlar ve meydana getirdikleri medeniyetler üzerinde doğa zaman içerisinde çeşitli şekillerde hasarlar meydana getirmiştir. Bununla birlikte Sanayi Devrimi sonrasında doğal kaynakların hızla tüketilmesi doğanın dengesini bozarak insanlar ve oluşan topluluklar üzerinde giderek artan olumsuzluklara neden olmuştur. Tüm bu olumsuzlukların tamamına *afet* denilmektedir.

Afet, Arapça kökenli bir kelime olup büyük zararlara yol açan felaket ve yıkım olarak ifade edilmektedir. Farklı doğa olayları sonucunda oluşan zarar olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2003). Diğer bir çalışmada afet, genellikle doğadan kaynaklanan ancak insan faaliyetleri sonucu da oluşabilen, aniden gelişen ve sonucunda büyük maddi ve manevi zararlara yol açan bir olay olarak ifade edilmektedir (EM-DAT, 2009). Bahadır ve Uçku (2018) afeti, genellikle doğa kökenli olmakla birlikte insanların faaliyetleri sonucu da gerçekleşen, gerçekleştiği yerleşim yeri veya medeniyetin kendi imkânlarını kullanarak olumsuz sonuçlarını düzeltmediği, meydana geldiği yerde başta insan kayıpları olmak üzere yerleşim yerlerinde büyük zararlara yol açan, sosyal ve ekonomik yönden büyük zarara neden olan olay olarak ifade etmektedirler. Başka bir eserde afet, meydana getirdiği yıkım ve kayıplarla birlikte ortaya çıkan değişim olarak tanımlanmaktadır (Atalay, 2004). Erkal ve Değerliyurt (2009) afeti, devleti oluşturan kurum ve kuruluşların ortaklaşa çalışmaları sonucunda meydana gelen ve insanların günlük faaliyetlerinin aksamasına neden olan doğal ya da insanların faaliyetleri sonucu oluşan olaylar olarak ifade etmektedirler. Diğer bir çalışmada ise afet, insanların can ve mallarına zarar veren, önceden tahmin edilemeyen ve buna bağlı olarak önlemler alınamayan, çok kısa bir sürede gerçekleşen ve büyük zararlara yol açan olaylar olarak

tanımlanmaktadır (Aksoy, 2010). Özey (2006) afeti, insanlar için ekonomik ve sosyal zararlar meydana getiren, insanların günlük yaşamlarını olumsuz etkileyen, meydana gelen olumsuz etkileri topluluğun kendi kaynaklarını kullanarak ortadan kaldıramayacağı kadar büyük maddi ve manevi zararlara yol açan olaylar olarak ifade etmektedir. Afetle ilgili yapılan farklı tanımlamaların temelinde belli özelliklere vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu özellikler (Dönertaş, 2006);

- Afetler meydana geldikleri yerlerde insan toplulukları ve yerleşmelerinde büyük zararlara yol açarlar. İnsanlar üzerinde psikolojik olarak olumsuz etkiler meydana getirirler.
- Meydana geldikleri coğrafya üzerinde başta bulaşıcı ve salgın hastalıklar olmak üzere insan ve diğer canlıların ölümüne yol açacak felaketleri tetikleyebilirler.
- İnsanların günlük hayatlarında normal olarak yapabildikleri (seyahat, haberleşme) faaliyetleri sağlayan teknolojik alt yapılara zarar vererek bunların sağlıklı bir şekilde kullanılabilmesini olanaksız hale getirir.
- Teknolojik ve kültürel anlamda gelişmemiş olan veya gelişmekte olan ülkelerde etkileri daha fazla olmaktadır.
- Genellikle bölgelerde afet sonrasında var olan kısıtlı imkanlarla afetlerin olumsuz etkilerine karşı mücadele edilemediğinden diğer uluslardan yardım talebinde bulunmaktadır.

Bu özelliklerinin yanında afetin büyüklüğü, toplu yerleşim alanlarına olan uzaklığı, meydana geldiği coğrafyanın gelişmişlik durumu afetlerin meydana geldikleri alanlarda etkilerini belirleyen diğer faktörlerdir. Bunların yanında hızlı nüfus artışına bağlı olarak doğanın tahrip edilmesi, çarpık kentleşme, tarım arazileri başta olmak üzere doğal çevrenin tahrip edilmesi ve toplumların afetlere karşı aldıkları önlemler de afetlerin etkileri üzerinde belirleyici olabilmektedir (Özey, 2006).

2.1.9.1. Afetlerin Sınıflandırılması

Bilindiği üzere afetler, meydana geldikleri coğrafya üzerinde can ve mal kayıplarına neden olmaktadır. Bu kayıpların artması ya da azalmasında afetin

yeryüzüne yakınlığı, yoğun nüfuslanmış yerlere yakınlığı gibi zararın boyutunu belirleyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Afetlerin meydana geldiği coğrafyanın fiziki ve beşeri özelliklerinin yanında; afetin oluşumuna neden olan kaynağın da oluşacak olan hasarın boyutunda önemli bir yeri vardır. Bu yüzden afetlerin çeşitli kategorilerde sınıflandırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Afetler, oluştukları kökene ve hızlarına göre de sınıflandırılmıştır.

Özey (2006) afetleri, kaynaklarına göre doğal ve beşeri afetler; kökenlerine göre ise de jeolojik, meteorolojik, teknolojik ve insan kökenli afetler olarak sınıflandırmıştır. Doğal afetler de kendi içerisinde dört başlıkta incelenmektedir. Bunlar: jeolojik, iklimik, hidrografik ve biyolojik kökenli afetlerdir. Bu afetleri kısaca tanımlamak gerekirse; jeolojik afetler, kaynağını dünyanın iç kuvvetlerinin hareketlerinden alarak yeryüzünde meydana gelen afetlerdir. Bunların en bilinenleri; deprem, volkan patlamaları, heyelan ve kaya düşmeleridir. İklimik afetler, atmosfer kökenlidir. Bu afetler aşırı sıcaklık, kuraklık, aşırı soğuklar, hortumlar, yıldırımlar, dolu ve don olayları gibi kaynağını atmosferden almaktadır. Hidrografik afetler kaynağını yüzey suları, göl ve denizlerden almaktadır. Akarsu yataklarının taşması, baraj göllerinin yıkılması, göl sularının kirlenmesi hidrografik afetlere örnektir. Biyolojik kökenli afetler ise kaynağını toprak, bitkiler ve diğer canlılardan almaktadır. Hayvan istilaları, toplu canlı ölümleri, erozyon, orman yangınları bu tür afetlere örnek olarak verilebilmektedir.

Beşeri afetler kendi arasında iki gruba ayrılmaktadır. Sosyal ve teknolojik afetler olarak tanımlanan bu afetlerin temelinde insanoğlunun yapmış olduğu faaliyetler bulunmaktadır. İnsanoğlu kendi yaşamını kolaylaştırmak adına dünya üzerindeki başta doğal kaynaklar olmak üzere tüm kaynakları kullanmaktadır. Bu kullanım sırasında ve sonrasında büyük oranda çevreye ve doğal kaynaklara zarar verilmektedir. Ayrıca kaynaklara sahip olmak için girilen mücadeleler sonucunda da afetler meydana gelmektedir. Sosyal afetler insanların günlük yaşamlarında faydalandıkları kaynakların kullanımı sonucu meydana gelen afetlerdir. Bu afetlere açlık, kıtlık, terör saldırıları, mülteci sorunu, savaş, kimyasal ve biyolojik kökenli silah kullanımı bu tür afetlere örnek olarak verilebilmektedir. Teknolojik afetler ise insanların günlük hayatlarını kolaylaştırmak adına meydana getirilen materyallerin yanlış ya da aşırı kullanımı sonucu ortaya çıkan afetlerdir. Nükleer kazalar, maden kazaları, teknolojik kazalar bu tür afetlerdendir (Özey, 2006).

Çizelge 1. EM-DAT Verileri Kullanılarak Hazırlanan Afetlerin Sınıflandırılması

Doğal Afetler		Teknolojik Afetler		
Afet Alt Grubu	Ana Afet Tipi	Afet Alt Grubu	Ana Afet Tipi	
Jeofiziksel	Deprem	Endüstriyel Kaza	Kimyasal Sızıntı	
	Kütle Hareketi		Çökme	
	Volkanik Faaliyetler		Patlama	
Meteorolojik	Aşırı Sıcak		Ateş	
	Sis		Gaz Sızıntısı	
	Fırtına		Zehirlenme	
Hidrolojik	Sel		Radyasyon	
	Heyelan		Ulaşım Kazası	Hava
	Dalga Hareketi			Yol
Klimatolojik	Kuraklık	Demiryolu		
	Buzul Gölünün Patlaması	Su		
	Orman Yangını	Çeşitli Kazalar	Çöküş	
Biyolojik	Salgın		Patlama	
	Böcek İstilasası		Yangın	
	Hayvan Kazası		Diğer	

Kaynak: (EM-DAT, 2018)

Çizelge 1’de doğal afetler ve beşeri afetler gösterilmektedir. Bu afetler kökenlerine ve oluşum kaynaklarına göre sınıflandırılmıştır. EM-DAT tarafından oluşturulmuş olan bu çizelgede doğal afetlerin sınıflandırılmasının yanında insan faaliyetleri sonrasında ortaya çıkan kazalar da yer almaktadır. İnsan faaliyetleri sonrasında ortaya çıkan olumsuzlukların geniş çevreleri etkilemesi sonucunda bu olaylar afet boyutunda ele alınmaktadır.

Şahin ve Sipahioğlu (2003), afetleri oluşum hızlarına göre iki grupta incelemiştir. Oluşumlarına göre yavaş gelişen afetler, meydana gelmesi uzun yıllar alan ancak etkileri uzun ve büyük olan afetlerdir. Küresel ısınma, kuraklık, çölleşme, erozyon bu tür afetlere örnektir. Oluşumlarına göre hızlı gelişen, aniden oluşan ve çevresine zarar veren bu afetler; deprem, yıldırım, dolu, hortum gibi ani olarak meydana gelmekte ve sonucunda can ve mal kayıplarına sebep olmaktadır. Tüm bu verilerden anlaşılmaktadır ki temelde afetler insan etkilerinden uzak olup doğal

yollarla gerçekleşen afetler ve insan etkinlikleri sırasında ve sonrasında ortaya çıkan afetler olarak sınıflandırılmaktadır.

2.9.1.1. Doğal Afet Kavramı

Afetler meydana geldikleri alanlarda canlılar başta olmak üzere diğer cansız unsurlar üzerinde de yıkıcı etkilere sahiptir (Şahin ve Sipahioğlu, 2003). Bu bağlamda doğal afetler oluştukları yerlerde insanlar ve onların ürünü olan diğer tüm nesne ve yapılarla çeşitli boyutlarda hasarların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirler Yapılacak Yardımlara Dair Kanunun birinci maddesinde doğal afetler; deprem, yangın, sel, heyelan, kaya düşmesi, çığ şeklinde tanımlanmaktadır. Yayla (2016) doğal afetleri, toplumsal olarak sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda olumsuzlukların ortaya çıkması, insanların hayatlarını kaybetmesinde ve çevrelerinde meydana gelen maddi zararların oluşmasında doğa unsurlarının etkili olduğunu ifade etmektedir. Başka bir tanımda doğal afetler, insanların müdahalesi olmadan meydana gelen deprem, sel, çığ, heyelan, volkanik aktivitelerin meydana geldikleri yerlerde canlı ve cansız unsurlara zarar vermesi olarak tanımlanmaktadır (Atalay, 2004).

Şahin ve Sipahioğlu (2003) tarafından doğal afetlerin özellikleri şöyle sıralanmaktadır:

- Olayların oluşumu ve etkileri meydana geldikleri yerin doğal özelliklerine göre şekillenmektedir.
- Ani olarak başlayan ve başladığı andan itibaren durdurulamayan, etki süreleri kısa olan bazı afet türleri vardır.
- Bazı afetlerin (Küresel Isınma ve İklim Değişikliği) oluşumu için uzun yılların geçmesi gerekmektedir. Bu afetler küresel çapta etkilere sahiptir. Meydana geldikleri andan itibaren olumsuz etkileri uzun yıllar devam edebilmektedir.
- Daha dar alanlarda etkili olan erozyon, kuraklık gibi afetlerin oluşumu küresel ölçekli afetlere oranla kısa zamanlara yayılsa da bu tür afetlerin de etkileri uzun sürmektedir.
- Afetlerin etkili olduğu süre uzadıkça sebep oldukları kayıplar artmaktadır.

- Doğal afetler dünya üzerindeki doğal sistemlerin işleyişi için önemli bir yere sahiptir. Dengelerin sağlanması adına önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu yüzden meydana geldikleri yerlerde büyüklükleri itibariyle zarara yol açmadıkları zamanlarda faydaları görülmektedir.
- Meydana gelen bir afet, ardından başka bir afetin oluşmasına zemin hazırlamış olabilir.
- Meydana geldikleri yerleşim yerlerinin gelişmişlik düzeyleri ile afetlerin yol açtığı zararlar arasında bir ilişki bulunmaktadır. Gelişmişlik düzeyi arttıkça zarar oranı azalmaktadır.
- Doğal afetlerin çeşitli olumsuz etkileri bulunmaktadır. Sosyo-ekonomik kayıpların yanında bireylerin psikolojileri üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Bu etkiler uzun süreli olup giderilmesi yıllar alabilmektedir.

Doğal afetlerin oluşumları sırasında ortaya çıkan can ve mal kayıplarının yanında, sona erdikleri andan itibaren de olumsuz etkileri devam etmektedir. İnsanların sosyal ve psikolojik yönden profesyonel destek ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Doğal afetler dünya üzerinde farklı kaynaklara göre oluşmaktadır. Bu kapsamda doğal afetler de kendi içinde sıralanmaktadır.

2.9.1.2. Doğal Afetlerin Sınıflandırılması

Doğal afetler çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Şahin ve Sipahioğlu (2003), doğal afetler kaynağına ve oluş hızlarına göre sınıflandırılmaktadır. Bu kapsamda kaynağına göre doğal afetler, jeolojik-jeomorfolojik doğal afetler, klimatolojik-meteorolojik doğal afetler ve biyolojik doğal afetler olarak üç gruba ayrılmaktadır (Çizelge 2). Oluş hızlarına göre ise, yavaş ve hızlı gelişen doğal afetler olarak sınıflandırılmaktadır. Özey (2006) doğal afetleri, jeolojik, iklimik, hidrografik ve biyolojik afetler olarak dört ana başlık altında incelemektedir.

Çizelge 2. Doğal Afetlerin Kaynağına Göre Sınıflandırılması

Doğal Afetler		
Yer Kökenli (Jeolojik Afetler)	Atmosfer Kökenli (Meteorolojik Afetler)	Biyolojik Afetler
Deprem	Fırtına, Kasırga, Hortum, Tayfun	Böcek İstilaları
Tsunami	Don, Dolu, Sel, Çamur Akıntıları, Çığ	Salgın Hastalıklar
Volkanik Faaliyetler	Aşırı Sıcak ve Soğuklar	
Heyelan	Kuraklık, Çölleşme	
Kaya Düşmesi	İklim Değişikliği	

Kaynak: (Değirmenci ve İltter, 2013; Özey, 2006; Şahin ve Sipahioğlu, 2003)

Doğal afetler arasında en fazla görülenler meteorolojik kökenli olanlardır. Yüzer (2017), oluşumlarına göre, doğal afetlerin dünya üzerindeki dağılımında 31 farklı doğal afetin yirmi sekizinin meteorolojik kökenli olduğunu ifade etmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda 1915-2015 yılları arasında dünya üzerinde meydana gelen doğal afetlerin %43'ü sel, %28'i fırtına, %8'i deprem %6 yüksek sıcaklık, %5'i toprak kayması, %5'i toprak kayması, %5'i kuraklık, %4'ü orman yangını, %2'si volkanik patlama olarak kaydedilmiştir (Temelli, 2016). Bu çalışma göstermektedir ki yaklaşık yüz yıllık süre içerisinde kaydedilen doğal afetlerin %86'sı meteorolojik kökenli afetlerdir.

2.1.10. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Doğal Afetler

Sosyal bilgiler ders kitapları incelendiğinde doğal afetler başlığı altında deprem, sel, heyelan, çığ, fırtına ve orman yangınlarının işlendiği görülmektedir.

2.1.10.1. Deprem

Dünya, oluşumu itibarıyla içyapısı hareketli olan bir gezegendir. Magma denilen ve yeryüzünün alt kısmında akışkan özellikler gösteren katmanda meydana gelen hareketler sonucunda dünya üzerinde kıtasal hareketler oluşmaktadır. Bu kıtasal hareketlerin kesiştikleri noktalarda meydana gelen enerji birikimleri

sonucunda dünya üzerinde jeolojik afetler bakımından aktif kuşaklar ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1. Küresel Sismik Tehlike Haritası (Giardini ve diğerleri, 2018)

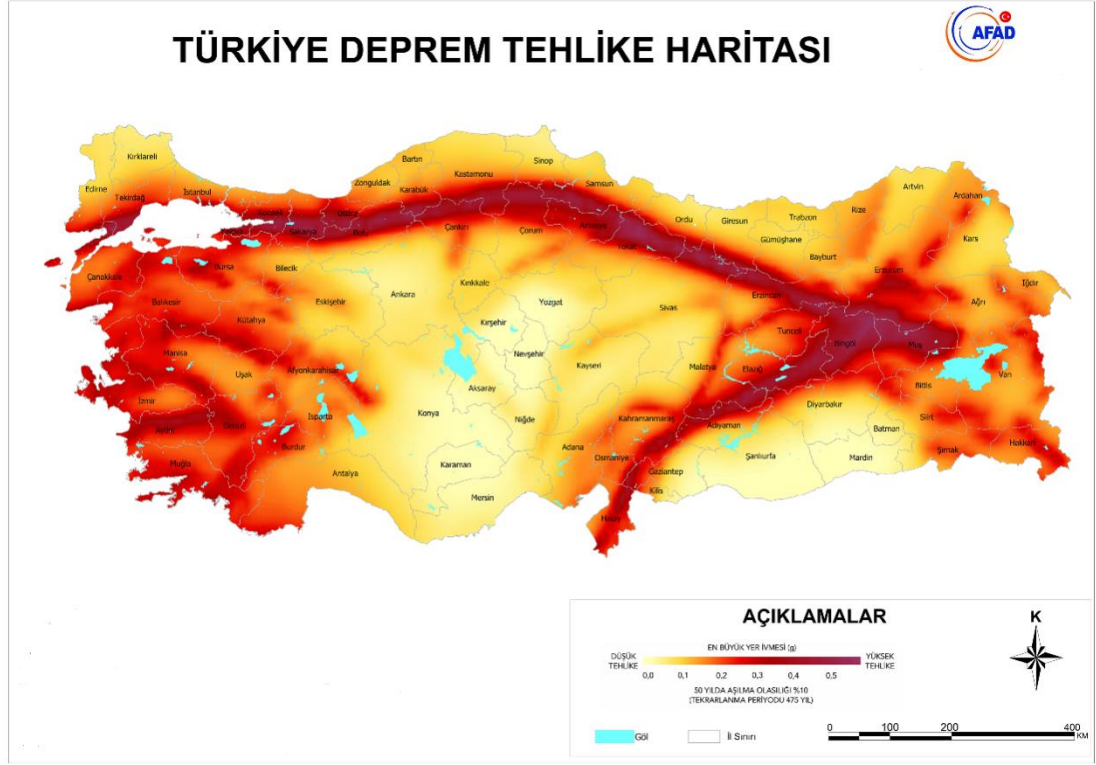
Bu kuşakların üç tanesi deprem bakımından oldukça aktiftir (Şekil 1). İlk olarak Pasifik Deprem Kuşağı olarak adlandırılan ve Güney Amerika'nın Batısından başlayarak, Orta ve Meksika'dan geçip, Kuzey Amerika'nın Batı kıyılarından Kuzeye; Alaska'nın Güneyinden Aleut Adaları, Japonya, Filipinler, Yeni Gine, Güney Pasifik Adaları ve Yeni Zelanda'yı içine alan kuşaktır. Yeryüzünde meydana gelen depremlerin %81'i bu kuşakta meydana gelmektedir. İkinci kuşak Endonezya'dan başlayarak Himalaya Dağları ve Akdeniz üzerinden Atlantik Okyanusuna kadar devam eden kuşaktır. Dünya üzerinde büyük depremlerin %17'si bu kuşak üzerinde oluşmaktadır. Son olarak Atlantik Okyanusunun ortasında yer alan ve ismine *Atlantik Orta Sırtı* denilen kuşak dünya üzerinde bilinen en aktif deprem kuşağı olarak bilinmektedir (Özey, 2006).

Dünya üzerinde bulunan levhalar hareket halinde olup birbirleri üzerine kuvvetler uygulamaktadırlar. Bu kuvvetler sonucu kayaçların harekete direnmesi ile açığa çıkan enerji zamanla belli yerlerde birikmeye başlar. Bu birikim sonucunda kayaç yapılarının dayanma sınırı aşıldığında enerji boşalarak kırılma meydana gelmektedir (Kibici, Yıldız ve Erkal, 2005). Bu enerjinin boşaldığı yerlerde faylar (kırılmalar) oluşmakta ve enerjinin açığa çıktığı anlarda yeryüzü sarsılmaktadır. İşte bu sarsıntıya deprem adı verilmektedir. Deprem, yer kabuğunda bulunan ve fay olarak adlandırılan kırıklı yapılar üzerinde biriken şekil değiştirme enerjisinin aniden ortaya çıkması sonucunda yer değiştirme hareketlerinin açığa çıktığı karmaşık dalga hareketleri olarak ifade edilmektedir (Şimşek 2001). Doğal etkenlerin sonucu olarak yer kabuğunda meydana gelen ve genellikle yeryüzünde önemli değişimleri beraberinde getiren, kısa süren salınım ve titreşim hareketlerine deprem denilmektedir (Şahin ve Sipahioğlu, 2003).

Arıoğlu ve diğerleri (2000), yer kabuğunda birikmiş olan elastik yer değiştirme enerjisinin kırılma esnasında aniden ortaya çıkması deprem olarak adlandırılmıştır. Deprem, mağmada birikmiş olan enerjinin katı olan kabuk tabakasında bulunan güçsüz ve kırılmış bölümlerinden yukarı yüzeye doğru çıkarken oluşturduğu titreşimler sonucu kabuk tabakasında oluşan kırılma, yükselme ve alçalma durumlarını ifade etmektedir (Atalay, 2004). 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında deprem; *yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi sonucu aniden ortaya çıkan sarsıntılardır* (Tüysüz, 2018). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise deprem; *yer kabuğunda biriken enerjinin aniden boşalması sonucu meydana gelir. Deprem sonucu meydana gelen titreşimler geçtikleri ortamı ve yeryüzünü sarsarak yıkıcı etkiye sahip olabilir* şeklinde tanımlanmaktadır (Şahin, 2018). 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise depremin tanımı; *yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimin dalgalar halinde yayılarak yeryüzünü sarsma olayıdır. Yer katmanlarında oluşan şok dalgalarının sebep olduğu doğa olayına deprem* olarak ifade edilmiştir (Gültekin ve diğerleri, 2018).

Alp-Himalaya kuşağı üzerinde bulunan Türkiye, jeolojik olarak genç bir ülkedir. Buna bağlı olarak depremler başta olmak üzere çeşitli doğal afetlerin coğrafyayı etkilediği görülmektedir. Bu kuşak Pasifik Deprem Kuşağı'ndan sonra dünya üzerinde en aktif ikinci kuşak olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye; Kuzey'ini tamamen kat ederek Doğu'ya ilerleyen ve Erzincan'da ikiye ayrılarak

Ermenistan ve İran'a doğru iki kol halinde uzanan Kuzey Anadolu Fayı, Güney'inde Doğu Anadolu Fayı ve Batısında bulunan Ege Graben Sistemleri ile aktif bir depremselliğe sahiptir.

Şekil 2. Türkiye Deprem Tehlikesi Haritası (AFAD, 2018)

Şekil 2’de görüldüğü üzere Kuzey Anadolu Fayı, Batı’da Saroz Körfezi’nden başlayıp Çanakkale’nin kuzeyinden Marmara Denizi’ni geçerek; Bursa, Çankırı ve Tokat’tan Erzincan’a ulaşan, oradan da iki kola ayrılıp bir kolu Ermenistan’a diğer kolu İran’a uzanarak Türkiye’nin en uzun fay hattını oluşturmaktadır. Doğu-Batı yönünde 1600 km boyunca uzanan bu fayın genişliği yaklaşık olarak 50 km’dir (Pampal, 2000).

Kuzey Anadolu Fayı onlarca büyük deprem ile yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Cumhuriyet tarihinde 1939 Erzincan depreminin büyüklüğü 8,3 olurken yaşanan can kaybı 30.000’den fazla olmuştur. 1942 Niksar, 1943 Tosya, 1949 Karlıova, 1951 Kurşunlu, 1957 Bolu, 1966 Varto, 1971 Bingöl 1994 Bolu/Gerede depremleri de bu fayın kırılması sonucu oluşmuş ve binlerce insanın yaşamını yitirmesine, binlerce ev ve iş yerinin kullanılamaz hale gelmesine

neden olmuştur. 17 Ağustos 1999 da Gölcük ve 12 Kasım 1999 Kaynaşlı-Düzce merkezli yaşanan depremler sonucu ülkemizde binlerce kişi hayatını kaybetmiş, on binlerce insan yaralanmıştır. Son olarak bu fay üzerinde 2011 yılında 7,2 büyüklüğünde Van depremi meydana gelmiştir. Bu faylar üzerinde meydana gelen depremler sonucunda binlerce insan yaşamını yitirmiş, on binlerce ev ve iş yeri yıkılmış veya hasar görmüştür.

2.1.10.2. Sel

Sel, meteorolojik kökenli bir doğal afettir. Bu kapsamda dünya üzerinde görülme sıklığı artmaktadır. Sel, bulunduğu coğrafyanın özellikleri başta olmak üzere birçok farklı unsurun bir araya gelmesi sonucu oluşmaktadır.

Sel, doğanın normal şartlarda kendini düzenleme sistemlerinden biri olarak kabul edilir. Ancak bu doğa olayı aşırılık arz ettiği anlardan itibaren büyük yıkım ve kayıplara sebep olabilmektedir. Şahin ve Sipahioğlu (2003) seli, farklı nedenlere bağlı olarak su kütlelerinde ve akış hızında bazı değişimler meydana gelen akarsuyun; çevresinde bulunan yerleşim alanlarında, altyapı sistemlerinde, tarım, turizm, endüstri alanlarında sosyal ve ekonomik açıdan önemli sayılabilecek birtakım sorunları ortaya çıkaran olay olarak ifade edilmektedir. S. Korkanç, M. Korkanç (2006) seli, dik eğime sahip yukarı havzalarda şiddetli ve sürekli yağışlar sonucu meydana gelen, taşkınlardan daha hızlı ve enerji ile birlikte doğal su yataklarından akarak içerisinde taş, çakıl ve büyük kaya gibi malzemeleri bulduran akımlar olarak ifade etmiştir. Başka bir eserde sel, meteorolojik afetlerden biri olan, dağların dik yamaçlarında akış gösteren, geçtiği alanlardan bünyesine taş ve toprak gibi materyalleri alan, ekili alanlarda önemli zararların oluşmasına neden olan su kütlesi olarak tanımlanmaktadır (Doğanay, Alım ve Altaş, 2005). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sel; *karların erimesi ve yağmurun fazla yağması sonucunda su kaynaklarının seviyesi yükselir. Bu suların geçtiği yerlere zarar vermesiyle sel meydana gelir* şeklinde ifade edilmektedir (Şahin, 2018). 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise sel; *bir bölgede toprağı belirli bir süre için tamamen ya da kısmen su altında bırakan ani, büyük ve düzensiz su akıntılarına verilen isimdir. Akarsu, deniz, göl gibi büyük su kütleleri kimi zaman fazlasıyla suyla yüklenir bunun sonucunda*

taşarak yatağından çıkar ve sel adı verilen bir doğal afete neden olduğu şeklinde tanımlanmaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018).

Genellikle aynı anlamlarda kullanılan taşkın ve sel arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu ayrımı Korkanç 2005 yılındaki çalışmasında vurgulayarak açıklamaktadır. Ona göre sel; genellikle dağlık havzalarda meydana gelen, içerisinde taş, çakıl gibi metaryalleri bulunduran, dağlara göre daha aşağılarda bulunan yerleşim alanlarını, tesisleri ve tarım arazilerini önemli oranda tahrip edebilme gücüne sahip akımlar olarak ifade edilirken; Taşkın, akarsuyun akış hızının azaldığı ve yatak eğiminin düşüş gösterdiği aşağı havzalarında yatağına sığmayarak taşması ve çevresinde bulunan alanlarda akış göstermesini sağlayan yüksek akımlar olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca sellerin genel olarak şiddeti yüksek ve sürekliliği bulunan, yerel yağışlar sonucu yükselen ani akımlar olduğu; taşkınların genellikle sürekli ve daha genel yağışlar sonucunda meydana gelen yüksek akımlar olduğundan bahsedilmektedir. Ani kar ve buz erimeleri sonucunda da taşkınların oluşabileceğinden bahsedilmektedir.

Özey (2006) Türkiye’de, sel ve su baskınlarının nedenleri arasında ani sıcaklık yükselmeleri sonucu karların erimesi ile ilkbahar ve yaz başındaki yağışların etkili olduğu ifade etmektedir. Bu yağışlar sonucu sel ve olumsuz etkilerinden en fazla etkilenen illeri; Adıyaman, Adana, Zonguldak, Çorum, Gaziantep, Giresun, Aydın, Rize ve Kars olarak sıralamaktadır. 18-20 Haziran 1990 tarihli Karadeniz’in Doğu bölümünde gerçekleşen şiddetli yağışlar sonucunda Değirmendere, Söğütlüdere ve Harşit çaylarının taşması sonucunda 53 kişi yaşamını yitirmiş, toplamda 1000’in üzerinde ev ve iş yeri hasar görmüştür. Sel sonucunda 184 yerleşim yeri, birçok köprü ve tarım alanı zarar görmüştür.

Gökçe ve diğerleri (2008), Afet İşleri Genel Müdürlüğü verilerine dayalı olarak Türkiye genelinde Kırklareli haricinde tüm illerde su baskını olayının görüldüğünden bahsedilmektedir. Türkiye genelinde 4067 afette toplamda 22157 kişinin etkilendiği ifade edilmektedir. En fazla sel olayının görüldüğü iller ise; Erzurum, Sivas, Kahramanmaraş, Kayseri ve Adana olarak tespit edilmiştir.

2.1.10.3. Heyelan

Heyelan, jeolojik kökenli bir afettir. Özellikle eğimin fazla, toprak tabakalarının eğim yönünde olduğu ve şiddetli yağışlardan sonra meydana gelme sıklığı artmaktadır.

Atalay (2004) heyelanı, dağ ve tepelik sahalarda yer çekimine bağlı olarak bir bütün halinde arazinin eğim yönünde hareket etmesi olarak tanımlamaktadır. Öztürk (2002), yamacın doğal dengesi üzerinde meydana gelen değişimler sonucunda yer çekiminin etkisi ile arazinin belli bir kısmının (kaya, irili ufaklı taşlar, toprak ve toprak tabakalarının) eğim boyunca aşağı doğru hareket etmesini heyelan olarak ifade etmektedir. Başka bir tanımda jeolojik, jeomorfolojik ve iklimsel ve insan faaliyetlerine bağlı olarak kaya, moloz ve toprak malzemelerinin ve bunların bir araya gelerek oluşturdukları kütlelerin eğim boyunca yer değiştirmesi heyelan olarak açıklanmaktadır (AFAD, 2018). 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında heyelan, *bir toprak parçasının kayarak yer değiştirmesidir. Zeminde kaya ve kaygan kil tabakası bulunan toprak parçası yağmur sularını emerek ağırlaşır. Daha sonra da kayganlaşmanın ve eğimin etkisiyle bulunduğu yerde tutunamayıp aşağıya doğru kayar* şeklinde tanımlanmaktadır (Tüysüz, 2018). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise heyelan, *dik yamaçlarda bulunan toprağın ve kayaçların aşağıya doğru hareket ederek kaymasıdır* şeklinde ifade edilmektedir (Şahin, 2018).

Heyelanların meydana gelmesinde birçok etken bulunmaktadır. Eğim, suya doygunluk, kayaç yapısı, tabakaların durumu, arazi kullanımı, bitki örtüsü, iklim özellikleri, fay hatlarına yakınlık, drenaj yapıları ile birlikte yol, tünel, maden gibi insan faaliyetleri sonucunda doğal yapıda meydana gelen bozulmalar neticesinde heyelanlar görülebilmektedir (Kesici ve Sönmez, 2012).

Türkiye’de depremlerden sonra en fazla görülen ve zarar verici etkisi bulunan doğal afet heyelandır. Türkiye’nin son 50 yılına bakıldığında en sık gerçekleşen afeti heyelandır (Özşahin, 2013). Türkiye’de Karadeniz başta olmak üzere Doğu Anadolu ve Orta Anadolu bölgelerinde sıkça heyelanlar meydana gelmektedir. AFAD (2018) heyelanlar; Trabzon, Rize, Erzurum, Giresun, Kastamonu, Artvin, Bingöl, Malatya, Sivas, Erzincan illerinde oldukça sık görülmektedir.

2.1.10.4. ığ

Dağların eğimli ve yüksek yamaçlarında kar yağığı sonucu biriken kar tabakalarının farklı nedenlere bağlı olarak var olan dengesinin bozulması sonucunda yamaç ve vadilere doğru hareketi çığ olarak ifade edilmektedir (McClung ve Schaerer 2006, akt: Odabaşı, 2018). Bağka bir tanımda; *dağlık ve engebeli arazilerde süreklilik gösteren kar yağığı sonrasında biriken kar kütlelerinin eğim yönünde hareket etmesine çığ* denilmektedir (Şahin, 2018).

ığ, eğimli arazilerde yüksek hıza ulağan kar kütlelerinin hareketi olarak tanımlanmaktadır. Yüksek alanlarda eğim ile birlikte bitki örtüsünün azlığı çığ oluğumunu tetiklemektedir. ığ, 30 cm ve üstü kar yağığının ardından 24 saatlik zaman diliminde kritik bir seviyeye ulağmaktadır. ığ oluğumunun temelinde kar tabakasının altında bulunan tabakanın üst kısmın ağırlığını taşıyamayarak eğim boyunca hareket etmesi olarak ifade edilmektedir (AFAD, 2018). 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çığ; *eğimli dağ yamaçlarında biriken karın kütleler halinde koparak ağağıya doğru düğmesi* şeklinde ifade edilmektedir (Tüysüz, 2018). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise çığ; *dağlık ve engebeli yerlerde sürekli kar yağması sonucunda yamaçlarda kar birikir. Biriken kar kütlesinin ağağıya doğru hareket etmesi sonucu meydana gelen doğal afet* olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2018). 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında da çığ; *genellikle bitki örtüsü olmayan engebeli, dağlık ve eğimli arazilerde vadi yamaçlarında tabakalar halinde birikmiğ olan kar kütlesinin i veya dığ kuvvetlerin etkisiyle bağlayan bir ilk hareket sonucu yamaçtan ağağıya doğru hızla kayması* olarak açıklanmaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2018).

ığ sonucunda ölümlerin tespiti tam olmamakla birlikte, bir yıl içinde ortalama İsviçre’de 25, Avusturya’da 26, Fransa’da 27, İtalya’da ise 20 kişinin çığ ve sonuçunda gerekleğen olaylarda hayatını kaybettiği bildirilmektedir. Türkiye’de ise ortalama yılda 24 kişi çığ sonucu hayatını kaybetmektedir (Odabaşı, 2018).

ığ oluğumunu engellemek adına bazı önlemler alınabilmekte ancak tamamen ığlar engellenememektedir. ığ bölgesinde bulunan ormanlık alanlar çığ oluğumuna bir nebze engel olmaktadır. Bununla birlikte farklı önlemler olarak da çığ ve zararlarından kaçınılabilmektedir. Gerçek (2007), pasif yöntemler olarak adlandırdığı önlemlerde, çığ olayının meydana gelmesi muhtemel alanların insan ve araç girişine kapatılması, bu alanların kapatıldığının daha önceden gerekli sesli ve

yazılı araçlar kullanılarak duyurulması, ağır örme duvar, çığ tüneli, saptırma duvarı, toprakla oluşturulmuş duvarlar, çığ kapanları kullanılarak oluşacak zararın azaltılabileceği, ikinci olarak belirttiği aktif yöntemde ise, tabakaları üzerinde yürünmesi, patlayıcı ve palet kullanımı ile büyük kar tabakalarının oluşumunun engellenmesi, tabakaların eğim yönünde hareket etmesini engelleyici bariyerlerin kullanılması ve suni çığların oluşturulması ile çığlara karşı çeşitli önlemlerin alınabileceği ifade edilmiştir.

2.1.10.5. Fırtına

Sosyal bilgiler kitaplarında yer alan diğer bir afet de fırtınadır. Fırtına kelimesi genellikle literatürdeki anlamı ile bazı atmosfer olaylarının genel ifadesi olarak kullanılmaktadır. Şahin ve Sipahioğlu (2003) fırtınayı, *belirli bir hava sisteminini ifade eden kavram* olarak açıklamaktadır. Bununla birlikte fırtına, hızı 63 km/s ve daha yüksek rüzgarlarla birlikte önemli doğa olayları, şiddetli yağış, şimşek ve yıldırım görülmesine neden olabilecek meteorolojik doğa olayı şeklinde tanımlanmaktadır. Türkiye Bilimler Akademisi (2013) fırtınanın, yağmur, rüzgar, dolu, kum ve toz gibi çeşitli türlerinin olduğu bununla birlikte yıkıcı sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedir. Atalay (2013) fırtınayı, atmosferde meydana gelen şiddetli hava akımları olarak tanımlamaktadır. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında fırtınaların tanımı; *farklı sıcaklıktaki hava kütlelerinin çarpışmasıyla oluşan ve saatteki hızı 100-110 km'yi bulan şiddetli rüzgârlar* şeklinde tanımlanmaktadır (Tüysüz, 2018).

Şahin ve Sipahioğlu (2003) fırtına sonrası şiddetli yağışların, deniz yükselmelerinin, sel ve taşkınların yanında ulaşım sistemlerinde, enerji hatlarında aksaklıkların meydana gelmesi, yıldırım çarpması, ağaçların devrilmesi, kum ve toz bulutlarının görülmesi gibi insan hayatını olumsuz yönde etkileyen doğa olayları ve sonuçlarının görülebileceğini ifade etmişlerdir.

Dünya üzerinde birçok fırtına olayı yaşanmaktadır. 2016 yılında dünya üzerinde Sidney (Avustralya), Güney Kaliforniya (ABD), San Diego (ABD), Buliisa Bölgesi (Uganda), Nagaland (Hindistan) şehir ve bölgelerinde meydana gelen fırtınalar sonucunda 31 kişi ölmüş, onlarca kişi yaralanmış ve binlerce kişinin

evlerinde çeşitli hasarlar meydana gelmiştir. Türkiye ise 2016 yılı içerisinde toplam 292 kişi fırtına afetine maruz kalmıştır. Bu afetlerden en fazla Kahramanmaraş, Elazığ, Tokat, Malatya, Antalya, Balıkesir, Kastamonu ve Adana illeri etkilenmiştir. Fırtınalar; insanların, diğer canlıların, ulaşım sistemlerinin, yerleşim alanlarının, enerji nakil hatlarının çeşitli şekillerde zarar görmesine neden olmuştur (Arabacı ve diğerleri, 2017).

2.1.10.6. Orman Yangını

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de orman yangınlarına sıklıkla rastlanmaktadır. Orman yangınları farklı nedenler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ancak insan faaliyetleri (kamp ateşi, cam şişeler, elektrik hatları, bilinçli yangın başlatma, vb.) başta olmak üzere yıldırım, volkan patlaması gibi doğal sebepler sonucunda da orman yangınları başlayabilmektedir.

Orman yangınlarının son 150 yıl içerisinde görülme sıklığında artış gözlemlenmektedir. Bunun başlıca sebebi ise küresel anlamda iklimde meydana gelen değişimlerdir. Son yüzyıl içerisinde hava sıcaklığında meydana gelen artış sonrası sıcak hava dalgalarının sıklıkla gözlemlenmesi sonucu orman yangınlarının görülüş sıklığı gittikçe artmaktadır. 2015 yılında meydana gelen orman yangınlarında Alaska ve Endonezya, 2016 yılında meydana gelen orman yangınlarında Kanada, Kaliforniya, İspanya, 2017 yılında ise meydana gelen orman yangınları sonucunda Şili ve Portekiz’de büyük miktarda orman tahrip olmuştur. Bununla birlikte orman yangınları sonucunda onlarca insan hayatını kaybetmiş, binlerce insan ise evlerini terk etmek zorunda kalmıştır (Arabacı ve diğerleri, 2017). Türkiye’de ise 1970-2012 yılları arasında 1978 orman yangını meydana gelmiştir. Bu yangınlardan en fazla etkilenen il ise Antalya olmuştur. Orman yangınları sonucunda 283 kişi hayatını kaybetmiş, 90 kişi yaralanmış, 964 kişi ise yangından etkilenmiştir (Özşahin, 2013). 2016 yılında Türkiye’de toplam 3188 yangın olmuş ve bu yangınlar 9156 hektar alanı tahrip etmiştir (Arabacı ve diğerleri, 2017).

2.2. İlgili Çalışmalar

Sosyal Bilgiler dersi ve diğer derslerde etkinlikler ile alakalı çeşitli bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları:

Güngör (2015) tarafından yapılan çalışmada 6. sınıf öğrencilerinde sınıf dışı etkinliklerin sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin tutumlarında ne derece etkili olduğunu görmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırma Kars ilinde toplamda 43 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinde kullanılan sınıf dışı etkinlikler ile öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı olan tutumlarında olumlu yönde bir değişimin gözlemlendiği bildirilmektedir. Sınıf dışı etkinlikler ile öğrencilerin öz değerlendirmelerinde olumlu ve anlamlı bir artışın olduğu gözlemlenmektedir. Geleneksel öğretim yöntemleri ile yapılan öğretim etkinliğinin öğrencilerin tutumunda farklılık yaratmayacak derecede değişikliğe neden olduğu belirtilmektedir.

Hallaç 2011 yılında yaptığı çalışmada, 2009-2010 eğitim öğretim yılında uygulanan 6. sınıf sosyal bilgiler programının içerisinde bulunan etkinliklerin uygulanması aşamasında, öğretmenlerin görüşleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı, 6. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan etkinliklerin yeni uygulanan programı ne ölçüde yansıttığının ve öğretmenlerin var olan uygulamaları ne ölçüde etkin kullanabildiğinin tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma Adıyaman İl merkezinde görevli olan sosyal bilgiler 6. sınıf derslerine giren 100 öğretmen üzerinde yapılmıştır. Çalışmada öğretmen görüşleri sonucunda; sınıflarda yapılan etkinliklerde yetersiz kaldığı, etkinliklerin modern yaklaşımlara uygun olduğu, kitaplarda yer alan etkinliklerin öğrenme stratejilerine uygun olmadığı, kitaplarda yer alan etkinliklerin sayıca fazla olmadığı, ders kitaplarında yer alan etkinliklerin kazanımlara uygun olduğu, etkinliklerin üzerinde değişiklik yapılmadan uygulandığı, etkinlikler için ayrılan sürenin yeterli olmadığı ve etkinliklerde kullanılacak araç-gereç ve materyallerin yetersiz olduğu sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Kamber (2007), *2005-2006 yeni öğretim programında sosyal bilgiler dersi etkinliklerinin uygulanabilirliğinin incelenmesi* isimli çalışmasında 2005-2006 sosyal bilgiler eğitim programı kapsamında yer alan etkinliklerin yeni anlayışı hangi düzeyde yansıttığı ve öğretmenlerin bu etkinlikleri ne kadar uygulayabildiklerini ölçmeyi hedeflemektedir. Uşak İl merkezinde 4. ve 5. sınıfların öğretmeni olan 152

kişi ile çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda MEB tarafından verilen örnek etkinlikler öğretmenlerce yeterli bulunmuş, öğretmenlerin etkinlikleri yaparken materyal bulma konusunda zorluk çektikleri belirtilmiştir.

Taşcı (2012) araştırmasında 2011-2012 yıllarında sosyal bilgiler dersi öğretim programı içerisinde yer alan etkinliklere dair 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin çeşitli değişkenler (cinsiyet, mesleki kıdem, eğitim düzeyi, okutdukları okul, sınıf mevcudu) dikkate alınarak görüşleri incelemiştir. 17 ilkokul olmak üzere 4. ve 5. sınıf öğretmeni olan 95 kişi üzerinde uygulanmıştır. Eğitim düzeyi ve sınıf mevcudu değişkenlerinin farklılık yarattığı diğer değişkenlerin anlamlı bir değişiklik ortaya koymadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin öğretim stratejileri, yöntem ve teknik, araç-gereç kullanımı, ölçme değerlendirme konularında hizmet içi eğitimlerin verilmesinin yararlı olacağı ifade edilmektedir.

Bayrakci (2007), çalışmasında 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin sosyalleşme durumlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte sosyalleşme sürecinde sosyal bilgiler dersi kapsamında verilen araştırma ödevlerinin bireye ne derece etkisi ve katkısı olduğunun tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Araştırma genelinde yaşadığımız yüzyıl içerisinde bireylerin sosyalleşme konusunda sorunlar yaşadığı ve sosyalleşmenin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu çalışma Sakarya İli'nde 20 sosyal bilgiler ve 20 sınıf öğretmeni olmak üzere toplamda 40 öğretmene uygulanmıştır. Araştırma sonucunda araştırma ödevi yapan öğrencilerin sosyalleşmesinde gözle görülür bir artış olduğu bildirilmektedir. Bununla birlikte bireylerin aile içerisindeki iletişimlerinin arttığı vurgulanmaktadır. Araştırma ödevi yapan öğrencilerin topluluk önünde kendilerini rahat ifade ettikleri, aile dışında farklı kişilerle iletişim kurdukları, çeşitli kurumlar ile olan etkileşimlerinin arttığı, kütüphane kullanma oranlarında gözle görülür bir artış olduğu, okul ve okul dışı sosyal gruplarla olan etkileşimlerinde önemli sayılabilecek oranda bir artış gösterdiği, öğrencilerin özgüven ve kendini ifade etme becerilerinde olumlu değişimlerin meydana geldiği görülmektedir.

Aydemir (2011), araştırmasında 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde bulunan etkinliklerin uygulamadaki etkinliğinin resmi ve özel kurumlarda çalışan 7. sınıf öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre incelenmesini hedeflemiştir. Öğretmenlerin etkinlikleri uygulamadaki rolü farklı değişkenler dikkate alınarak incelenmiştir. 220 öğrenci ve 75 öğretmen üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda;

öğretmenlerin genellikle soru-cevap ve düz anlatım ile dersi işledikleri, sunuş yoluyla öğretim tekniği kullandıkları görülmektedir. Bununla birlikte okullarda uygulanan etkinliklerin yapılandırmacı yaklaşıma uygun olmadığı, yapılandırmacı yaklaşıma uygun etkinliklere yeterince yer verilmediğine vurgu yapılmaktadır.

İbret, Demirbaş ve Demir (2019), *İlköğretim 4. sınıf Öğrencilere Alternatif Etkinliklerle Doğal Çevreye Duyarlılığın Kazandırılması* isimli çalışmalarında sosyal bilgiler öğrenme alanları arasında yer alan *İnsanlar, Yerler ve Çevreler* öğrenme alanı içerisinde yer alan doğal çevreye duyarlılık konularının alternatif etkinlikler ile öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır. 19 öğrenci ile görüşme tekniği ile açık uçlu sorular sorularak yapılan çalışma sonucunda, etkinlikler sonucunda öğrencilerin çalışmanın hedeflerine ulaştığı görülmektedir.

Aydemir (2015), 2004-2005 eğitim öğretim yılında hazırlanan ve 2005-2006 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilerin program içerisinde bulunan kazanım ve etkinliklerin 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerde yer alma düzeylerinin belirlenmesini amaçlayan nitel bir araştırmadır. Araştırmada tarama modeli kullanılmaktadır. Araştırma sonucunda, kazanım, etkinlik ve becerilerin öğrenci kitaplarında bölümler içerisinde dengeli şekilde dağıtılmadığı, diğer derslerde verilen temel becerilerin sosyal bilgiler becerilerinden daha fazla ağırlıkta olduğu ortaya çıkmaktadır.

Taş (2015), *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Etkinliklerinin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Yatağan Örneği)* isimli çalışmasında 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları içerisinde bulunan etkinliklerin öğretmenlerin görüşlerine baş vurularak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu süreçte öğretmenler ile ilgili farklı değişkenler dikkate alınmıştır. 55 öğretmen üzerinde yapılan çalışma kapsamında, toplumun mevcut ihtiyaçlarına yönelik kazanımlar etkinliklerle çok fazla karşılanamamaktadır. Öğrenci seviyelerine uygun etkinliklerin olduğu ifade edilmektedir. Fakat bazı ünitelerde öğrencilerin farklı zihinsel aşamaları gerçekleştirmediği ve bu kapsamda etkinliklerin bazı ihtiyaçları karşılamadığının tespiti yapılmaktadır.

Bozkurt (2018), *öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı olumlu davranış geliştirmeleri, dersi aktif bir şekilde öğrenmelerine katkıda bulunmak, etkinlik temelli öğretim ile öğrencilerin derse karşı başarısı ve tutumlarının artırılması*

hedeflenmiştir. Bu kapsamda öğrencilere farklı etkinlikler tasarlanıp uygulanmıştır. Araştırma ile etkinliklere katılan öğrencilerin, sosyal bilgiler dersinde mevcut başarıları ve derse olan ilgisinde artışın olduğu belirtilmektedir. Etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin dersteki aktifliğine pozitif yönde bir katkı sunduğu yapılan çalışma sonucunda ortaya koyulmaktadır.

Demir (2010), *Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Etkinliklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* isimli çalışması ile sosyal bilgiler dersini işleyen öğretmenlerin ders esnasında yaptıkları etkinliklerin 2005 sonrası öğretim programına uygunluğunun ve uygulamadaki aksaklıkların neler olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır. Çalışma, öğrenci merkezli yaklaşımın önemine vurgu yapmaktadır. 202 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanan anketlerden 200 tanesinin değerlendirildiği ifade edilmektedir. Etkinliklerin öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu ancak bazı etkinliklerin işlenen konu ile bağlantılı olmadığı için öğrencilerin zorlandığı, bu konuda yapılacak olan çalışmalara özen gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir. Benzer etkinliklerin öğrencilerin sıkılmasına neden olduğu, etkinliklerin yapılmasında araç-gereç ve zaman sıkıntısının yaşandığı sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Durmaz (2014), *öğrencilerin bilimsel süreçlerle becerilerini geliştirmelerine olanak sağlamak, sosyal bilgiler dersine karşı motivasyonlarını arttırmak, derse karşı olumlu bir yaklaşım kazanmalarını sağlamak, bilim insanları gibi araştırma yaparak öğrendiklerini yapılandırmaları* hedeflenmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin belirtilen hedeflere ulaşması adına etkinlik temelli öğretim yöntemi dikkate alınarak hazırlanan etkinlikler çalışma kapsamında öğrencilere uygulanmaktadır. Etkinlik temelli öğrenme yöntemine göre hazırlanan etkinliklerin öğrencilerin motivasyonunu arttığı bilimsel veriler ışığında ortaya konmaktadır.

Şirin (2012), *4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan etkinliklerin nitelik ve niceliklerinin etkinliğini saptamak, sınıf öğretmenlerinin kitaplarda yer alan etkinliklerin kullanılabilirliği ile ilgili olumlu ve olumsuz görüşlerinin tespitini* yapmıştır. Çalışmada 4 farklı kaynak, toplamda 12 kitap incelenmiştir. Araştırma sonucunda, ders kitaplarında yer alan etkinlikler nitelik ve nicelik açısından uygun görülürken, uygulama aşamasında aksaklıkların olduğu belirtilmiştir. Öğrenci kitaplarındaki etkinlikler ise nicelik bakımından yoğun olması nitelik olarak uygulanması aşamasında birtakım olumsuzlukları ortaya

çıkarmıştır. Öğretmen kitaplarında ise nicelik olarak etkinliklerin azlığı, niteliksel olarak ise uygulanabileceği ifade edilmektedir. Bunun yanında 20 öğretmene sorulan sorular kapsamında öğretmenler; etkinliklerin yeni programın içeriğini yansıtamadığını, kitaplarda yer alan etkinliklerin öğrencileri sorgulayan bireyler olmasını, kavramların öğrenilmesini, etkinliklerin eleştirel ve yaratıcı düşünmeyi teşvik eden bir yapısının olmadığını belirtmiştir. Ayrıca etkinliklerin belirtilen amaçların uzağında, yetersiz ve çevre koşullarına, öğrenci düzeylerine uygun olmadığına vurgu yapılmaktadır. Çalışmada günlük hayatla ilişkilendirilen, öğrencilerin ilgi düzeylerini arttıran, görsel öğelere yer veren, farklı düzeylere hitap eden, derslik dışında da uygulanan, teknolojiden çokça faydalanan, ekonomiklik gibi birçok öğeyi içinde barındıran etkinliklerin yapılması önerilmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın dayandırıldığı bilimsel yöntem ve araştırmanın temelini oluşturan bilgi ve belgelerin hangi kaynaklardan sağlandığı yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan doğal afetler konusuyla ilgili etkinlik önerileri sunulması amaçlanan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, birçok yazar tarafından tanımlanmak istendiyse de ortak bir tanımın yapılması mümkün olmamıştır. Yıldırım (1999), nitel araştırmaların ortak bir tanımının olmamasını bünyesinde farklı birçok yöntemi buldurması ve bu yüzden onları kapsayacak şekilde tanımlanması dolayısıyla nitel araştırmaları şemsiye metaforu ile açıklamıştır. Bu bağlamda nitel araştırmaların kavramlar bütününe yansıttığı, bunun yanında içerisinde yer alan temel kavramların, araştırma desenlerinin farklı disiplinler ile bağlantılarının olmasının nitel araştırma için ortak bir tanımın yapılmasını zorlaştırdığını ifade etmektedir. Yıldırım ve Şimşek (2005) nitel araştırmayı, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi yöntemlere verilerin toplanması aşamasında sıklıkla başvuru alan, konuların mevcut ortamlarında bütününe gerçeğe uygun şekilde ele alan araştırmalar olarak tanımlamaktadır.

Araştırma verilerinin toplanması aşamasında ise nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılan doküman analizine başvurulmuştur. Doküman analizi, tek başına ya da diğer gözlem ve görüşme gibi veri toplama yöntemleri ile birlikte kullanılabilir. Veriler; gazete, mektup, ders kitabı, video, ses kayıtları gibi çeşitli materyallerden oluşabilmektedir. Coffey ve Atkinson (1996) verilerin toplandıktan sonra kodlanması, analizi ve yorumlanmasının sistemli bir çalışma gerektirdiğini söylemektedir (akt: Yıldırım, 1999). Bu kapsamda araştırmaya kaynak

olan sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitapların incelenmesi aşamasında doküman analizinden faydalanılmıştır.

3.2. Bilgi Toplama Kaynakları

Bu çalışmada kuramsal çerçevenin oluşturulması aşamasında çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Başta Balıkesir Üniversitesi Kütüphanesi olmak üzere Dergipark, Google Akademi, Academia, Ulusal Tez Merkezi, Ulakbim gibi bilimsel çalışmaların yayınlandığı veri tabanları kullanılmıştır. Bununla birlikte birçok bilimsel yayını bünyesinde bulunduran bilimsel dergilerden yararlanılmıştır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan doğal afetler konusuyla ilgili olarak hazırlanmış etkinliklerin tespiti amacıyla başvurulmuş kaynaklar ise, MEB tarafından 2018 yılında yürürlüğe giren ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kapsamında hazırlanarak Talim ve Terbiye Kurulu tarafından okutulmasına izin verilen üç farklı yayınevine ait (Anadol Yayıncılık, MEB Yayınevi ve Tuna Matbaacılık A. Ş.) ders kitaplarıdır. (7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı Gültekin ve diğerleri, 2018; 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı Şahin, 2018; 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı Tüysüz, 2018) incelenmiştir.

3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Araştırmanın evrenini, Talim Terbiye Kurulu'nun 25.08.2018 tarih ve 78 sayılı kararı ile kabul edilen, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ilköğretim kademelerinde okutulan sosyal bilgiler dersine ilişkin ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında İlköğretim 4. 5. ve 7. sınıflarda okutulan, sosyal bilgiler dersine ilişkin ders kitapları oluşturmaktadır. 6. sınıfın sosyal bilgiler ders kitabı doğal afetler konusu sınıf düzeyinde işlenmediği için araştırmaya dâhil edilmemiştir. Problem cümlesinin tespiti amacıyla yapılan

doküman analizi sonrası 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelenmiş olup doğal afetler ile ilgili kısımları tespit edilerek çizelge haline getirilmiştir.

MEB'in onayladığı Talim ve Terbiye Kurulunun ilgili kararıyla basılmış ve 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde Türkiye genelinde ilköğretimde okutulan sosyal bilgiler 4. 5. ve 7. sınıf ders kitapları içerisinde doküman analizi yapılarak alt problemler açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyal bilgiler dersi doğal afetler konusunda sunulacak olan etkinliklerin hazırlık aşamasında ise, MEB bünyesinde Sındırgı ilçesinde (Balıkesir) görev yapan öğretmenler ile doğal afetler konusu hakkında kitaplarda bulunan etkinliklerin eksik yanlarının neler olduğu hakkında görüşmeler yapılmıştır. Etkinlikler oluşturulduktan sonra yine MEB bünyesinde Sındırgı ilçesinde görev yapan öğretmenlerin mesleki tecrübelerine dayanarak etkinliklerin süre, yönergelerin açıklığı ve uygulama aşaması hakkındaki görüşlerine başvurulmuştur. Öğretmenler tarafından yapılan görüşler çerçevesinde etkinlikler üzerinde gerekli düzenlemeler yapılarak öneri haline getirilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde sosyal bilgiler dersi öğretim programında doğal afetlerle ilgili kısımlar ile sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikler hakkında ulaşılan bulgulara yer verilmektedir.

4.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Doğal Afetlerin Yeri

2005 yılında yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programı son olarak 2017 yılında yeniden taslak olarak hazırlanmıştır. 2018-2019 eğitim öğretim döneminde ise Türkiye'nin tüm okullarında uygulamaya başlanmıştır (MEB, 2018). Yeni öğretim programı içerisinde bazı değişiklikler meydana getirilmiştir. Bu değişikliklerden ilki öğrenme alanlarının isimleri olmuştur. İkinci değişim ise 2015 sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde her öğrenme alanında değer, beceri ve kavramlar ile ilgili ayrıntılı bilgi verilirken, 2017 yılında yapılan öğretim programında değerler ve beceriler yer almaktadır. Üçüncü değişiklik olarak da, öğrenme alanlarının kazanımlarına eklemeler ya da çıkarımlar yapılmıştır.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında 7 öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu öğrenme alanları her sınıf düzeyi için farklı konu, değer, beceri ve kazanımları içerisinde bulundurmaktadır. Yeni SBDÖP'nda doğal afetler ile ilgili konuların yer aldığı öğrenme alanları *İnsanlar, Yerler ve Çevreler* ile *Küresel Bağlantılar*'dır. 4. ve 5. sınıfta *İnsanlar, Yerler ve Çevreler* öğrenme alanı; 7. sınıfta *Küresel Bağlantılar* öğrenme alanlarında doğal afetler ile ilgili konulara yer verilmektedir.

“İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı” ile “küresel bağlantılar öğrenme alanları” içerisinde yer alan konular farklı bilgileri içermektedir. “İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı” içerisinde daha çok yaşanan çevrenin coğrafi unsurlarını tanımak, günlük yaşamdaki yerini ve önemini anlamak bulunurken; küresel bağlantılar öğrenme alanında mevcut ulusal ve uluslararası ilişkiler ve sonucunda

yaşanan olaylar gibi daha soyut insan faaliyetlerini konu alan bilgiler yer almaktadır (MEB, 2018).

“İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı” içerisinde öğrencilerin mekânsal bilgi, beceri ve değerlere ulaşması hedeflenmektedir. Bu kapsamda öğretmen ve öğrenciler coğrafya biliminden oldukça yararlanmaktadır. Bununla birlikte öğrenme alanı, öğrencilerin buldukları çevre ile olan ilişkilerini farklı değer ve becerileri kullanarak neden ve sonuçlarını anlamasını, geleceğe dönük bireysel ya da toplumsal bir görüş oluşturabilmesini amaçlamaktadır. Öğrenme alanı dâhilinde öğrencilerin; *araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, harita okuryazarlığı ve mekânı algılama* gibi bazı becerileri kazanması hedeflenmektedir (MEB, 2018).

“Küresel bağlantılar öğrenme alanı” ise öğrencilerin günümüz yaşamına uyumunu kolaylaştıracak konuları içerisinde barındırmaktadır. Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte insanlar arasındaki etkileşim giderek artmaktadır. Bu gelişim farklı coğrafyaların birbirleri üzerindeki etkilerinin giderek artmasına sebep olmaktadır. Öğrenme alanı, farklı coğrafyalar üzerinde bulunan devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin neden ve sonuçlarını bilen, bu bilgiler ışığında yorumlar yapabilen bireylerin ülkeye kazandırılmasını sağlamaktadır. Ayrıca insan faaliyetleri sonrasında giderek artan doğa tahribi ve buna yönelik olarak alınabilecek önlemler öğrenme alanı içerisinde yer almaktadır.

SPDÖP içerisinde yer alan doğal afetler ile ilgili değer, beceri ve kazanımların neler olduğu Çizelge 3, Çizelge 4 ve Çizelge 5’te verilmiştir.

Çizelge 3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 4. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Doğal Afetler Konusu

4. Sınıf	
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Değerler	- Doğal Çevreye Duyarlılık - Mekânı Algılama
Beceriler	- Harita Kullanımı - Konum Analizi - Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama
SBDÖP Kazanım Numarası	SB.4.3.6
Kazanım	- Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.

Kazanım İçeriği	<ul style="list-style-type: none"> - Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir. - Deprem Çantası hazırlığı konusuna değinilir.
------------------------	---

Kaynak: (MEB, 2018)

Çizelge 3'te belirtildiği üzere sosyal bilgiler dersi kapsamında 4. sınıf öğrencilerine doğal afetler konusu ile ilgili bir kazanım verilmiştir. Kazanım içerisinde öğrencilerin buldukları çevrede yaşanmış ya da yaşanması muhtemel olan doğal afetlerle ilgili bilgilerin aktarılması ve deprem ile ilgili bazı hazırlıkların yapılması konusunda farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Çizelge 4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Doğal Afetler Konusu

5. Sınıf	
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Değerler	<ul style="list-style-type: none"> - Doğal Çevreye Duyarlılık - Dayanışma
Beceriler	<ul style="list-style-type: none"> - Harita Okuryazarlığı - Çevre Okuryazarlığı - Gözlem
SBDÖP Kazanım Numarası	SB.5.3.4
Kazanım	- Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
SBDÖP Kazanım Numarası	SB.5.3.5
Kazanım	- Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.

Kaynak: (MEB, 2018)

5. sınıf sosyal bilgiler dersinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı içerisinde iki kazanıma yer verilmiştir. Kazanımlar ile bireyin çevresinde meydana gelebilecek olan doğal afetlerin oluş sebepleri ile sonrasında yaratabileceği olumsuz etkileri öğrencilerden ders içerisinde aktif katılım göstererek bulmaları istenmektedir (Çizelge 4).

Çizelge 5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 7. Sınıf Düzeyinde Yer Alan Doğal Afetler Konusu

7. Sınıf	
Öğrenme Alanı	Küresel Bağlantılar
Değerler	- Barış - Saygı
Beceriler	- İş Birliği - Problem Çözme - Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme
SBDÖP Kazanım Numarası	SB.7.7.4
Kazanım	- Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.
Kazanım İçeriği	- Küresel iklim değişikliği, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır.

Kaynak: (MEB, 2018)

Sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde 7. sınıf öğrencilerinin küresel bağlantılar öğrenme alanında doğal afetler ile ilgili doğrudan bir kazanım sunulmamakla birlikte kazanım içeriğinde doğal afetler ile ilgili konuların ele alınması yönünde ifadeler kullanılmıştır (Çizelge 5).

4.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Doğal Afetler İle İlgili Etkinlikler

Bu bölümde sosyal bilgiler dersi için hazırlanmış olan 2018 yılında okullarda okutulan ders kitaplarında doğal afetlerle ilgili öğrenciler için hazırlanmış olan etkinliklerin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Etkinlikler öğrencilere değer, beceri, kazanım ve kavramların öğretilmesinde önemli bir konuma sahiptir. 2005 yılında yapılan değişiklikle birlikte sosyal bilgiler dersi içerisinde öğrencilerin ders içinde ve dışında bilgiye ulaşan, bilgiyi yorumlayan ve yeni bilgileri ortaya koyan bir birey haline getirilmesi adına yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir. Bu kapsamda ders içinde ve dışında yapılacak olan etkinliklerin öğrencilerin daha fazla etkin olduğu, yapıp yaşayarak öğrendiği şekilde tasarlanmasına önem verilmeye başlanmıştır. Öğretmenlerden bu konuda bireysel becerilerini de ön plana çıkararak öğrencilerin daha fazla yer aldığı basit okuma düzeyinde ya da soru cevap şeklinde etkinliklerden ziyade daha çok öğrencinin

duyularına hitap eden etkinliklerin planlanması ve öğrencilere sunulması istenmektedir. Bununla birlikte bu bölümde öğrenme materyalleri arasında öğretmenlerin en fazla başvurduğu kitapların içerisinde doğal afetlerle ilgili hangi tür etkinliklere yer verildiğinin bulguları paylaşılmaktadır.

Yaşadığımız yerde canlılar için tehlikeli olabilecek hangi doğa olayları görülüyor?

Şekil 3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği (Tüysüz, 2018)

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında doğal afetler konusunu işlemeden önce öğrencileri konuya hazırlamak adına günlük yaşamlarında görülen doğal afetlerin neler olduğu yönünde açık uçlu bir soru sorularak derste aktif katılımı konuya giriş yapılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca öğrencilerin ön bilgileri konu hakkındaki geçmiş yaşantıları da böylece ortaya konulacaktır (Şekil 3).

Çığ tehlikesinden korunmak için neler yapılmalıdır?

Şekil 4. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Çığ Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği (Tüysüz, 2018)

Şekil 4'te görülen etkinlikte ise öğrencilerin doğal afet konuları işlenirken çığ konusu hakkında genel bilgiler verildikten sonra çığ konusuyla ilgili öğrencilere açık uçlu soru sorularak öğrencilerin öğrendikleri bilgiler ışığında yorum yapması sağlanmaktadır. Bu tür etkinlikler ders kitabı içerisinde konulardan sonra öğrencilere yöneltilerek konu hakkında düşündürülerek sınıf ortamında düşüncelerini ortaya koymaları istenmektedir. Böylece öğretmenler, öğrencilerin derse aktif katılımını sağlaması mümkün hale gelecektir.

Yapınız

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Yukarıdaki fotoğraflarda hangi doğal afetleri görüyorsunuz?
2. Yaşadığınız yerde bu doğal afetlerin hangileriyle karşılaşıyorsunuz?
3. Yaşadığınız yerde fotoğraflarda görülenler dışında başka doğal afetler yaşıyor mu? Yaşanıyorsa bu doğal afetler hangileridir?

Şekil 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği (Tüysüz, 2018)

4. sınıf ders kitabında yer alan etkinlikte doğal afetlerle ilgili seçilmiş olan bazı görseller konulmuştur. Bu görsellerin altına açık uçlu sorular yazılarak öğrencilerden soruların üst kısmına konulmuş olan resimlerden faydalanarak aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplamaları istenmektedir. Açık uçlu sorular içerisinde yakından uzağa ilkesi gözetilerek öğrencilerin buldukları çevrelerde ne tür doğal afetlerin görüldüğü, resimler haricinde doğal afetlerin görülüp görülmediği sorularak öğrencilere, konuya giriş yapmadan önce ön hazırlık soruları sorulmasına, öğretmenin öğrencilerin bilgi düzeyleri hakkındaki fikirlerini ortaya koymasına adına bu etkinlik kolaylıklar sağlayacaktır (Şekil 5).

Hazırlık Çalışması

Doğal afet kavramından ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 6. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği (Şahin, 2018)

Şekil 6'da *Hazırlık Çalışması* isimli etkinlik kutucuğuyla 5.sınıf öğrencilerinin doğal afetler konusunu işlemeden önce konunun giriş kısmında sorulan açık uçlu soruyla öğrencilerin doğal afet kavramı hakkındaki ön bilgilerinin ne düzeyde olduğunu tespiti yapılmaya çalışılmaktadır. Bu etkinlikle birlikte öğrencilerin ders içinde etkin katılımını sağlamak adına *düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşın* şeklinde bir ifade kullanılmaktadır.

Araştırılma Paylaşım

Yaşadığınız çevrede görülen doğal afetler ile ilgili bilgi toplayarak bir poster çalışması hazırlayınız. Hazırladığınız çalışmayı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

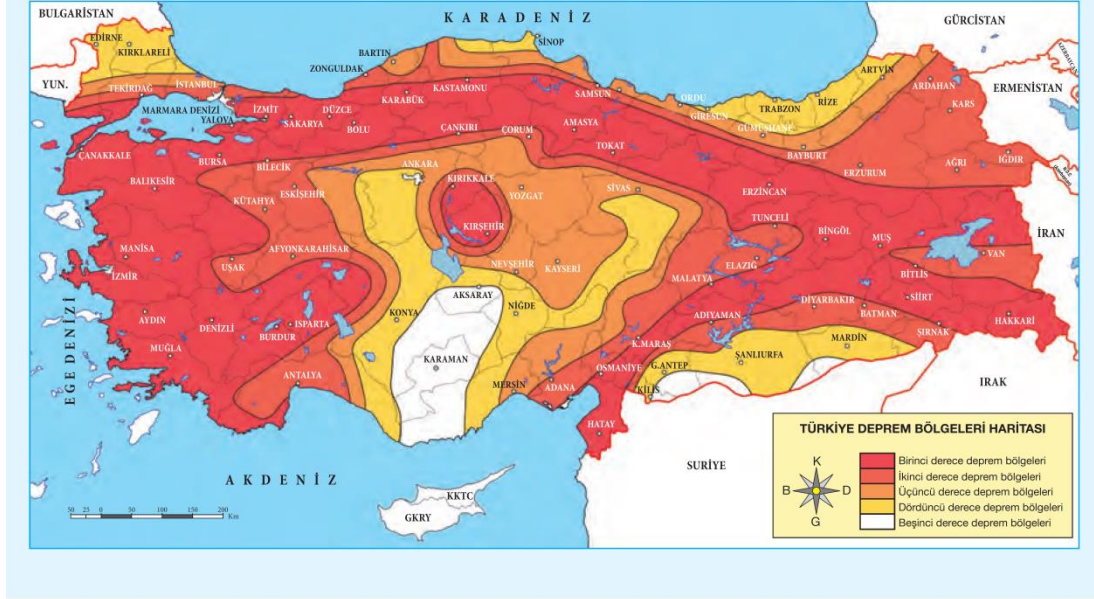
Şekil 7. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği (Şahin, 2018)

Öğrencilerin doğal afetler ile ilgili genel bilgileri edinmeleri akabinde ders içinde ve dışında yapılabilecek bir etkinlik sunulmaktadır. Bu etkinlik ile öğrencilerden yakından uzağa ilkesine dayanarak yaşadıkları çevrede olan doğal afet türleri ile ilgili bir poster çalışması yapmalarını ve bu çalışmayı sınıf ortamında sunmaları istenmektedir. Bu etkinlik ile birlikte öğrencilerin farklı kaynaklardan (aile, mahalledeki büyükler, gazete, dergiler vd.) yararlanıp doğal afetler ile ilgili bilgilere ulaşarak bir ürün ortaya koymaları amaçlanmıştır (Şekil 7).

Görseli Yorumlayalım

Aşağıda Türkiye Deprem Bölgeleri haritası verilmiştir. Haritayı inceleyerek aşağıda verilen soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

- ▶ Yaşadığınız il, kaçınıcı derece deprem bölgesinde yer almaktadır?
- ▶ Ülkemizde deprem riski en fazla olan iller hangileridir?
- ▶ Ülkemizde deprem riskinin en az olduğu iller hangileridir?

Şekil 8. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Deprem Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği (Şahin, 2018)

Şekil 8’de öğrencilere sınıf ortamında ders kitabında yer alan Türkiye deprem haritası verilerek bu harita ile sorulan açık uçlu soruları cevaplamaları istenmektedir. Etkinlik ile öğrencilere harita okuma becerisi, harita yorumlama becerisi gibi becerilerin kazandırılması kapsamında bazı sorular yöneltilmektedir. Öğrencilere yakından uzağa prensibine uygun sorular sorulmaktadır. Etkinlikte öğrenciler tarafından harita üzerinde yaşadıkları şehrin nerede olduğu ve depremsellik özelliğinin hangi seviyede olduğunu bulması istenmektedir. Diğer yandan verilen harita üzerinde en fazla deprem görülme olasılığı olan illerin de tespiti istenmektedir.

Sıra Sizde

Doğal afetler ve çevre sorunlarının zararlarından korunmak için bizlere düşen görevler nelerdir? Düşüncelerinizi aşağıdaki boş bırakılan yerlere yazınız.

Deprem	Orman Yangınları
Hava Kirliliği	Küresel Isınma

Şekil 9. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği (Şahin, 2018)

Sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabında yer alan bir başka etkinlik ise doğal afetler ile ilgili bilgilerin öğrenildikten sonra öğrencilere etkinlik kapsamında seçilen doğal afetler hakkında bilgi kutucukları oluşturularak bu kutucuklara doğal afetlerden korunabilmek adına neler yapılması gerektiği ile ilgili açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Öğrencilerden soru ışığında var olan kutucuklara kendi düşüncelerini yazmaları beklenmektedir (Şekil 9).

BASINDAN

Mersin'de sel felaketi 55 bin dekar sera alanını vurdu.

Mersin'de, geçen hafta yaşanan sel felaketi tarım arazilerine büyük zarar verdi. Ziraat Odası Başkanı Cengiz Gökçel, sel felaketinde 55 bin dekar'dan fazla seranın sular altında kaldığını söyledi.

Türkiye'de üretilen biberin yüzde 70'ini karşılayan Mersin ve çevresinde sele bağlı mağduriyetin, vatandaşın sofrasına da zam olarak yansıtacağı ifade edilmektedir. Sera alanlarının büyük zarar gördüğünü ifade eden Cengiz Gökçel aradan 5 gün geçmesine rağmen hâlâ seralardan suyun boşaltılmadığını kaydetti. Gökçel sözlerine şöyle devam etti:

"31 Aralık günü yaklaşık 70 kişilik ekip, bu çevrede durum tespiti yaptı. Sadece Akdeniz ilçemizde 40 bin dekarlık sera, sel baskınına maruz kaldı. Tarsus'taki yaklaşık 20 bin dekarlık serada da zarar var. Çiftçilerimizin sıkıntılarının devletin yardımıyla ortadan kalkmasını ümit ediyoruz. Sel afeti olmasıyla birlikte arzda müthiş bir daralma oldu. Biz piyasaya ürün veremiyoruz. Hasat yeni başlamıştı zaten. Yetmiş ürün bile toplayacak durumda değiliz. Çamurun içinde kimsenin ürün toplaması mümkün değil. Dolayısıyla fiyatlar bir miktar arttı. Fakat zararın boyutu bu şekilde devam ederse fiyatlar daha da yükselir."

3 Ocak 2017 tarihli gazete haberinden düzenlenerek alınmıştır.

Düşünelim Tartışalım

Okuduğunuz gazete haberine göre selin toplum hayatı üzerindeki etkileri nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 10. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Sel Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği (Şahin, 2018)

Şekil 10'da öğrencilere güncel nitelikte olabilecek doğal afet konusunda bir gazete haberinden düzenlenerek okuma parçası haline getirilmiş bir metin sunulmaktadır. Bu metin, doğal afet ve sonrasında toplumda yaratmış olduğu etkileri içermektedir. Bu okuma parçasının okunmasının ardından öğrencilere okuma parçasıyla ilgili bir açık uçlu soru sorulmaktadır. Böylece öğrencilerden okuma parçasını okuduktan sonra belli çıkarımlarda bulunarak sınıf ortamında paylaşımları istenmektedir.

7. ÜNİTE

Sınıfta arkadaşlarınızla gruplar oluşturunuz. Aşağıda verilen küresel sorunlardan birini seçerek bu küresel sorunun çözümüne yönelik geliştirdiğiniz çözüm önerilerinizi aşağıya yazınız.

(Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör, göç)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Şekil 11. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Doğal Afetler Konusunda Verilen Bir Etkinlik Örneği (Gültekin ve diğerleri, 2018).

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan bu küresel bağlantılar öğrenme alanlarında yer alan etkinliklerden biridir. Bu etkinlikler ile öğrencilerden açık uçlu soru ile birlikte belli başlı kavramlar ve bunların çözüm yolları hakkındaki düşüncelerini bırakılan boşluğa yazmaları istenmektedir (Şekil 11).

2018 yılı eğitim öğretim programı dâhilinde yer alan sosyal bilgiler öğretim programı dikkate alınarak hazırlanmış olan 4. 5. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları içerisinde yer alan doğal afet konuları incelendiğinde; öğrencilere temel bilgiler verilmekte, yakından uzağa ilkesi gözetilerek güncel bilgiler ışığında konular aktarılmaya çalışılmaktadır. Ders kitaplarında öğrencilere doğal afetler başlığı altında deprem, heyelan, sel, çığ, orman yangını ve fırtına hakkında bilgiler sunulmuştur. Ders kitapları içerisinde bulunan etkinliklerin genellikle sınıf içinde yapılabilecek etkinliklerle sınırlandırıldığı görülmektedir. Verilen etkinlikler ile öğrencilerin konuyu pekiştirmesi hedeflenmekte; fakat öğrencilerin bilgiye ulaşması adına hazırlanmış etkinliklerin kitaplarda yer almadığı görülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin derse aktif katılımının sağlanması adına yapılan *arkadaşlarınızla paylaşın* ifadelerine yer verildiği tespit edilmiştir. 4 ve 5. sınıf ders kitaplarında etkinliklere sıklıkla yer verildiği görülürken; 7. sınıf ders kitaplarında doğal afetler ile ilgili etkinliklerin kısıtlı olduğu anlaşılmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen verilerin neler olduğundan bahsedilmekle birlikte edinilen bilgilerle ilgili yorumlara yer verilmektedir. Öneriler bölümünde araştırma sonucunda elde edilen veriler ışığında çalışmanın içeriğine uygun bazı etkinlik önerileri sunulmaktadır.

5.1. Sonuç

Yapılan araştırmalar sonucu sosyal bilgiler öğretim programı ve programa uygun hazırlanan ders kitaplarında doğal afetlerle ilgili aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

2018 yılında Türkiye genelinde uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde doğal afet konusu: “insanlar, yerler ve çevreler” , “küresel bağlantılar öğrenme alanları” başlığı altında işlendiği görülmektedir. Bu öğrenme alanları içerisinde 4. ve 5. sınıflarda “insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı” içerisinde doğal afetler ve etkilerine yer verilmektedir. 7. sınıf “küresel bağlantılar öğrenme alanı” içerisinde ise “küresel sorunlara çözüm üretiyorum” konu başlığı altında doğal afetler konusundan bahsedilmektedir.

Öğretim programı içerisinde doğal afetler ile ilgili değer, beceri ve kazanımlara yer verilmektedir. *İnsanlar, yerler ve çevreler* öğrenme alanında öğrencilere doğal çevreye duyarlılık ve mekânı algılama, *küresel bağlantılar* öğrenme alanında ise barış ve saygı değerlerinin öğretilmesi hedeflenmiştir. *İnsanlar, yerler ve çevreler* öğrenme alanında 4. sınıflarda harita kullanımı, konum analizi ve tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama; 5. sınıflarda harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, gözlem becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır. 7. sınıflar müfredatında yer alan “küresel bağlantılar öğrenme alanında” ise öğrencilere iş birliği, problem çözme, kalıp yargı ve ön yargıları fark

etme becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde yer alan doğal afetler konusunda 4. sınıflarda kazanım sayısı bir; 5. sınıflarda kazanım sayısı iki; 7. sınıflarda ise doğrudan olmamakla birlikte kazanım içeriğinin açıklama kısmında doğal afetler konusuna yer verilmektedir.

Sosyal bilgiler öğretim programına uygun olarak hazırlanmış olan ders kitaplarının incelenmesi sonucunda “doğal afetler” konularının içeriği Türkiye’de görülme sıklığı dikkate alınarak hazırlandığı ve yaşanılması muhtemel olan doğal afetlere sıklıkla yer verildiği görülmüştür. Doğal afetlerle ilgili bilgilerden yola çıkılarak öğrencilerin bilişsel seviyelerine uygun ve var olan bilgilerin içerik bakımından yeterli olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte doğal afetler ile ilgili güncel olaylardan yararlanılıp yakından uzağa ilkesine bağlı kalınmış ve etkinliklerin bu ilkeye göre hazırlandığı görülmüştür. Ders kitaplarında öğrencilere sunulmuş olan etkinlikler daha çok bilginin pekiştirilmesini amaçlamaktadır. Öğrencilerin derse aktif katılımının sağlandığı, bilgiye ulaşılması aşamasında yaratıcı düşünme yeteneğini kullanabildiği, farklı öğrenme yaşantıları sunan etkinliklerin ders kitaplarında yeterince yer almadığı tespit edilmiştir. Bu yönüyle Selvi (2018), 2018 sosyal bilgiler öğretim programının 2005 öncesi eğitim anlayışına döndüğü görüşü ile araştırma sonucunda elde edilen bilgilerin örtüştüğü bilgisine ulaşmaktadır. Bu bağlamda taslak olarak hazırlanmış olan ve 2018 yılında uygulamaya konulan sosyal bilgiler öğretim programının, 2005 yılı ve sonrasındaki yıllarda benimsenmiş olan öğrenci merkezli anlayışa göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Geçmiş öğretim programları incelendiğinde programın daha ayrıntılı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte 2018 sosyal bilgiler öğretim programı içeriğinin çok fazla ayrıntıya sahip olmadığı tespit edilmiştir. Verilen kazanımlar ile ilgili içerik açıklamalarına yer verilmemiş olup yeni eklenen beceri ve kazanımlar ile ilgili yeterli açıklamalara da yer verilmemiştir. Öğretim programı dikkate alınarak öğretim süreçlerinde kullanılacak materyalleri hazırlayacak olanların, oluşturacakları etkinlikleri planlama aşamasında bazı aksaklıklarla karşılaşacağı öngörülmektedir. Çetin (2018) çalışmasında ifade ettiği üzere, 2005 sosyal bilgiler öğretim programında öğretmenlere yol gösterici olarak örnek etkinlikler sunulurken, 2017 yılı öğretim programında örnek etkinliklere yer verilmediği görülmektedir. Bu durum programda yer alan kazanım, değer ve becerilerin öğrencilere öğretilmesi aşamasında öğretmenlerin ders kitaplarına bağlı kalmaları, mevcut etkinlikler haricinde bireysel

çalabalara bağlı etkinlikler tasarlamaları, zaman ve imkan anlamında zorlanacakları ve bu yüzden öğretim süreçlerinde yeni etkinlikler tasarlamaktan kaçınmaları gibi durumları ortaya çıkaracaktır.

Tüm bu bilgiler ışığında 2018 yılında uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler öğretim programının ve ders kitaplarının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Doğal afetler konusunda öğrencilerin derse aktif katılımının sağlandığı, bireysel ve grup çalışmalarının ön plana çıkarıldığı, bilginin yeniden oluşturulması aşamasında öğrenci merkezli etkinliklerin programda ve ders kitaplarında daha fazla yer alması gerekmektedir.

5.2. Öneriler

Sosyal bilgiler içerisinde yer alan bilgilerin somutlaştırılması öğrencilerin anlayabileceği şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Böylece öğrencilerin konuları daha iyi öğrenmeleri sağlanacaktır. Bu bağlamda:

1. Sosyal bilgiler öğretim programlarında öğrenci merkezli programlar dikkate alınmalıdır.
2. Öğretim programları oluşturulurken açık, anlaşılır ve kapsamlı olacak şekilde düzenlenmelidir. Programı dikkate alarak çalışmalar yapacak kişilerin kolayca çalışabilmeleri sağlanmalıdır.
3. Programlara uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında öğrencilerin derse aktif katılımını sağlayabilecek etkinlikler planlanmalıdır.
4. Etkinlikler ile ilgili her bransa ve her konuya uygun etkinlik bilgi bankaları oluşturularak öğretmenlerin bu bilgi bankalarından yararlanarak öğrenme ortamları düzenlemeleri sağlanmalıdır.
5. Öğretmenler, doğal afetler ile ilgili mevcut teknolojik imkânlardan faydalanarak öğrencilerin zarar görmeden, konuyu eğlenceli bir şekilde öğrenmeleri amacıyla benzetim etkinliklerine yer vererek ve bu tür imkânları olan yerlere geziler düzenlenmelidir.

Çalışma sonunda, öğretmenlere doğal afetler konusunda başvurabilecekleri öğrenme alanlarında, beceri, değer, kazanım ve sınıf düzeylerine uygun, öğrenci merkezli, derse aktif katılımın sağlandığı, yaratıcı düşünmenin ön plana çıkarıldığı

etkinlik önerileri sunularak doğal afetler konusunda kaynak oluşturulması amacıyla etkinlikler hazırlanmıştır.

ETKİNLİK 1	
Etkinlik Adı	Tehlike Avı
Etkinlik Konusu	Deprem
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 20 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	4. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Etkinlikle Kazandırılacak Değer	Mekânı Algılama
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	Araştırma, Gözlem
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim, Matematiksel Yetkinlik, Öğrenmeyi Öğrenme
Kazanım Numarası	SB.4.3.6
Kazanım	Doğal afetlere karşı gerekli hazırlıkları yapar.
Kazanım İçeriği	Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Ev Ödevi, Beyin Fırtınası
Etkinliğin Amacı	Sosyal bilgiler dersi öğretim programında verilen değer, beceri, kazanımlara uygun olarak öğrencilerin doğal afetler konusunda var olan bilgileri eğlenceli bir şekilde öğrenmesini sağlamaktır. Bununla birlikte öğrencilerinin derslere aktif katılımını sağlayarak dersin monotonluktan kurtulması sağlanabilir. Etkinlikle öğrencilerin yaşadıkları evlerinde depremle ilgili hem kendileri hem de evde yaşayan diğer kişilerin depremle ilgili farkındalıklarının artırılması amaçlanmaktadır. Öğrenciler etkinlikle birlikte depremle ilgili bazı önlemleri yaşam alanlarına aktarmaları sağlanarak ileride yaşanması muhtemel olan bir deprem için önlemler alması yönünde bir farkındalık oluşturulabilir. Böylece deprem ve etkilerinden en az zararla kurtulmaları mümkün olacaktır.
Etkinlik Uygulama	Sosyal bilgiler 4. sınıf insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan doğal afetler konusu işlendiği hafta öğrencilere birinci ders saatinden sonra ev ödevi olarak Ek-1’de sunulan çizelge verilir. Bu çizelge ile öğrencilerin evlerinde bulunan Sosyal bilgiler 4 ders kitabında 87. sayfada geçen eşyaların sabitlenmesi konusunda alakalı öğrencilerin verilen sorulara uygun şekilde doldurmaları istenmelidir. Öğrenciler bir sonraki derse geldiklerinde öğretmen birkaç öğrenci tarafından doldurulmuş olan etkinlik formlarını okumalarını ve verilen cevapları aldıktan sonra öğrencileri ile birlikte 5-10 dakika sürecek bir Beyin Fırtınası yaparak bu konuyla ilgili fikir beyan etmelerini istemelidir.
Etkinlik Eki	EK-1

ETKİNLİK 2	
Etkinlik Adı	Sınıfımda Deprem Çantası Hazırlıyorum
Etkinlik Konusu	Deprem
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 20 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	4. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim, Öğrenmeyi Öğrenme
Kazanım Numarası	SB.4.3.6
Kazanım	Doğal afetlere karşı gerekli hazırlıkları yapar.
Kazanım İçeriği	Deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Ev Ödevi, Büyük Grup Tartışması
Etkinliğin Amacı	Etkinlikle öğrencilerin deprem çantası ve içerisinde bulunan nesnelere somutlaştırarak öğrenmelerini sağlamaktır. Ayrıca etkinlikle öğrencilerin ders kitabının ilgili sayfasındaki etkinlikte soruları somutlaştırılarak uygulamaya dökülmesi hedeflenmektedir. Etkinlik sonrasında sınıfta uygun bir yerde sergilenen deprem çantasının ise öğrencilerin görüş alanında olması ile birlikte bilgilerinin kalıcılığını sağlayacağı ve var olan konuyu benimsemeleri için gerekli olacağı düşünülmektedir.
Etkinlik Uygulama	Öğretmen öğrencilerine bir ders önceden deprem çantasında bulunması gereken malzemeler ile ilgili gerekli ön bilgiyi verdikten sonra öğrencilerine renkli kartonlardan oluşan ve deprem çantası içerisinde bulunması gereken eşya ve nesnelere isimlerinin yazılı olduğu yeterli büyüklüğe sahip karton parçalarını vererek bir sonraki derse öğrencilerin bu nesnelere o kartonlara çizimleri ya da resimlerini yapıştırarak gelmelerini istemektedir. Bir sonraki ders öğretmen sınıfa bütün renkli bir karton ile gelerek üzerine deprem çantası ismini yazarak onu tahtaya asmalıdır. Öğrencilerden ders kitaplarının 86. sayfasını açarak oradaki etkinlik kısmına uygun sorularla birlikte öğrencilerin yapmış oldukları renkli kartonlar üzerinde yer nesnelere tahtaya asılmış olan kartona yapıştırmalıdır. Bu sırada her nesneyi yapıştırmadan önce öğrencileri ile malzemenin gerekli olup olmadığı, gerekli ise neden gerekli olduğu hakkında ufak çaplı bir tartışma ortamı hazırlayarak öğrencilerin fikir üretmek derse katılımları sağlanmalıdır. Bu arada ders kitabında ilgili sayfada sorulara yönelik olarak tüm nesnelere tahtada bulunan kartona asılması sağlandıktan sonra öğretmen tarafından ilgili karton sınıfın görünen bir köşesine uygun bir şekilde asarak sergilenmesini sağlamalıdır.

ETKİNLİK 3	
Etkinlik Adı	Bir Öykü, Bir Resim, Bir Şiir, Bir Sloganda Saklı Doğal Afet
Etkinlik Konusu	Doğal Afetler
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 25 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	4. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Etkinlikle Kazandırılacak Değer	Estetik
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	İşbirliği
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim, Kültürel Farkındalık ve İfade
Kazanım Numarası	SB.4.3.6
Kazanım	Doğal afetlere karşı gerekli hazırlıkları yapar.
Kazanım İçeriği	Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	İstasyon Tekniği
Etkinliğin Amacı	Öğretmen doğal afetler ile ilgili konu hakkında öğrencilere gerekli bilgilendirmeleri yaptıktan sonra öğrencilerinin öğrendiklerini eğlenceli bir şekilde ifade etmelerini sağlamak için istasyon tekniğini kullanarak öğrencilerin yeni ürünler ortaya koymaları sağlanacaktır. Bu etkinlikle birlikte öğrencilerin bırakılan bir işi tamamlama, işbirliği, karar verme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, iletişim gibi becerilerin yanında dayanışma, estetik gibi değerlerin kazandırılması, öğrencilerin hayal güçlerinin geliştirilmesi ve soyut bilgilerin somutlaştırılması amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Öğretmen öğrencilerine ilk başta istasyon tekniği ile ilgili kısaca bilgilendirme yapmalıdır. Bilgilendirmeyi yaptıktan sonra öğrencilere ilk istasyonda öykü, ikinci istasyonda şiir, üçüncü istasyonda resim ve dördüncü istasyonda slogan yazmaları gerektiğini söylemelidir. Öğretmen tarafından daha önceden sınıfa getirilen renkli karton, kalem ve boya kalemleri ilgili istasyonlara koyulmalıdır. Bundan sonra öğrencilerin 4'er dakika içerisinde ilgili istasyon ile ilgili alanda yapmaları gerekeni yaptıktan sonra diğer istasyona geçerek kalınan yerden devam etmelerini istemelidir. Öğrenciler tüm istasyonları geçtikten sonra öğretmen etkinliği sonlandırmalıdır. Etkinlik sonrasında oluşan materyaller öğrencilerin görebileceği sınıfın uygun bir yerinde yeterli süre boyunca sergilenmelidir.

ETKİNLİK 4	
Etkinlik Adı	Ben Hazırım Ya Sen
Etkinlik Konusu	Deprem
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 15 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	4. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Etkinlikle Kazandırılacak Değer	Duyarlılık
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	Öz Denetim
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Öğrenmeyi Öğrenme
Kazanım Numarası	SB.4.3.6
Kazanım	Doğal afetlere karşı gerekli hazırlıkları yapar.
Kazanım İçeriği	Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Eğitsel Oyun
Etkinliğin Amacı	Etkinlik ile birlikte öğrencilerin deprem anında farklı mekânlarda neler yapmaları gerektiği ile ilgili bilgilerini kullanmaları böylece bilgilerin kalıcılığı ile birlikte dersin eğlenceli geçmesi, öğrencilerin öğrendiklerinin kalıcı hale gelmesi var olan bilgilerin güncel hayata aktarımı soyut bilgilerin somutlaştırılması amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Öğretmen deprem konusunda ders kitabının 86. Sayfasında yer alan “Deprem eğitimine önem verilmeli ve öğrendiklerimizi uygulamalıyız” ifadesine uygun olarak öğrencileri ile birlikte eğitsel bir oyun oynanması için sınıfta gerekli ön bilgilendirmeler olarak öğrencilerin deprem anında neler yapılması gerektiği ile ilgili olarak bilgiler verir. Bu bilgilendirmede ayrıca öğrencilere deprem anında neler yapılması gerektiği ile ilgili olarak ders kitabında 88. ve 89. Sayfalarında yer alan ilgili yerler hatırlatılarak depreme yakalanıldığında neler yapılması gerektiği ile ilgili gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra sınıf içerisinde metro, okul, ev, asansör gibi mekânlar oluşturularak bir grup öğrenci izleyici, bir grup öğrenci yaşayan olmak üzere sınıfı iki gruba ayırarak öğrencilere deprem anında neler yaptığını sergilemeleri istenmelidir. İzleyici grupta bir sonraki uygulamada yer değiştirerek yaşayan grup olmalı böylece tüm sınıfta bulunan öğrencilerin katılımı sağlanmalıdır.

ETKİNLİK 5	
Etkinlik Adı	Heyelandan Korkma! Onu karşı Önlem Al
Etkinlik Konusu	Heyelan
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 20 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	4. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim, Dijital Yetkinlik
Kazanım Numarası	SB.4.3.6
Kazanım	Doğal Afetlerin toplum üzerine etkilerini örneklerle açıklar
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Örnek Olay İncelemesi
Etkinliğin Amacı	Bu etkinlikle birlikte öğrencilerin günlük yaşamda karşılaşılması muhtemel doğal afetlerin toplum üzerinde ne gibi etkilerin olduğu ve bu etkileri ortadan kaldırmak adına neler yapılabileceği ile ilgili öğrencilerin aktif olarak yer aldığı, düşüncelerini paylaştığı ve yeni fikirlerini ortaya koyması amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Öğretmen derste doğal afetler konusu içerisinde yer alan heyelan ile ilgili bilgileri verdikten sonra www.cnnturk.com adresinde 24.03.2005 günü yayınlanmış olan haber metninin bir bölümü sınıf ortamına getirerek o gün yaşanan durumla ilgili öğrencilerin metni okumaları ve sonrasında metin üzerinde tartışarak heyelanın toplum üzerinde ne gibi etkilerinin olduğu, bununla birlikte heyelan ile ilgili ne gibi önlemlerin alınabileceği ve yaşanan olayla ilgili olarak eğer önlemler alınsaydı nasıl bir durumla karşılaşılabilirdi sorularına öğrenciler tarafından gerekli fikirleri ortaya koymaları ile birlikte etkinlik sona erer.

ETKİNLİK 6	
Etkinlik Adı	Depreme ne kadar hazırlık yapıyoruz?
Etkinlik Konusu	Deprem
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 25 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	5. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Etkinlikle Kazandırılacak Değer	Duyarlılık
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	Gözlem
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim, Matematiksel Yetkinlik, Öğrenmeyi Öğrenme
Kazanım Numarası	SB.5.3.5
Kazanım	Doğal afetlerin toplum hayatı üzerindeki etkilerini örneklerle açıklar.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Ev Ödevi, Küçük Grup Tartışması
Etkinliğin Amacı	Bu etkinlikle sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan deprem konusunda öğrencilerin öğrendiklerini günlük yaşama aktararak bilgileri kullanmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin buldukları ortam hakkında gözlem becerisini artırma, deprem hakkında kendisi ve ailesinde farkındalık oluşturmak hedeflenmektedir. Sınıf ortamında bulgular üzerinde yapılan düşünce paylaşımı öğrencinin kendinin ifade etmesi ve sosyal katılımının sağlanması amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin deprem konusuyla ilgili olarak ders kitabında 81. Sayfasında yer alan konutlar ile ilgili bilgilerin günlük hayata uyarlanması ve 28. Sayfadaki harita ile bağlantısının kurulmasının hedeflendiği Ek 2’de sunulan form öğrencilere bir önceki ders verilerek evde bulunan bireyler ve kendisinin ilgili alanları doldurması istenmelidir. Öğrenciler ilgili yerleri doldurduktan sonra öğretmen sınıfı küçük gruplar öğretim tekniğine göre gruplara ayırarak öğrencilerle birlikte verilen Ek 2’deki soruların cevapları hakkında uygun tartışma alanı oluşturarak öğrencilerin düşüncelerini paylaşmaları sorular üzerinde fikirlerini söylemeleri istenerek etkinlik sona erdirilir.
Etkinlik Eki	EK-2

ETKİNLİK 7	
Etkinlik Adı	Seli Fikirler Değil Önlemler Engeller
Etkinlik Konusu	Sel
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 25 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	5. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim,Dijital Yetkinlik
Kazanım Numarası	SB.5.3.5
Kazanım	Doğal Afetlerin toplum üzerine etkilerini örneklerle açıklar
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Örnek Olay İncelemesi
Etkinliğin Amacı	Bu etkinlikle birlikte öğrencilerin günlük yaşamda karşılaşılması muhtemel doğal afetlerin toplum üzerinde ne gibi etkilerin olduğu ve bu etkileri ortadan kaldırmak adına neler yapılabileceği ile ilgili öğrencilerin aktif olarak yer aldığı, düşüncelerini paylaştığı ve yeni fikirlerini ortaya koyması amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Öğretmen Sosyal bilgiler ders kitabında 87. sayfasında yer alan etkinlikle bağlantılı olarak Rize’de yaşanan sel olayı sonrasında dere yatağına yapılan bina hakkında www.cnnturk.com adresinde 11.12.2018 tarihinde yayınlanan haber görüntüsü ile birlikte ders kitabında verilen sorular ile ilgili olarak öğrencilere bu olayların benzer ve farklı yönlerinin neler olduğu, sel afetinin her iki olayda insanları nasıl etkilediği gibi sorulara öğrencilerin düşüncelerini paylaştıkları süre boyunca (yaklaşık 10 dakika) ve sonrasında öğrencilerin örnek olay öğretim tekniğine uygun olarak son 5 dakika sel afetinden korunmanın yolları ile birlikte öğrencilerin durum hakkında farklı çözüm önerileri sunmaları istenmelidir. Daha sonra mevcut çözüm önerileri dikkate alınarak yapılan haber üzerinde ne gibi farklılıklar olacağı öğrencilerin ifade etmeleri istenerek etkinlik sona erdirilir.

ETKİNLİK 8	
Etkinlik Adı	Kim Korkar Sizden
Etkinlik Konusu	Deprem, Sel, Heyelan, Çığ, Fırtına
Etkinlik Sınıf Düzeyi	5. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Kazanım Numarası	SB.5.3.5
Kazanım	Yaşadığı çevredeki doğal afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Benzetim Simülasyon
Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin yaşanması muhtemel olan doğal afetlere karşı teknolojinin yardımıyla birlikte doğal afetin içinde yer alarak bilgilerini kullanması ile birlikte gerçekte yaşanması muhtemel bir afete karşı hazırlıklı olması amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Deprem ve diğer birçok afetle ilgili simülasyon cihazları teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımıza girmiş bulunmaktadır. Buna örnek olarak Mühendis ve Makine Dergisi'nde yer alan Deprem Simülasyon Sistemi Türkiye Deprem Vakfı tarafından bir proje kapsamında hayata geçirilmiş olup "Gezici Deprem Tırı" şeklinde ifade edilmektedir (Yazarsız, 2012). Bu tır arkasında bulunan kısımda bireylere deprem anı yaşatılmaktadır. AFAD bünyesinde bulunan deprem simülasyon tırları da Türkiye genelinde illerde çeşitli etkinliklerde bulunmaktadır (AFADEM, 2018). Bununla birlikte özel şirketler tarafından yaptırılmış olan afet simülasyon odaları ve araçları bulunmaktadır. Bu tür gerekli teknolojik altyapıya sahip birimlerle iletişime geçilerek öğrencilerin doğal afetler ile ilgili mevcut bilgilerini hiçbir zarar verilmeden gerçeğine benzer bir şekilde öğrenmesi sağlanabilmektedir. Bu alanda öğretmenler tarafından yapılacak olan gezi ya da etkinlik faaliyeti öğrencilerin doğal afetler konusunda zarar görmeden deneyim kazanmaları bilgilerini gerçek hayata taşımaları sağlanmış olacaktır.

ETKİNLİK 9	
Etkinlik Adı	Sınıfımda Bir Bilen Var
Etkinlik Konusu	Orman Yangını
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 25 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	5. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Etkinlikle Kazandırılacak Değer	Duyarlılık
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	Eleştirel Düşünme
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim
Kazanım Numarası	SB.5.3.4
Kazanım	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Kollegyum
Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin orman yangını konusunda uzman bir kişi ile birlikte, onun mesleki tecrübelerinden faydalanılarak ders içerisinde orman yangınlarının nedenleri ve sonuçları hakkında birinci el kaynaktan bilgi almakla birlikte öğrencilerin merak ettikleri soruları uzman kişiye sorarak gerekli bilgileri edinmeleri amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Sınıfa orman yangınları konusu işleneceği gün gerekli izinler alındıktan sonra daha önceden orman yangınına müdahale etmiş bu konu uzman sayılabilecek bir kişi davet edilir. Etkinlik günü öğrencilerden oluşan bir temsil grubu belirlenir. Bununla birlikte uzman kişiye hangi soruların sorulacağı bir önceki derste öğrencilerin düşünerek kâğıda yazmaları istenilir. Etkinlik grubu derse katılım sağlayan uzman kişinin gerekli bilgileri öğrencilere sunduktan sonra temsil grubu öğrenciler tarafından belirlenmiş olan soruları uzman kişiye sorarak gerekli cevapları almaya çalışırlar. Tüm sorular bittikten sonra sorulması istenilen başka bir soru varsa paylaşılması istenir cevapsız soru kalmadığı takdirde etkinlik sonlandırılır.

ETKİNLİK 10	
Etkinlik Adı	Benim Bir Önerim Var
Etkinlik Konusu	Deprem, Sel, Heyelan, Çığ, Orman Yangını
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 20 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	5. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Etkinlikle Kazandırılacak Değer	Bilimsellik
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	Çevre Okuryazarlığı
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim, Öğrenmeyi Öğrenme, Kültürel Farkındalık ve İfade
Kazanım Numarası	SB.5.3.5
Kazanım	Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Öykü Yazma
Etkinliğin Amacı	Sosyal bilgiler dersi öğretim programında verilen değer, beceri, kazanımlara uygun olarak öğrencilerin doğal afetler konusunda var olan bilgileri eğlenceli bir şekilde öğrenmesini sağlamaktır. Bununla birlikte etkinlikle öğrencilerinin derslere aktif katılımını sağlayarak dersin monotonluktan kurtulması sağlanabilir. Ayrıca etkinlikte öğrencilerin ders kitabında yer alan ve toplumu etkileyen doğal afetlerle ilgili olarak ne gibi önlemler alınabileceğini kendi düşüncelerini yansıtan bir öykü yazması ve bu sayede öğrenciler öğrendikleri bilgileri günlük hayata aktararak bilimsel düşünme, çözüm önerileri sunma ve bunları yazıya dökme anladığını ifade etme ve yeni fikirler üretme gibi çeşitli becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitaplarında 86'ncı ve 90'ncı sayfaları arasında yer alan ve yaşanmış olan doğal afetlerle ilgili olarak bazı haberlerden derleme metinler bulunmaktadır. Öğretmen doğal afetlerle konusunda öğrencilerin yeterli bilgi seviyesine ulaştıkları anda öğrencilerine mevcut ders kitaplarının ilgili sayfalarında yer alan doğal afetler konusunda toplumda yaşanmış örnek haberlerden bir tanesini seçmesi istemelidir. Öğrenciler belirledikleri doğal afet konusunda kendi düşünceleri ile birlikte öğrendikleri bilgileri kullanarak doğal afetler konusunda hangi önlemler alınırsa daha güvende oluruz? sorusu ile ilgili bir öykü yazmalarını ve o öykü de bu önlemleri alan bir öğrencinin bulunmasını istemelidir. Etkinlik sonunda öğrencilerden gönüllü olanların öyküleri sınıf içerisinde okutularak beğenilen 3 öykü sınıf panosunda sergilenerek etkinlik sona erdirilmelidir.

ETKİNLİK 11	
Etkinlik Adı	Doğal afetler konusunda altı fikrim var
Etkinlik Konusu	Doğal Afetler
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 25 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	7. Sınıf
Öğrenme Alanı	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	Problem çözme, Eleştirel düşünme
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim, Öğrenmeyi Öğrenme, İnisiyatif Alma ve girişimcilik
Kazanım Numarası	SB.7.7.4
Kazanım	Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.
Kazanım İçeriği	Küresel iklim değişikliği, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Altı şapkalı düşünme tekniği
Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin doğal afetlerin sonrasında ortaya çıkan hasarın azaltılması boyutunda insanlar nasıl önlemler almalıdır? sorusuna farklı boyutlarından ele almaları istenmekte böylece bir olaya farklı (olumlu ve olumsuz, duygusal, gerçekçi ve yaratıcı) bakış açıları ile bakarak yeni fikirler üretmeleri amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Öğretmen ders kitabında yer alan doğal afetlerle ilgili bilgileri öğrencileri ile birlikte işledikten sonra öğrencilerine atlı şapka tekniği hakkında kısaca bilgiler verir. Bu aşamadan sonra daha önceden hazırlanmış olan altı adet (Beyaz, Mavi, Siyah, Sarı, Yeşil, Kırmızı) renkli kartonlardan şapka şeklindeki materyalleri gönüllü öğrencilerin başlarına koyarak o şapkanın özelliğine göre “Doğal afetler sonrasında ortaya çıkan hasarın azaltılması boyutunda insanlar nasıl önlemler almalıdır?” sorusuna uygun cevaplar vermeleri istenilmektedir. Böylece konu hakkında farklı düşüncelerin ortaya konulması sağlanmış olacaktır. Tüm şapkalar alanıyla ilgili görüş bildirdikten sonra etkinlik sona erdirilir.

ETKİNLİK 12	
Etkinlik Adı	Ben Sana Katılmıyorum
Etkinlik Konusu	Doğal Afetler
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 20 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	7. Sınıf
Öğrenme Alanı	Küresel Bağlantılar
Etkinlikle Kazandırılacak Değer	Saygı
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	Problem Çözme
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim, Kültürel farkındalık ve İfade, Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
Kazanım Numarası	SB.7.7.4
Kazanım	Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirir.
Kazanım İçeriği	Küresel iklim değişikliği, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele anılacaktır.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Görüş Geliştirme
Etkinliğin Amacı	Bu etkinlikle birlikte öğrencilerin bir konu hakkında çelişkiye düşülen noktalarda düşüncelerini açıkça ve özgürce ifade etmeleri, eleştirel düşünme, farklı görüşlere saygı duyma ve bir konu hakkında kanıtlar sunarak bilginin doğruluğunu ispatlama gibi konularda gelişiminin sağlanması hedeflenmektedir.
Etkinlik Uygulama	Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan küresel bağlantılar öğrenme alanı içerisinde doğal afetler konusu ile ilgili bölüm işlendikten sonra öğretmen uygulayacağı görüş geliştirme etkinliği hakkında öğrencilerine gerekli bilgilendirmeleri yaptıktan sonra tahtaya “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Fikrim Yok”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” yazılarını yazması ya da daha önceden hazırlayarak sınıfa getirdiği üzerinde yukarıda belirtilen ifadelerin yazılı olduğu renkli kartonların tahtaya herkesin görebileceği şekilde asması ile öğretmen öğrencilerine “Türkiye’de yaşayan bireyler doğal afetler konusunda gerekli önlemleri almakta mıdır?” sorusunu sorarak öğrencilerin ilgili kâğıt altına geçerek düşüncelerini açıklaması ve bu düşünceleri hakkında gerekli kanıtları sunması istenmelidir. Öğrencilerde sırasıyla buldukları düşünceleri neden savdukları hakkında gerekli açıklamaları yapmalarının ardından yeterli katılım sağlanması ile birlikte etkinlik sona erdirilir.

ETKİNLİK 13	
Etkinlik Adı	Beni İnanırmalısın
Etkinlik Konusu	Deprem
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 25 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	7. Sınıf
Öğrenme Alanı	Küresel Bağlantılar
Etkinlikle Kazandırılacak Değer	Saygı
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	İş Birliği, Problem Çözme
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim, Matematiksel Yetkinlik, Öğrenmeyi Öğrenme
Kazanım Numarası	SB.7.7.4
Kazanım	Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirir.
Kazanım İçeriği	Küresel iklim değişikliği, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele anılacaktır.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Münazara
Etkinliğin Amacı	Bu etkinlikle birlikte öğrencilerin karşı tarafa kanıtlar göstererek fikirlerini benimsetmeye çalışmakla birlikte, kendini doğru ifade etme, var olan karşıt görüşlere saygı gösterme, tartışma kültürünü kazanma, araştırma ve bulguları elde etme ve bunları derleyip sunma gibi birçok özelliğin öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Öğretmen bir ders öncesinden öğrencilerden “Deprem sonrası hasarın fazla olmasında insanların faaliyetleri etkili olmakta mıdır?” sorusuyla ilgili araştırma yapması için 4'er gönüllüden oluşan iki grup oluşturur. Öğretmen birinci gruptan yukarıdaki ifadeyi savunmaları adına gerekli bilgilere ulaşmalarını isterken, diğer gruptan ise ifadenin karşıt görüşünü savunması adına gerekli bilgileri toplaması istemelidir. Öğretmen etkinlik günü sınıftaki diğer öğrencilerden tarafsız bir jüri oluşturulur. Daha sonra münazara tekniğine uygun olarak sınıf düzenlendikten sonra öğretmen münazara ile ilgili öğrencilere gerekli bilgilendirmeleri yaparak öğrencilerin 5 dakika boyunca savundukları düşünce hakkında karşı gruba jüri huzurunda sunum yapmaları ve görüşlerini savunmaları istemelidir. Her iki grupta süreleri boyunca gerekli sunumları yaptıktan sonra jüri tarafından en güzel savunma yapan grup belirlenmesi ile birlikte etkinlik sona erer.

ETKİNLİK 14	
Etkinlik Adı	Düşün, İfade Et, Sonrada Uygula
Etkinlik Konusu	Doğal Afetler
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 20 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	7. Sınıf
Öğrenme Alanı	Küresel Bağlantılar
Etkinlikle Kazandırılacak Değer	Saygı
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	İş Birliği, Problem Çözme
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim
Kazanım Numarası	SB.7.7.4
Kazanım	Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirir.
Kazanım İçeriği	Küresel iklim değişikliği, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele anılacaktır.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Büyük Tartışma Grubu
Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin doğal afetler konusunda var olan bilgilerini kullanarak doğal afetlerin etkileri konusunda farklı çözüm önerilerini sunmaları, kendilerini doğru ifade etmeleri, bilgilerini günlük hayata aktarabilmeleri diğer fikirlere saygı duymaları gibi özelliklerin öğrencilere kazandırılması ile birlikte öğrencilerin var olan bilgilerini farklı bilimsel alanları da bir arada kullanarak toplumsal fayda sağlayacak düşünceler üretmesi ve bunları bilimsel alanda yeniliklere ve doğal afetlerin toplum üzerindeki etkilerinin azaltılması aşamasında katkılar sağlayacağı yönünde bilinç kazanmaları amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabında yer alan doğal afetler konusuyla ilgili öğrencilerin yeterli bilgi düzeyine ulaşmaları sağlandıktan sonra öğretmen öğrencilerine “Türkiye’de görülen doğal afetlere yönelik olarak insanların korunması adına kurulması planlanan erken uyarı sistemleri için neler önerirdiniz?” sorusunu yönelterek öğrencilerin mevcut bilgilerini kullanarak deprem, sel, çığ, hortum, heyelan gibi doğal afetlerin önceden haber verilmesi adına mevcut teknolojilerden de faydalanarak yaratıcılıklarını kullanarak yeni ürünler ortaya çıkarılması adına neler yapılabileceği üzerine düşünmeleri ve bunları sınıf ortamında sunmaları sağlanmalıdır. Özgün örnekler not edilerek daha sonradan proje kapsamında ilgili kurumların düzenleyeceği yarışmalarda sunulmaları sağlanabilir.

ETKİNLİK 15	
Etkinlik Adı	Sorunu Sor ki Cevabını Alasın
Etkinlik Konusu	Doğal Afetler
Etkinlik Süresi	Yaklaşık 25 Dakika
Etkinlik Sınıf Düzeyi	7. Sınıf
Öğrenme Alanı	Küresel Bağlantılar
Etkinlikle Kazandırılacak Değer	Saygı
Etkinlikle Kazandırılacak Beceri	İş Birliği, Problem Çözme
Etkinlikle Kazandırılacak Yetkinlik	Anadilde İletişim
Kazanım Numarası	SB.7.7.4
Kazanım	Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirir.
Kazanım İçeriği	Küresel iklim değişikliği, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele anılacaktır.
Etkinlikte Kullanılacak olan Öğretim Teknikleri	Zıt Panel
Etkinliğin Amacı	Etkinlikle birlikte öğrencilerin işledikleri konunun pekiştirilmesi sağlanmakla birlikte öğrencilerin doğal afetlerin toplum üzerindeki etkilerinin azaltılması adına var olan bilgilerini kullanarak yaratıcı düşünmesi ve yeni farklı ve özgün fikirler ortaya konması amaçlanmaktadır.
Etkinlik Uygulama	Sosyal bilgiler 7 Sınıf ders kitabında yer alan doğal afetler konusuyla ilgili öğrencilerin yeterli bilgi birikimine ulaşmasından sonra öğrencilerin konu hakkında bilgilerini pekiştirmesi ve yeni fikirler üretmesi amacıyla öğretmen öğrenciler arasından bir lider seçilmesini sağlar ve öğrencilere etkinliğin nasıl yapılacağını anlatarak sınıf iki gruba ayrılır. Etkinlik için bir grup soru hazırlaması diğer grup sorulabilecek sorulara cevaplar hazırlaması istenir. Bu kapsamda öğretmen öğrencilere Türkiye’de görülen doğal afetler ve bunların etkileri konusunu duyurduktan sonra öğrencilere bu konuda 15 dakika verilerek gerekli soru ve cevapların hazırlanması istenir. Öğrenciler soru ve cevapları hazırladıktan sonra birbirlerine yönelik soru ve cevapları sunarlar. Tüm sorulara cevaplar alındıktan sonra etkinlik sona erer.

KAYNAKÇA

- AFAD. (2018). *Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri*.
- AFADEM. (Haziran 2018). Web: www.afadem.afad.gov.tr/tr/28337/Deprem-Simulasyon-Tirlari-AFADEM-Koordinasyonunda-Her-Yastan-Katilimciya-Egitim-Vermek-Icin-Illede adresinden 20 Nisan 2019'da alınmıştır.
- Akbaş, O. (2008). Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretim. *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akpınar, M. ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Aksoy, Y. (2010). *Tarihteki Önemli Doğal Afetler*. İstanbul: Karma Kitaplar.
- Akyüz, M. İ. (2006). *Çoklu Zeka Kuramının Ortaöğretim Coğrafya Dersi İklim ve Bitki Örtüsü Konusunun İşlenişinde Kullanılmasına Yönelik Etkinlik Örnekleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Alabaş, Ç. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında (1968-2018) Sosyal Katılım Becerisinin Yerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu.
- Alabaş, R. ve Kamer, S. T. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerlendirilmesi: Uygulayıcı Görüşlerin Nitel Analizi. 1. Ulusal İlköğretim Kongresi (15-17 Kasım 2007). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Aladağ, S. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Beceriler. R. Sever (ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ambarlı, A. (2010). Türkiye'de Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programları (Değişiklikler, Düzenlemeler, Güncellemeler). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Arabacı, H., Kılıç, G., Erkan, M. A., Çetin, S., Odabaşı, E., Güser, Y., ve Eren, O. (2017). *Meteorolojik Karakterli Doğal Afetler 2016 Yılı Değerlendirme Raporu*. Ankara: Meteoroloji Genel Müdürlüğü.
- Arıoğlu, E., Arıoğlu, N., Yılmaz, A. O. ve Girgin, C. (2000). *Deprem ve Kurtarma İlkeleri*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilgiler. D. Dilek (ed.). *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Ata, B. (2002). Tarih Derslerinde "Dökümanla Öğretim" Yaklaşımı. *Türk Yurdu*, 22(175), 80-86.
- Ata, B. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Atalay, İ. (2013). *Doğa Bilimler Sözlüğü*. İzmir: META Basım.
- Atalay, P. (2004). *Doğa Bilimleri Sözlüğü Coğrafya- Ekoloji- Ekosistem (Botanik, Jeoloji, Orman, Toprak)*. İzmir: Meta Basım.
- Aydemir, H. (2011). İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Etkinliklerinin Uygulamadaki Etkinliğinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.
- Aydemir, M. (2015). Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Becerilerin Kazanım ve Etkinliklerle İle Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alma Düzeyinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- Bahadır, H. ve Uçku, R. (2018). Uluslararası Acil Durum Veri Tabanına Göre Türkiye Cumhuriyeti Tarihindeki Afetler. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 4(1), 28-33.
- Bayrakci, Ö. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersindeki Araştırma Ödevlerinin (Etkinlik, Performans ve Proje) Öğrencilerin Sosyalleşmesine Katkısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi .
- Bilgili, A. S. (2008). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bilgili, A. S. (2010). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (4. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). *Cumhuriyet Döneminin Eğitim Bilimleri Tarihi*. Ankara: Tekışık Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (2005). *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bozkurt, S. (2018). Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Öğretimin Öğrencilerin Akademik Başarı ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Can, R. T. (2017). 4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Kazanımlarının Program Etkinliklerinin ve Ders Kitaplarının Yapılandırmacılık Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.
- Çatak, M. (2015). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Programlarının İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*(62), 69-94.
- Çetin, M. A. (2018). Suudi Arabistan Krallığı ve Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Bilgiler Öğretim Programları, Ders Kitapları ve Çalışma Kitaplarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Değirmenci, Y. ve İter, İ. (2013). Coğrafya Dersi Öğretim Programında Doğal Afetler. *Marmara Coğrafya Dergisi*(28), 276-303.

- Demir, F. (2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Etkinliklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk, ve D. Dilek. (Editörler).*Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. (2006). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Demirel , Ö. (2002). *Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Develi, M. H., ve Orbay, K. (2003). İlköğretimde Niçin ve Nasıl Bir Geometri Öğretimi. *Milli Eğitim Dergisi*(157).
- Doğanay, A. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek. (Editörler). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Doğanay, Y. D., Alım, Y., & Altaş, A. T. (2005). Atmosfer Kökenli Doğal Afetlere Bir Örnek: 10 Ağustos 2005 Erzurum Seli. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11(16), 305-322.
- Dönertaş, A. (2006). Afet Yönetimi Kapsamında Güvenli Yerleşim Yerlerinin Tasarımı İçin Kentsel Tasarım Standartların Geliştirilmesi. YayınlanmamışYüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. C. Şahin (ed.). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Duman, B., ve İkiel, C. (2002). Yapıcı Öğrenme Kuramına Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 245-262.
- Duran, H. (2011). Sosyal Bilgilerde Sosyolojinin Yeri ve Önemi. R. Turan ve K. Ulusoy. (Editörler).*Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (2. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Durmaz, A. (2014). Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Uygulamalarının Öğrenci Motivasyonuna Etkisi.Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Muğla.
- Dünya Deprem Kuşakları Haritası. (2018). <https://cografyahocasi.com/10-sinif/ic-kuvvetler-depremler.html> adresinden 06 Haziran 2019'da alınmıştır.
- EM-DAT. (2009). Web: <https://www.emdat.be/Glossary> adresinden 27 Şubat 2019'da alınmıştır.
- EM-DAT. (2019), Doğal Afetlerin Sınıflandırılması. Web: <https://www.emdat.be/classification> adresinden 03.01.2019 tarihinde alındı.
- Ergünay, O. (2007). Türkiye'nin Afet Profili. TMMOB Afet Sempozyumu. Ankara.

- Erkal, Y. ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye'de Afet Yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.
- Filoğlu, S. (2018). 2005 Sosyal Bilgiler Programındaki Alan Becerilerinin Öznel Algılarına Göre Kazanılma Durumları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir.
- Gerçek, H. (2007). Kastamonu Yöresinde Orman- Kar İlişkilerinin Hidrolojik İşlevler ve Çığ Kontrolü Yönünden Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Gökçe, O., Özden, Ş., ve Demir, A. (2008). *Türkiye'de Afetlerin Mekansal Dağılımı ve İstatistiksel Dağılımı Afet Bilgiler Envanteri*. Ankara.
- Gökdemir, A. (2013). 1924'den Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programındaki Hukuk Konularının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P., ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı*. Ankara: MEB.
- Güneş, F. (2016a). Türkçe Öğretiminde Beceri Uyuşmazlığı Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 205-222.
- Güneş, F. (2016b). Bilgiden Beceriye Sınırsız Eğitim. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 1(1), 1-19.
- Güneş, M. (2008). İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlar İle Ders Kitabında Önerilen Etkinliklerin Uygunluk Düzeyi (Elazığ İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Güngör, B. (2015). 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Etkinlikler: Kars İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Giardini, D., Grünthal, G., Shedlock, K. ve Zhang, P. (1999). Global Seismic Hazard Map, Web:<http://gmo.gfz-potsdam.de/pub/poster/poster.html> adresinden 02.08.2019 tarihinde alındı..
- Hallaç, S. (2011). 6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinliklerin Uygulanmasında Öğretmen Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Hayırsever, A., ve Yıldız, A. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Öğretim Yöntem, Teknik ve Yaklaşımlar Açısından Değerlendirilmesi. 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. İzmir.
- Hayırsever, F. (2010). Sosyal Bilgiler Ders, Öğretmen Klavuz ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Temel Beceriler Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- İbret, B. Ü., Demirbaş, İ. ve Demir, F. B. (2019). İlköğretim 4. sınıf Öğrencilere Alternatif Etkinliklerle Doğal Çevreye Duyarlılığın Kazandırılması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(1), 258-280.

- İnan, P. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman ve Neden? *Sosyal Bilgiler Öğretimine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kamber, T. (2007). 2005-2006 Yeni Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi Etkinliklerinin Uygulanabilirliğinin İncelenmesi.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Karataş, O. (2011). İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Doğal Afet Eğitiminde Drama Tekniğinin Öğrencilerin Başarılarına Etkisi (Deneysel Çalışma).Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars.
- Kaymakçı, S. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Yaprakları Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi.Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kaymakçı, S., ve Ata, B. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin Doğasıyla ilgili Görüşleri. *Sosyal Bilgiler Araştırma Dergisi*, 3(1), 35-46.
- Kesici, Y., ve Sönmez, Y. (2012). 30 Ocak 2010 Tepecik Köyü (Adıyaman) Heyelanı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(27), 207-232.
- Keskin, Y. (2002). Türkiye'de II Meşrutiyetten Günümüze Kadar Uygulanmış Olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Analiz ve Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Keskin, Y. (2008). Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkinliğinin Araştırılması. İstanbul.
- Kibici, P., Yıldız, Y., ve Erkal, Y. (2005). *Deprem Fay Mekanizması- Deprem Oluşumu- Yapılaşma- Depremden Korunma Yöntemleri- İlk Yardım ve Kurtarma*. Afyonkarahisar.
- Koca, M. K. (2014). Arazi Çalışması Temelli Öğretim Tekniklerinin Sosyal Bilgiler Dersine Uygulanabilirliği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Koçak, K. (2002). 1998 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programı Genel Amaçlarının (Gerçekleşebilirliği) Değerlendirmesi (Alan Araştırması-Kastamonu Örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 10(1), 133-162.
- Korkanç, S. Y. (2005). Sel ve Taşkınlardan Korunmada Erken Uyarı ve Önemi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 55(1), 124-134.
- Korkanç, S. Y., ve Korkanç, M. (2006). *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8(9), 42-50.
- Koyuncu, B. (2015). Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis.
- Küpcü, A. R. (2008). Etkinlik Temelli Öğretim Yaklaşımının Orantısal Akıl Yürütmeye Dayalı Problem Çözme Başarısına Etkisi.Yayınlanmamış Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4,5,6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı

- Milli Yeterlilik Kurumu. (tarih yok). Türkiye Yeterlilik Çerçevesi. Web: www.myk.gov.tr adresinden 4 Nisan 2019'da alınmıştır.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri (İzmir Menemen Örneği). *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), 355-362.
- Odabaşı, Y. B. (2018). Büyük Alanlarda Çığ Tehlike Haritalarının CBS Tabanlı Oluşturulması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce.
- Olkun, S., ve Toluk, Z. (2003). *İlköğretimde Etkinlik Temelli Matematik Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Önal, H., Kılıç, B. N., Çolak, İ., ve Kızılcıoğlu, A. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Etkinlik ve Materyal Kullanımına Yatkınlıkları. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 11-19.
- Önal, Ö., ve Kaya, N. (2017). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4 ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 21-37.
- Özey, R. (2006). *Afetler Coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özkaral, T. C. (2015). İlkokul ve Ortaokul düzeyinde Sosyal Bilgiler Kapsamındaki Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Özpolat, A. (2009). Toplumlaşma Hedefleri Açısından 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. *Milli Eğitim Dergisi*(182), 249-267.
- Özşahin, E. (2013). Türkiye'de Yaşanmış (1970-2012) Doğal Afetler Üzerine Bir Değerlendirme. 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı. Hatay.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. C. Öztürk (ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C., ve Dilek, D. (2002). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. C. Öztürk, ve D. Dilek. (Editörler). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C., ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C., ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C., ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Öztürk, D., ve Deveci, H. (2011). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. D. Öztürk, ve H. Deveci. (Editörler). *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Öztürk, K. (2002). Heyelanlar ve Türkiye'ye Etkileri. *G.Ü Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 35-50.
- Özür, N. (2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Etkinliklerin Öğrenci Başarısına Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Pampal, P. (2000). *Depremler*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Samsa, Z. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ara Disiplin Kazanımlarına İlişkin Bilgi Düzeylerin ve Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- Selvi, H. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi 2005 ve 2018 Öğretim Programlarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütühya.
- Sözen, E., ve Ada, S. (2018). 2005 ve 2018 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının (SBDÖP) Karşılaştırması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dersi*, 6(1), 53-71.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi. G. Can (ed.). *Kurumdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Subaşı, Y. (2014). Erich From ve Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman.
- Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*. Ankara: Anadolu Yayıncılık.
- Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*. Ankara: Anadolu Yayıncılık.
- Şahin, P., ve Sipahioğlu, Ö. (2003). *Doğal Afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şeker, M. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğrenme Stillere Uygun Etkinliklerin Kullanılmasının Öğrencilerin Öğrenme Düzeyi ve Kavram Yanılgılarının Giderilmesi Üzerindeki Etkinliğinin Araştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Şimşek, D. (2001). *Deprem Bilgisi*. İstanbul: Beyaz Balina Yayınları.
- Şirin, E. T. (2012). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılan Ders, Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarındaki Etkinliklerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Tarman, B., Ergür, Ş., ve Eryıldız, F. (2012). Yenilene Sosyal Bilgiler Programına Dair Bir Değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 103-135.
- Taş, T. A. (2015). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Etkinliklerinin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Taşcı, S. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Etkinliklerinin Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa.

- Temelli, A. (2016). İklim Değişikliğinin Dünya, Türkiye ve Sigorta Sektörü Üzerindeki Etkileri. *Reasüsör*, 4-11.
- Tural, H. (2005). İlköğretim Matematik Öğretiminde Oyun ve Etkinliklerle Öğretimin Erişi ve Tutuma Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Turan, Y. (2016). "Milli Tarih"ten "Sosyal Bilgiler"e Türkiye'de İlköğretim düzeyinde Tarih Öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*(49), 257-278.
- Türkiye Bilimler Akademisi. (2013). Türkiye Bilimler Akademisi Terimler Sözlüğü. Web: <http://www.tubaterim.gov.tr/> adresinden 6 Nisan 2019'da alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu. (Haziran 2006). Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c76b402dce736.68238198 adresinden 27 Şubat 2019'da alınmıştır.
- Tüysüz , S. (2018). *İlkokul Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- Uygun, K., ve Çetin, T. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yansıtıcı düşünme Uygulamalarının Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi. *Researcher: Sosial Science Studies*, 2(3), 50-72.
- Üstel, F. (2014). *"Makbul Vatandaşın" Peşinde II Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yalçın, A. (2016). Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımların Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Yalın, H. İ. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Gelişimi* (13. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yavuz, K. E. (2005). *Aktif Öğrenme Yöntemleri* (9. baskı.). Ankara: Celali Yayınları.
- Yazarsız. (2012). Yeni Ürün. *Mühendis ve Makine*(631), 10.
- Yazıcı, H., ve Koca, K. M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, D. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.
- Yılmaz, Y. (2003). *Türk Kamu Yönetiminin Sorun Alanlarından Biri Olarak Afet Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yüzer, H. A. (2017). Doğal Afetlerde Gönüllü Sağlık Yardım Örgütleri ve Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri (UMKE) Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

EKLER

Ek 1. Etkinlik 1’de Öğrencilere Sunulacak Olan Form

SORULAR	EVET	HAYIR
Aile büyüklerinizle birlikte aşağıda verilen sorulara birlikte cevaplayınız.		
1. Bulduğumuz Mahalle/İlçe/İl’de sıklıkla deprem olur.		
2. Bulduğumuz Mahalle/İlçe/İl’de daha önceden büyük bir deprem olmuştur.		
Bu kısımdaki sorularınızı kendiniz cevaplayınız.		
3. Evimizde bulunan kitaplıklar duvara sabitlidir.		
4. Tavana asılı olarak duran avizelerimiz sallanmayacak şekilde sabitlenmiştir.		
5. Evimizde bulunan mutfak eşyalarının bulunduğu dolaplar duvara sabitlenmiştir.		
6. Evimizde bulunan mutfak eşyaları buldukları raftan düşmeyecek şekilde önlerine gerekli önlemler (plastik bantlar gibi) alınarak koyulmaktadır.		
7. Evdeki mutfak dolaplarının kapakları kolay açılmayacak şekilde kilit sistemine sahiptir.		
8. Evimizdeki buzdolabı duvara sabitlidir.		
9. Evimize girişte bulunan dolaplar duvara sabitlenmiştir.		
10. Evimizde yüksekte bulunan ve evde bulunanların üzerine düşecek ve zarar verecek tablo, vazo buldukları yerlere çift taraflı bant kullanılarak sabitlenmiştir.		
11. Evimizde yüksek olan eşyaların üzerinde düşebilecek ve evde bulunanlara zarar verebilecek eşyalar bulunmamaktadır.		
12. Banyoda bulunan dolapların kapakları kolay açılmayacak şekilde kitlenebilir.		
13. Banyoda bulunan dolaplar duvara sabitlenmiştir.		
14. Banyoda bulunan aynalar buldukları yere sabitlenmiştir.		
15. Evimizde bulunan televizyon, bilgisayar gibi elektronik eşyalar kolayca devrilmeyecek şekilde buldukları yerlere sabitlenmiştir.		

Ek 2. Etkinlik 6’da Öğrencilere Sunulacak Olan Form

SORULAR	EVET	HAYIR
Aile büyüklerinle birlikte aşağıda verilen sorulara birlikte cevaplayınız.		
1. Bulduğumuz Mahalle/İlçe/İl’de sıklıkla deprem olur.		
2. Bulduğumuz Mahalle/İlçe/İl’de daha önceden büyük bir deprem olmuştur.		
3. Evimiz depremlere karşı gerekli kurumlarca (DASK) güvence altına alınmıştır.		
4. Bulduğumuz bina depreme karşı gerekli önlemler alınarak inşa edilmiştir.		
5. Bulduğumuz bina Birinci Derece deprem bölgesinde yer almaktadır.		
Bu kısımdaki sorularınızı kendiniz cevaplayınız.		
6. Evimizde bulunan kitaplıklar duvara sabitlidir.		
7. Tavana asılı olarak duran avizelerimiz sallanmayacak şekilde sabitlenmiştir.		
8. Evimizde bulunan mutfak eşyalarının bulunduğu dolaplar duvara sabitlenmiştir.		
9. Evimizde bulunan mutfak eşyaları buldukları raftan düşmeyecek şekilde önlerine gerekli önlemler (plastik bantlar gibi) alınarak koyulmaktadır.		
10. Evdeki mutfak dolaplarının kapakları kolay açılmayacak şekilde kilit sistemine sahiptir.		
11. Evimizdeki buzdolabı duvara sabitlidir.		
12. Evimize girişte bulunan dolaplar duvara sabitlenmiştir.		
13. Evimizde yüksekte bulunan ve evde bulunanların üzerine düşecek ve zarar verecek tablo, vazo buldukları yerlere çift taraflı bant kullanılarak sabitlenmiştir.		
14. Evimizde yüksek olan eşyaların üzerinde düşebilecek ve evde bulunanlara zarar verebilecek eşyalar bulunmamaktadır.		
15. Banyoda bulunan dolapların kapakları kolay açılmayacak şekilde kitlenebilir şekildedir.		

16. Banyoda bulunan dolaplar duvara sabitlenmiştir.		
17. Banyoda bulunan aynalar buldukları yere sabitlenmiştir.		
18. Evimizde bulunan televizyon, bilgisayar gibi elektronik eşyalar kolayca devrilmeyecek şekilde buldukları yerlere sabitlenmiştir.		
19. Evimizde deprem çantası bulunmaktadır.		
20. Deprem çantamızı düzenli aralıklarla kontrol eder kullanım tarihi geçmiş malzemeleri yenileri ile değiştiririz		
21. Evimizde sıklıkla deprem tatbikatı yaparız.		
22. Evde birlikte yaşadığımız bireylerle birlikte deprem sonrasında buluşacağımız ortak bir yer belirledik		
23. Evdeki tüm bireylerle birlikte evde deprem anında sığınabilecek yerleri belirlemek için görüşmeler yaparız.		
24. Deprem anında sığınabileceğimiz yerleri evdeki tüm bireyler bilmektedir.		
25. Deprem anında evde bulunan kişiler nasıl davranacağını bilmektedir.		